

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EDMUND WHITE

RIMBAUD

BİR ÂSİNİN ÇİFTE YAŞAMI

*“Bu harika bir biyografi, enerji ve hayat dolu,
sanki bir şimşek parlaması bu kitaba kılavuzluk ediyor.”*

PETER ACKROYD, **THE TIMES**

EDEBİ ŞEYLER

Edmund White, yaşıyan en önemli Amerikan yazarlarından. 1940 yılında Cincinnati’de doğdu. Birçok roman, öykü ve oyunun yanı sıra deneme, biyografi ve anı kitapları da yazdı. Eserlerinde, eşcinselliği bir sosyal tarihçi gibi ayrıntılarıyla anlattı. Altı diğer eşcinsel yazarla beraber Violet Quill isimli edebiyat grubunu kurdu ve ABD’de 1970’lerde yükselen eşcinsel edebiyatının en önemli isimlerinden biri oldu. American Academy of Arts and Letters dahil birçok ödöl aldı. Önemli eserleri: *A Boy’s Own Story* (1982), *The Beautiful Room Is Empty* (1988), *The Farewell Symphony* (1997), *The Married Man* (2000), *Chaos* (2007), *Our Young Man* (2016). Ayrıca yazarın; yayınevimizden çıkan *Rimbaud - Bir Âsinin Çifte Yaşamı* adlı biyografisi dışında *Jean Genet: A Biography* (1993) adlı çalışması da bulunmaktadır. Halen Princeton Üniversitesi’nde yaratıcı yazarlık dersleri vermektedir.

Cem Uzungüneş, 1962’de Bulgaristan’ın Razgrad şehrinde doğdu. Çocukluğu, bu şehrin Ezerçe köyünde, 1970’te Türkiye’ye göçten sonra Aydın’da geçti. Aydın Efeler Ortaokulunu, Kuleli Askeri Lisesi’ni, Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. İzmir, İstanbul ve Ankara’da İngilizce öğretmeni olarak çalıştı. Şiirleri, 1988 yılından bu yana *Adam Sanat*, *Argos*, *Sombahar*, *Ludingirra*, *Defter*, *Varlık*, *E*, *Kitap-lık*, *Mahfil*, *heves* gibi dergilerde yayımlandı. Yine *Virgül*, *Kitap-lık*, *Mahfil* gibi dergilerde şiir ve şairler üzerine yazılar yazdı, ayrıca kimi şiir çevirileri Ç.N. dergisinde ve ortak kitaplarda yayımlandı.

Şiir kitapları: *Soluğan* 1998, Öteki Yayınevi, *Arzu Evi*, 2005, YKY, *Korkuluk*, 2012, 160. Kilometre.

Çeviri: *Rimbaud - Bir Âsinin Çifte Yaşamı*, 2017

Edmund White

Rimbaud

Bir Âsinin Çifte Yaşamı

Çeviri
Cem Uzungüneş

EDEBİ ŞEYLER

EDEBİ ŞEYLER 021

Biyografi 002

Rimbaud Bir Âsinin Çifte Yaşamı / Edmund White

Yayın Yönetmeni: Ali Özgür Özkarcı

Çeviri: Cem Uzungüneş

Editör: Fırat Demir

Sayfa Tasarımı: Selin Kalkan

Kapak Tasarımı: Ömer Ozan Erdoğan

ISBN 978-605-5185-95-4

Birinci Baskı: Haziran 2017

Baskı: Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi 4 NB 9-11

Topkapı / İstanbul

Sertifika No: 12064

©Edebi Şeyler 2017

Sertifika No: 22775

©Edmund White

Rimbaud: The Double Life of Rebel (Rimbaud - Bir Âsinin Çifte Yaşamı)

Edebi Şeyler

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılan kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Edebi Şeyler Arap Cami Mah. Yemenciler Sok.

No: 50 Ömer Han K: 4 D: 4-5 Karaköy / İstanbul

Tel: (0212) 238 62 02 / E-posta: edebiseyler@gmail.com

İÇİNDEKİLER

I	9
II	28
III	35
IV	62
V	75
VI	89
VII	100
VIII	163
IX	168
Kaynakça	181
Teşekkür	184
Çevirmenin Notu ve Bir Teşekkür	186

Carol Rigolot'a

"İki erkeğin birlikte yaşamasının romanı"

Verlaine

I

On altı yaşımdayken, 1956'da, Rimbaud'yu keşfettim. Detroit dışında bir erkek lisesi olan Cranbrook'ta yatılı bir öğrenciydim, ışıklar malum gece onda kapanırdı. Ama ben odamdan sıvışır, loş ışıklı tuvalete gider, oradaki sandalyede bacaklarım hissizleşene kadar uzun bir süre otururdum. Dışarıda, rüzgâr karı sürükleyip yüksek, beyaz, sessiz yığınlara dönüştürürken; içeride, yatakhanein ürktücü sessizliği... İşte orada, Rimbaud'nun şiirlerini tekrar tekrar okurdum. Fransızca'dan bölgesel bir ödöl kazanmış olmama rağmen Rimbaud'nun sözcük dağarcığı ve grameri bana çok zor gelirdi, ben de sol sayfadaki Fransızca orijinalinden sağ sayfadaki (1952'de Louis Varèse tarafından İngilizce'ye) çevirisine gözümü kaydıra kaydıra okurdum. O uzun şiiri "Sarhoş Gemi"nin verdiği duygusal coşknlukla zevkten dört köşe, egzotik diyarların hayallerine dalar giderdim.

Mutsuz bir gey ergen olarak, can sıkıntısı ve cinsel gerginlikle boğuştuğumdan, kendimden nefretle paralyze olmuş olduğumdan New York'a kaçıp gitmeyi ve yazar olmayı arzularım, Rimbaud'nun özgür olmak, yayımlanmak, Paris'e gitmek arzuları ile tamamen özdeşlik kurmuştum. Bende eksik olan onun cesaretiydi. Ve dehası. Bütün ödevlerimi, öğleden sonraya sıkıştırırdım, diğer çocukların top oynadığı saatlere. Böylelikle akşamları iki saatlik zorunlu etüt zamanlarımı romanıma

çalışmaya ayırabilecektim. Bir roman yazdım, sonra ikincisini. Hep anlayışlı bir kadın olmuş olan annem, sekreterinden benim düzgün el yazımla yazdığım sayfaları daktiloya çekmesini rica etti. Kafamdaki şuydu; onları bir New York yayıncısına gönderecektim, onlar kabul edecekti, bir servet kazanacaktım – sonra da buralardan topuklayacaktım. Hem aile efradımdan (annem babam boşanmıştı) hem de onların parasına muhtaç olmaktan kurtulacak, okulu bırakacak ve New York’a gidecektim. Yaşça benden büyük bir erkeğin bana âşık olup benim için her şeyi yapması hayalleri kuruyordum.

Şu ya da bu sebepten, yazdıklarımı hiç postalamadım. Belki de nereye göndereceğimi bilmiyordum, kitabı yayımlanmış biriyle hiç tanışmamıştım sonuçta. Tanışmak ne, öyle masalsı bir yaratığın bizim Ortabatı dünyamızda yaşadığına dair, bir tekboynuzlu atın dörtlüyle bizim yatakhane penceresinden içeri zuhur etmesi ihtimalinden daha fazla bir emare yoktu. Belki de kitabımın kabul edilmesinden korkmuştum; öyle ya, bir de yayımlanırsa, o zaman bütün bu fantezilerimi dibine kadar yaşamak zorunda kalacaktım, ondan korkmuştum işte – duaların kabul olunması düşüncesi, bağımlılık ve yoksunluğun devam etmesinden daha ürkütücü gelmişti bana belki de. Sonuçta, Rimbaud’nun yaşadığı bir 19. Yüzyıl Katolik köyündeki bir eşcinsel, günahkâr ve suçluydu; Amerika’nın Freudçu 1950lerinde ise bir hastaydı ve acilen tedaviye ihtiyacı vardı. Bir günahkâr, Kayıp Oğul olmakta ısrar edebilirdi; bir suçlu, ıslah edilmek istemeyebilirdi, ama hiç kimse hasta olmak hakkı için savaşılamazdı.

Rimbaud efsanesini aynı zamanda hem kafa karıştırıcı hem heyecan verici buldum. Rimbaud hakkında Wallace Fowlie’nin 1946’da New Directions tarafından on yıl kadar önce basılmış ince bir kitabında, şu harika sözlerle karşılaştım: “Aynı cinsten

iki şairin ilişkisi, fiziksel bir temeli de olsa, yoğunluklu bir entelektüel yoldaşlığı ve heyecanı sağlayabilir. Eşcinsellik, en esaslı anlamıyla, entelektüellik üzerine kurulabilir. Esasen aşkın estetik bir kavrayışını temsil eder; genç bir erkeğin güzelliğinin daha yaşlı bir erkekteki bilgeliği aradığı, bilgeliğin de güzelliği tefekkür ettiği bir kavrayış.” Fowlie daha sonra sözlerine Platon’u ve onun Simpozyon’undaki (Symposion) fikirlerini irdelerek devam eder. Ayrıca, daha geçenlerde Fowlie’nin hem bir modernizm savunucusu hem de kırk beş yıl bekâr kalmış bir Katolik olduğu, ayrıca 1990’larda Rimbaud ve Jim Morrison (The Doors’un vokalisti) ile ilgili son bir kitap yazdığı bilgisine ulaştım.

Eşcinsellikle ilgili bu fikirler “en esaslı anlamıyla” çarpıcıydı gerçekten, fiziksel “bile” olsa – ki bu durum büyük Rus dansçısı Vaslav Nijinski’nin yaşamıyla ve onun emperzaryo sevgilisi, Rus Balesi’nin kurucusu Sergey Diagliev’le yaşadığı trajik aşk ile bir uyumluluk gösteriyordu. Ben Rimbaud’yu keşfetmeden kısa bir süre önce, annem bana Nijinski’nin bir biyografisini vermişti, orada da şu sözlerle karşılaşmıştım:

Diagliev’in Nijinski’ye bir dansçı olarak beslediği sınırsız hayranlık, Vaslav’ın ona duyduğu tutkulu aşkı bile gölgede bırakıyordu. Ayrılmaz bir bütündü onlar. Aynı işle o denli yoğun bir biçimde uğraşıyorlardı ki, benzer bir karşılıklı ilişkide başkalarının zaman zaman yaşayabilecekleri tatminsizlik ve bıkkınlık onların semtine bile uğramazdı. Sergey Pavloviç’i mutlu etmek Vaslav için fazladan bir feragat gerektirmezdi. Genç adamın aklından geçebilecek bir karşı çıkma fikrini de Antik Yunanlılar’ın bilindik hikâyeleriyle, yaratıcı yaşamları ve yakınlıkları kendilerinininkine benzerlik gösteren Leonardo ve Michelangelo’nun hikâyeleriyle çürütüyordu.

İki erkeğin “özel yaşamlarında bir elmanın iki yarısı” olduklarını okumak beni heyecanlandırmıştı. Tıpkı Diagliev’in şu heteroseksüelliğin üremek için hayvansal bir ihtiyaç olduğu “ama aynı cinsler arasındaki aşkın, bunu yaşayanlar oldukça sıradan insanlar olsalar bile, tam da doğalarının benzerliği ve aralarında önceden varsayılan bir farkın bulunmaması sebebiyle, yaratıcı ve sanatsal olduğu” savına az buçuk ikna olduğum andaki gibi bir heyecandı bu. Tuhaftır, eşcinselliğe karşı bu garip güzelleme Nijinski’nin karısı Ramola tarafından dile getirilmişti (çok da tuhaf değil aslında, çok yenilerde öğrendiğime göre Ramola da bir lezbeydi).

Yine de, Rimbaud vakasındaki tek mesele, genç adamın (Rimbaud’nun) kendinden yaşça büyük şair Verlaine üzerinde baskın oluşuydu. Rimbaud dominanttı (aktif), “Şeytanî Damat”tı; ama ondan on yaş büyük ve evli olan Verlaine edilgen (pasif) olandı, “Aptal Bakire”ydi. Belli bir süre bu kitabın adını “Rimbaud: Üstün Ergen” diye andım. Aslında, Rimbaud kendinden büyük heteroseksüel arkadaşlarına tam tersini söyleyip onları afallatmaktan hoşlanırdı. Bir keresinde, Provanslı maço romancı Alphonse Daudet’nin de bulunduğu bir ortamda, Verlaine hakkında, “Benimle istediği kadar kendini tatmin edebilir. Ama o benim onun üzerinde çalışmamı istiyor. Hayatta olmaz! Aşırı derecede iğrenç biri o! Teni de berbat!”

Rimbaud, Verlaine’e sadece yatak odasında üstünlük kurup, taciz edip, terör estirmekle kalmıyordu, yazıp çizdiklerinde de üstünlük kurmak peşindeydi; Verlaine’in şöhretine, yayımlanma geçmişine rağmen üstelik. Rimbaud büyük devrimci olardı, şiirin gelenekten bağını koparıp insanlık tarihine bütünüyle yeni bir çağ açması gerektiğini düşünen taraftı. Paul Valéry’nin bildirdiği üzere, “Rimbaud’dan önce bütün edebiyat, sağduyunun diliyle yazılıyordu.”

Rimbaud, zamanının en deneysel şairiydi, tamam, hem de dört yıllık kısacık kariyerinde birbirinden tamamen farklı üç ayrı tarza ulaşmıştı; ama Verlaine de çok daha lirik bir sestî, harikulâde dizeleri şarkıların incelikli, kafiyeli kalıplarına daha yakındı (hatta Debussy onları müziğe uyarlamıştı), kırılğan, yoğun, kendine özgü bir Katolikliğin şairiydi o, melâlin ve gölgelerin, aşkın bahar vakti şairiydi. 1890'da, Verlaine geçmiş bütün külliyatına bir göz attığında, üslubunun değişmezleri arasında şunları saymıştı; “Şiirleştirmede serbest bir form... aliterasyona düşkünlük, şiirin gövdesine yedirilen bir tür asonans, zengin kafiyeleri azaltmak, kesin sözden zaman zaman kaçınmak, ya da yakın geçmek. Aynı zamanda, içeriğin hüznü-lü oluşu ya da öyle tasarlanması...” Verlaine bu açıklamasında belgin bir biçimde hüznü ve şiirinde ayırıcı özellik olan katı biçimciliği vurguluyordu.

Fowlie'nin, işbu elinizdekinden daha kalın olmayan, incecik kitabından öğrendim ki; Rimbaud Verlaine'in kanına girip karısından uzaklaştırmış, Londra'ya kaçmışlar, orada açlıktan öleyazmışlar, İngiltere'deki Komüncülerle, hani şu 1871'de Paris'te şehir devleti kurmaya çalışıp başarısız olmuş ve İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmış anarşistlerle düşüp kalkmışlar. Verlaine, karısını ve henüz bebek oğlunu bırakmakla bir hata yaptığı korkusuyla telaşla anakaraya dönmüş, Rimbaud da çıldırmış halde onun peşinden gitmiş. Brüksel'de bir kavgaya daha tutuşmuşlar. Verlaine Rimbaud'yu çekip vurmuş bileğinden – ve ondan yaşıca büyük bu adam iki yıl hapse mahkûm olmuş. Verlaine hapiste Katolik inancına geri dönmüş, orada dinsel şiirler yazmış – ama çıkınca yine, elinde tespih, Rimbaud'ya koşmuş, tıpkı daha sonra Oscar Wilde'in, eşcinsellikten hapis yatıp, orada dinsel bir itiraf (günah çıkarma) kaleme alıp, iki yıllık cezasını çekip, onun içeri düşmesine sebep olan Lord Alfred Douglas'ı arayıp bulması gibi.

Rimbaud, yine o kitaptan okuduğuma göre, önemli bir eser toplamı yazıp, on dokuz yaşında kariyerine son verip Afrika'ya çekmiş gitmiş, orada silah kaçakçılığından para kazanmış, hastalanmış ve genç yaşta ölmüş. Verlaine, o dâhi ve sarhoş, birkaç yıl daha sendeleyerek yaşamış, Rimbaud için bir biyografi taslağı hazırlamış, onun şiirlerinin basıldığını görmüş, sonra da yitirdiği aşığının şöhretini arttırmak için elinden geleni yapmış. Rimbaud'nun edebi kariyeri dört yıl sürmüş, otuz yedi yaşında da ölmüş; Verlaine otuz yıl kadar bir zaman boyunca eserler yayımlamış, elli bir yaşında da ölmüş. Verlaine, hayatta kaldı, aynı zamanda bir soytarıydı tabii, erkeklerden kadınlara, şaraptan apsente, hastaneden hapishaneye, düşkün bir hayata savrulup durmuş; bütün bunları yaparken de, onu Sembolistlerin ruhani lideri haline getirecek saf müzikal şiirler üretmeyi sürdürmüştü. Ben daha okuldayken, yüz yıl başı yazarı Anatole France'ın *Kırmızı Zambak* romanını okumuştum ki orada Verlaine'e dayandırılmış bir karakter en iyi şiirlerini sigara kağıtlarına yazıyor ve hayranlarının dehşete düşmüş bakışları altında sarıp sarıp içiyordu.

Bu karşıtlık – yani o fevri, inatçı haylaz çocuk, sonunda hasta düşeceği, umutsuzluğa kapılacağı ve tamamen arkadaşsız kalacağı zamana kadar bir kariyerden diğerine hızla savrulmuş olan Rimbaud ile o ince hilebaz, en kötü dürtülerine bile çabucak teslim olan, kendine acıyıp duran o kaypak Verlaine arasındaki bu karşıtlık, beni büyülüyordu. Yirmili yaşlarımda Rimbaud ile Verlaine üzerine bir oyun yazdım, sahnelenmesi için girişimlerde de bulundum ama hiç sahnelenmedi; yapımcının biri bana şu açıklamayı yaptı: “Rimbaud ister her şeyi yapmasına izin verilen bir dâhi olsun ister bir haylaz. Dehânın sahnede ortaya konması olanaksızdır, dolayısıyla Rimbaud çekilmez bir problem çıkarıcı ve nankörün teki olarak algılanacaktır sadece.”

Lise yıllarımda elimde hepi topu Wallace Fowlie'nin Rimbaud'nun yaşamına odaklanan kitabı ve Enid Starkie'nin 1936 baskılı daha uzun biyografisi vardı, ama Rimbaud meteorunun bıraktığı bu izler bile bana – o bedbaht, yazarlık heveslisi, hanım evladı, kendinden nefret eden eşcinselle umut olmak için yetip artmıştı. Ben de, New York'ta yaşça benden büyük yazarlara ulaşip onların bana sıcak bir el uzatmasını istiyordum, tıpkı Verlaine'in adı sanı duyulmamış Rimbaud'ya uzattığı el gibi (hani Verlaine'in Paris treni için ona para göndermiş olması gibi). Tıpkı onun gibi ben de, küçük burjuva dünyanın bıkkınlığından kaçıp bohem dünyaya yelken açmak istiyordum. Ben de, çiraklık yıllarımı geride bırakıp sanatın zirvelerini hedeflemek istiyordum, bir dahi olarak elbet, bir ayakçı olarak değil. Ben de, erkeklerin karılarını terk edip benimle kaçmalarını istiyordum.

Belki bütün hayatımda yaptığım en kötü şey Cranbrook'ta bir öğretmeni marihuana içtiği için ispiyonlamak olmuştur. Sonuçta işten atılmıştı ve okul yöneticilerinin de gammazlaması üzerine yıllarca FBI kovuşturmasına maruz kalmıştı. Ama o okul yöneticilerine asla söylemediğim bir şey vardı ki o da benim o öğretmenin ta kendisiyle seks yapmış olmamdı, üstelik o aynı gün onu marihuana içmekten ispiyonlamıştım. Kuşkusuz kendime olan nefretim, hastalığımın ve günahımın “kanıtı” ortalığa saçabilecek olan o yatağın yanı başında bir kaçış kapım olsun hesabım ve bir daha baştan çıkarılmak istememe kararım o iğrenç davranışında rol oynamıştı. Belki de öğretmenimin benimle birlikte olup aslında beni sevmediği için (evliydi çünkü) duyduğum acının ve hayal kırıklığının yarasını sarmak istemiştim aynı zamanda. Şimdi, bunca yıldan sonra bile, acaba Rimbaud'nun o “şeytani” örnek oluşunun o içler acısı davranışında belirleyici olup olmadığını kendime sorup duruyorum.

Arthur Rimbaud elbette bir şeytana benzemiyordu. Olsa olsa cennetten düşmüş bir melekti o; on altı yaşında omuzlarına dek uzattığı gür, ehlileştirilemez saçlarıyla, o zamanın fotoğraflarında beyaza yakın gibi görünen gök mavisi gözleriyle, küçük çehresiyle ve kararlı, gülümsemeyen ağzıyla. Verlaine ona “sürgündeki melek” diyordu. Üst dudağının üst orta kısmının çukurundaki Eros’un yayı eğrisindeki hafif asimetri gibi gönül çelen birkaç kusuru olmasa mükemmel olacak olan bu yüz, bakanın nefesini keserdi. Benim gözümde bu tıpkı James Dean’ın utangaç – suçlu – oğlan çocuğu halleriyle başını öne eğip sonra da yukarı doğru bize kaşlarının arasından bakıp gülümsemesi gibi bir şeydi. Verlaine daha sonra onun “acımasız açık mavi gözler”inden ve “fazlasıyla mistisizm ve şehvet barındıran ve bir buruk acı büklümü olan – güçlü kırmızı ağız”ından söz edecekti.

Rimbaud 1854’ün, 20 Ekiminde, Fransa’nın kuzeydoğu ucunda, Belçika sınırında Ardenler diye bilinen bölgenin Charleville kasabasında doğdu – yabancılar bu bölgeyi en çok 2. Dünya savaşında korkunç Bulge Muharebesi’nin vuku bulduğu yer olarak bilir. Kaderin cilvesiyle, Rimbaud’nun doğduğu daire bir kitapçının üst katıydı. Charleville Fransa’nın şu 17. Yüzyıldan kalma arnavutkaldırımli bir Dük Meydanı etrafında toplanmış görkemli kamu binalarına, birkaç kilise kulesine, bir örnek grilikteki kasvetli ufak tefek mahallelere sahip taşra kasabalarından biriydi. Pazar kurulan günler haricinde çamurlu sokakları boştu ve kepenkleri kapalıydı – kasaba mıydı, evet kasabaydı, ama kulağa erişen horoz seslerinden, saman yüklü at arabalarının gümbürtüsünden azade değildi. Bütün kasaba 17. Yüzyıldan kalma ve cüsseli bir çan kulesini andıran taş değirmenin yanından akan Meuse Irmağının neredeyse hareketsiz bir kolunun yanı başında uyukluyordu.

“Rimbaud”, eski bir Fransızca sözcük olan *ribaud*’dan türemiş, İngilizce *ribald*, yani “fahişe” sözcüğü ile akraba. Anne tarafının dindar Katolik çiftçiler sülalesi için pek uygun bir soyadı değil. Ama belki ismin taşıyıcısı, orduda fiyakalı bir yüzbaşı olan, otuz sekiz yaşındayken yirmi yedilik asık suratlı bir köylü kadınla, katı karakteri ve cazip bir drahoması* olduğu için ve daha fazlasını miras olarak almaya aday olduğu için evlenen terzi-oğlu babasına daha uygun bir soyadıydı. Bu babanın Vitalie Cuif ile pek zaman geçirmedeği anlaşılıyor, ama görüştüğünde boş durmamış olacak ki, her seferinde kadın yeni bir çocuğa hamile kalmış. İlk önce Arthur’un ağbisi Frédéric dünyaya gelmiş. Sonra, bir yıldan daha kısa bir zaman sonra Arthur doğmuş ve Jean Nicholas Arthur Rimbaud olarak vaftiz edilmiş. Bebeğin doğumu nüfusa kaydedildiğinde bunun tanıklarından biri alt kattaki kitapçı, Prosper Letellier olmuştu. Arthur’un doğumundan altı ay sonra babası Kırım’a savaşa gönderildi. 1856 yazında kısa süreliğine geri geldi, dokuz ay sonra da, bir saat gibi şaşmadan, annesinin adı verilen Vitalie adında bir kız bebek doğdu ama bir ay bile yaşamadı öldü. Olsun. Bir yıldan daha kısa bir süre sonra ikinci bir kız bebek dünyaya geldi, ona da Vitalie adını koydular. 1859’da Madam Rimbaud kocasına, çalıştığı garnizonda, bir ziyarette bulundu, dokuz ay sonra da dördüncü ve son bebek dünyaya geldi; Rimbaud’nun biricik kız kardeşi Isabelle, ki ölümünde yanında olacak olan, kötü imajını temizlemek için olağanüstü bir enerji sarf etmiş olan, ölümünden sonraki şöhreti için çok şeyler yapacak olan, işte bu Isabelle’di.

Altı yıllık evlilikte (dördü yaşamış) beş çocuk, pek boş durmadığını gösteriyor, ama anlaşıldığı kadarıyla Yüzbaşı Rimbaud çocukları pek de sevmiyordu, katı ve mutaassıp karısıyla da

* Drahoma, Yahudiler’de gelin tarafının damada götürdüğü mal veya para. Avrupa ülkeleriyle Türkiye’deki Rum, Ermeni ve Museviler arasında, ailesinin kız evlada ayırdığı drahoma bir işletmeyi yönetmek, sürdürmek, ailesine bağlı olmadan yaşayabilmek amacıyla da verilir.

pek iyi geçinemiyordu. 1860'ta bir gün birliğine katılmak için Charleville'den ayrıldı ve bir daha hiç dönmedi. Arthur altı yaşındaydı. Annesine her an güçlü bir görev duygusu ve öz disiplin kılavuzluk ediyordu. Kendisi daha çocukken annesi ölmüştü ve küçük öksüz Vitalie, erken yaşta babasının ev işlerini idare etmişti. Orta sınıfa yükselmek, çocuklarını daha da yükseğe yönlendirmek kararlılığında olsa da, kendisi yetiştirme çağlarında tarlalarda çalışmıştı. Bütün bunlara rağmen okuyup yazabiliyordu ve eğitime saygısı yüksekti. Kimse onu gülümserken görmemişti. Tutucu ilkelerine sıkı sıkıya bağlıydı ve bir kere sinde Arthur'un Victor Hugo'nun *Sefiller*'ini (ki bu romanın ailenin durumuna çok oturduğunu varsayabiliriz) okuduğunu gördüğünde çileden çıkmıştı. Arthur'a bir tokat attı ve ona bu kitabı ödünç veren öğretmenini de şikayet etti. Sonuçta kitap Katoliklerin kara listesindeydi ve Madam Rimbaud inancını ciddiye alan bir kadındı.

Aralıksız çalışıp çabalamaya saygısı vardı ve muhtemelen kocasının karalamaları olduğunu düşündüğü çalışmalara zar zor katlanıyordu. Kocasını birkaç yıl boyunca, o yıllarda Fransız sömürgeci olan, Cezayir'de görevlendirilmişti. Orada değişik türlerde, yayımlanmamış uzun kitaplar yazmıştı – bir Arapça fıkralar derlemesi, bir tefsirli Kur'an çevirisi, kadim ve modern askeri belagatin püf noktalarının detaylı bir özeti, görev yaptığı alayın başına gelen (çekirge istilasından tutun da ikiyüzlü Arap diplomatlarla olan ilişkilere kadar) bütün kötülüklerin, vukuatların raporları. Bu verimli yazıların hiçbirisi artık yok (muhtemelen Madam Rimbaud kocası öldükten sonra öte berisini yok etmişti); ama biz biliyoruz ki Arthur Rimbaud babasının Arapça yazdığı çalışmaları o dili öğrenme girişimleri sırasında incelemişti.

Ne gariptir ki, Afrika'nın Arthur'un kaderi olacağını bir kenara bırakırsak, Madam Rimbaud'nun erkek kardeşi de kanunla

başı derde girip kaçmış ve yıllarını Cezayir’de savaşta geçirmişti. Ardenler’e döndüğünde güneşten öyle kararmış olmalı ki, adı “Afrikalı”ya çıkmıştı. Madam Rimbaud’nun bu kadar katı oluşu belki kendi çocuklarının da bozulacağından (gezip tozmak, içmek, serseri hayatı yaşamak isteyeceklerinden) gizli gizli korkmasıydı.

Arthur babasının erotik anılarını (ya da fantezilerini) saklamış olmalıydı. 17 yaşındayken ve Paris’te yaşarken başka şairlerin parodilerini yazmıştı, bunlar arasında küçümsediği tanınmış burjuva bir kötü şair olan François Coppée de vardı. Böyle şakacı bir bağlamda, Rimbaud şunları yazmaktan çekinmedi:

Bazen babamla ilgili hayaller kurardım;
Akşam vakti, kağıt oyunu ve açık saçık şakalar,
Komşu adam bizde, ben bir kenarda oturmuşum,
Bir şeyler görünüyor... Ne de olsa bir baba
huzur kaçırabilir!- bir de hayal edilenler elbet!
Dizi, beni arada bir dürtükleyen; pantolonu
Ki önündeki açıklığı parmağım keşfetmek isterdi-
aman Tanrım!

Kıllı eli bir zamanlar beşiğimi sallamış olan
Babamın uçlarından birine dokunmak için
-büyük, kara ve sert-!

Büyük oğlu Frédéric, mavi gözlü bir çocuktı, yumuşak başlı hatta neşeli, yavaş öğrenen ama yapacakları öngörülebilir, geçimli biriydi. Üç yıllık liseyi bitirecek, orduya katılacak, birkaç muharebe görecek (hatta bu sayede, kardeşi Arthur’u askere çağrılmaktan muaf tutmuş olacaktı.) Sonrasında Frédéric gazete satacak, tekrar bir beş yıllığına daha orduya katılacak ve çavuş rütbesine yükselecek, bir çiftlik-

te çalışacak, sonra bir tramvay kondüktörü olacak, evlenip çocukları olacak, 60 yaşlarında da ölecekti – milyonlarca insanın yaşamı gibi bir yaşamdı işte. Ordudayken, Frédéric kaba, bozuk bir Provens aksanı edinmişti; Rimbaud ona daha sonra kendi serserilikleriyle ilgili tuhaf maceralarını sayıp döktüğünde, Frédéric ona ağzını yaya yaya, “İğğğrenç-sinnn” diyecekti.

Madam Rimbaud, kocası onu ve çocuklarını terk ettikten kısa bir süre sonra kendisini “dul” ilan etmişti; Öyle ki, mektuplarını bile her zaman “Madam Rimbaud – Dul” diye imzalıyordu. Terk edildiğinde 35 yaşındaydı. Aile geçim sıkıntısına düştü, fakir ailelerin oturduğu bir arka sokağa taşındılar. Madam Rimbaud her ne kadar çocuklarına pasaklı komşularıyla oynamayı yasaklasa da, Arthur onlardan büyülenmişti. İlk şiirlerinden “Yedi Yaşındaki Şairler”de diyor ki:

Birlikte vakit geçirdiği çocuklar sadece ve sadece
Sıska, başı kabak, gözleri fersiz çocuklardı,
Sarı parmaklarını çamurun siyahına gizleyen
İshal kokan eski püskü giysilerinin altına gizleyen
Zekâ özörlülerin tatlılığıyla konuşurlarken ...

Madam Rimbaud sıklıkla duygusuz, dar kafalı bir kadın olarak tasvir edilmiştir, ama hayatının sonraki yıllarında yazdığı, günümüze ulaşmış mektupları gösteriyor ki, yadsınamayacak kadar disiplinli, her işin altından kalkan, dindar, sadık bir kadındı. Kızına yazdığı mektuplarda, “İnanç yitirilirse dürüstlük de yitirilir” diyordu, kızına gönderilmiş parayı damadının cebe indirmiş olabileceğini imâ ederek. Yine, bir mektubunu şöyle bitiriyordu; “Kızım, Tanrıya dua et ve her durumda görevlerini yerine getir.” Ya da bir yılbaşı yaklaşırken şöyle yazacaktı; “Sana mutlu yıllar dilemiyorum, bu gereksiz, çünkü önemli olan ya-

pıp ettiklerimizdir.” Kızı yıllardır Paris’te yaşayan bir yazarla evleneceği zaman Madam Rimbaud, doğrudan sembolistlerin babası Stéphan Malarmé’ye bir mektup yazıp söz konusu yazarın karakteri ile ilgili referans istemişti ondan. Malarmé de, şair Rimbaud’nun annesine saygıyla, ona yanıt verip, şairle ilgili övgü dolu sözler yazmıştı, (ne var ki, mektup kendisine ulaşana kadar kadın bu dünyadan göçüp gitmişti).

Madam Rimbaud’nun kızı Isabelle’e yazdığı mektuplardan birindeki en tuhaf cümle şuydu: “Sana yazmaya hazırlandığım sırada buradan askerler geçti, bu bana babanızı hatırlattı, eğer bana çok açı çektirmiş bazı çocuklarım olmasaydı onunla, babanızla mutlu olabileceğime dair güçlü bir şeyler hissettim.” Anlaşıldığı kadarıyla bütün çocuklarını ya da genelde “çocukları” kastetmiyor, hele her zaman saygılı, söz dinleyen Isabelle’i hiç kastetmediği belli. Belki de ilk Vitalie’yi, daha bebekken ölmüş ve annesini korkunç bir acıya gark etmiş Vitalie’yi kastetiyordu. Belki Arthur’dan, o cehennemden gelmiş dâhiden, çocukları arasında en çok sevdiği, özellikle ergenliği sırasında kendisine bitmez tükenmez eziyetler çektirmiş (gerçi, daha ileri yaşlarında daha makul hale gelmiş olan) Arthur’dan söz ediyordu. Ya da belki de okulda en yavaş öğrenen, büyüüp konduktör olan, kendi öz kardeşini şantajla tehdit eden düzenbaz, zavallı büyük oğlu Frédéric’ti kastettiği.

Yeniyetmeliğinde bir âsiye dönüşmüş olsa da, Arthur daha küçükken korkutucu bir biçimde iyi bir çocuktı. “Yedi Yaşındaki Şairler”de yazdığı gibi:

Ve annesi, alıştırma kitabını kapatıp
Uzaklaşıyor memnun, gururlanarak, fark etmeden
Mavi gözlerinde, dehayla öne çıkmış alnında
Ruhunun bir tiksismeye teslim olduğunu.

Gün boyu itaatten kan ter içinde, evet çok zeki
Yine de öyle huzursuz halleri var ki,
Kötü bir ikiye bölünmüşlüğü suçluluğunu kanıtlar gibi.
Küflü perdeleriyle karanlık koridorlardan
Yürüyüp geçerken dilini çıkarıyor, bitkiler hem
Kasıklarına vuruyor hem gözlerini iyice kısıyor, tâ ki
yıldızları görebilsin.

Şiirin devamında, Rimbaud akşamları işten çıkıp evlerine yürüyerek dönen adamları ne kadar sevdiğinden söz eder. Açıkça der ki, evdeki lahana yeşili kenarlıkları olan İncili okumak zorunda bırakıldığında, Tanrıyı değil, sadece bu insanları seviyordu çocuk. Şiirde daha sonra, “B ağışlanma şansı olmayan, müebbet hapse mahkûm” bir kişiye hayranlığını anlatır. “Onun konakladığı, böylece kutsallaştırdığı hanları, döşeli odaları ziyaret ederdim. Onun gözlerinden çiçeklenip serpilen kırları görürdüm; şehirlerdeki ölümcül varlığının kokusunu duyardım. Bir azizden daha güçlüydü, bir gezginden daha duyarlı – ve o, sadece o, kanıtlayabilirdi mükemmel ve haklı olduğunu.” İki ayrı şiirde, Rimbaud, bahçe tuvaletine gidip orada seks ve kaçıp kurtulma hayallerine daldığından söz eder. Tıpkı Rimbaud’dan yarım asır sonra doğmuş, benzer bir köyde büyümüş, suçlu-şair Jean Genet’nin gençliğindeki gibi, Rimbaud da gençliğinde bahçe tuvaletini, kaçıp hayal kurma yeri olarak görüyordu. Her ikisi de, çocukluklarında itaatkâr ve başarılıydılar, her ikisi de, gizliden gizliye mahkûmlara hayrandılar. Doğrusunu söylemek gerekirse, hem Rimbaud hem Genet, sonradan suçlu ve vahşi delikanlılara dönüşecek olsalar da, her ikisi de başlarda örnek ve üstün başarı gösteren öğrenciler olmuşlardı. Rimbaud’nun babası yoktu ama bir annesi vardı, yine de kendisini bir öksüz olarak görüyordu, yayımlanmış ilk şiiri de öksüz çocuklara dair acıklı bir balattı; ilgisiz akrabaları tarafından soğuktan donan bir evde bırakılmış, tek oyuncakları ölmüş anne-

lerinin cenaze töreninden kalma süslü çelenkler olan, daha yeni yürüyen bebeklere dair bir balat. Rimbaud ve ağbisi cemaate ilk katılma ayinlerini birlikte kutladılar. Bundan bir yıl sonra da Rimbaud, aile fertlerinden ve öğretmenlerinden habersiz, Paris'teki İmparatorluk Prens'i'ne (3. Napolyon'un oğlu), onun ilk komünyonunu (cemaate katılma ayinini) kutlayan, 60 dizelik, Latince bir methiye gönderdi (Hatta Prens'in okul müdürü de ona nazik bir yanıt yazdı, klasik dildeki birkaç hatasını yüzüne vurmaktan da geri durmadan).

Rimbaud'nun okul başarısı muhteşemdi. İşte size, bu başarılar Amerika'da bir orta öğretim programında olsa nelerle sonuçlanabileceğine ilişkin bir fikir versin diye Rimbaud'nun başarıları: Tarih ve Coğrafya'da birincilik, "akademik yarışma"da birincilik, Latince kompozisyonda birincilik, Antik Yunanca'da birincilik vs. Charleville'in yıllardan beridir gördüğü en iyi öğrenciydi Rimbaud. Hakkında şöyle de bir efsane vardır: 1869'da 6 saatlik bölgesel sınavın ilk 3 saatinde herkesin gözü önünde kafasını sıraya koyup hayallere dalmış – sonra da kalan zamanda hızla bütün sınavı bitirip, bütün ödülleri kazanmıştır. Öğretmenlerden birinin bu öğrenci hakkında verdiği rapor kesin: "ufak tefek, çekingen" ve "biraz yapmacık ve sırnaşık, tırnakları temiz, alıştırtma kitaplarında leke bile yok, ev ödevi şaşırtıcı derecede hatasız, notlarınaysa diyecek yok." Aynı öğretmen onun için, bütün yarışmaları kazanmak için yaratılmış şu "mükemmel küçük canavar"lardan biri bu çocuk, demiştir. Madam Rimbaud'nun bir Pazar sabahı iki itatkâr oğlu ve iki itatkâr kızıyla kiliseye doğru yürüdüğü, sonradan tamamen masumane kalacak olan o sahne, kadının aklından hiçbir zaman silinmedi.

Rimbaud'nun ilk şiirlerinden bazıları köy yaşamıyla ilgiliydi. Daha çocuk yaştayken, ortada büyük bir Fransız burjuva edebiyatı geleneği varken, tereddütsüzce burjuva karşıtı olmuştur. Bir

keresinde okul defterine Fransız Devriminin (çoktan ölmüş) iki en kanlı figürüne adlarıyla seslenerek şöyle çiziktirmişti: “Marat ve Robespierre, gençler sizi bekliyor!” 15 yaşındayken birdenbire bir karikatürcü olmuştu (hatta defterlerine bazı yöre insanlarının oldukça güzel karikatürlerini çizmişti). “Müziğe” adlı şiirinde yaz ortasında tren garının yanındaki meydanda çalan bir askeri bandodan söz eder. “Püsküllü bastonlarıyla kumları eşeleyen emekli bakkallar kulübü”yle, “Şişko karılarını yanlarında sürükleyen şişman büro çalışanları”yla dalga geçer. Bu arada anlatıcı, yani şiirin anlatıcı “ben”i, genç kızları izliyordur ve onların “beyaz boyunlarını süsleyen başıboş saç buklelerini” inceliyordur, çizmelerinden ve uzun çoraplarından gelecek bir anlık bir bakışı yakalamayı umarak. “Roman” adında daha az satirik bir şiirinde, Rimbaud, işveli kız ile tutkulu âşık delikanlı izleğinde hafif ve umursamaz bir tutum geliştirir. “On yedi yaşındayken pek de ciddi olamazsın.” Bir dörtlükte (Robinson Crusoe’ya atfen bir de fiil uydurarak) şöyle der:

Kalp delicesine Robinsonlaşarak dalar romanlara
Sokak lambalarının loş ışığında
Genç bir hanımefendi çekici havasıyla süzülürken,
Babasının ürkütücü takma yakasının gölgesinde

Rimbaud belki de 1863’te “Mösyö Proudhomme” adlı ilk şiirinde benzer sözler yazmış olan Verlaine’den etkilenmiştir:

Ciddi biri, hem belediye başkanı hem aile babası
Takma gömlek yakası kulaklarını yutuyor...

Rimbaud annesinin somut yalnızlığına ve kocası tarafından terk edilmesinin ardından yaşadığı bastırılmış özlem duygusuna da kafa yoruyor. “Hatıra” adlı şiirinde, Meuse Irmağının yanındaki çayırda çocukları çimenliğe dağılmış deri kaplı kitapları-

nı okurlarken, dimdik duran “Madam”dan söz eder. Sonra, bu sahneyi dramatize ederek şunları düşler:

Heyhat, yolun yukarısında bin beyaz meleğin kayboluşu
gibi
Yok oluyor adam dağların arasında ve kadın, soğuk ve
siyah,
Koşuyor! Evet koşuyor adamın kayboluşunun ardından!

Bir sonraki kıtada Rimbaud annesinin altından bir Nisan mehtâbının evlilik yatağını aydınlattığını düşleyerek güçlü genç kolları nasıl özlediğini betimliyor. Şehvet uyandıran Ağustos akşamlarını hatırlıyor kadın, sevişmekten, kocasıyla birleşmenin kaçınılmaz sonucu olan hamileliğin bütün imalarına safha safha geçerek. Şiirin sonuna doğru, yazar, kendi çocukluğunun hayal kırıklıklarını hatırlar –kolları çiçeklere, ne şu baş belası sarı çiçeğe, ne de mavi çiçeğe, ulaşamayacak kadar kısadır, kül rengi suda eriyip gidiyordur o da. Okur, hem öfkeli ediren anneyi hem hızla kaybolan babayı düşünmeden edemez, çünkü ikisi de oğullarının ulaşamayacağı kadar uzaktadır.

Arthur ile ağbisi Frédéric birbirlerinin zıddıydı. Arthur her zaman sınıfın en parlak öğrencisiyken, Frédéric hep en sonuncular arasındaydı. Önce ikisi de yıkık dökük ama prestijli bir akademi olan Rossat Enstitüsü’ne devam ettiler. Arthur 11 yaşındayken anne oğullarını yerel bir özel *koleje* (ortaokula) transfer ettirdi. Arthur burada kendini öğretmenlerinin resimlerini çizerek eğlendirirdi, ama bu sessiz isyan, sessiz olmasa göze batacak olan tek heyecanıydı. Okul müdürü kısa bir süre sonra Arthur’un üzerine titremeye başladı, çünkü onun bölgesel bilgi yarışmalarında okulunu yücelteceğinden emindi. Okul personeline genç Arthur’un istediği her şeyi okumasına izin vermelerini söyledi – yıldız öğrencisine sansür yoktu.

Rimbaud, yine de, sık sık kitapçıya uğruyor, orada (pahalı dergi ve kitapları alacak parası olmadığından) Çağdaş Parnas'ın yıllık antolojisinden en son şiirleri okuyordu. Böylece, oldukça yeni bir şiir ekolü olan *Parnasçılar*'ın, yani Sanat Sanat İçindir'in havarilerinin, yani Théophile Gautier'nin "Bir amaca hizmet eden her şey çirkindir, faydasız olan her şey güzeldir," görüşüne sıkı sıkıya bağlanmışların eserlerine balıklama dalmış oldu. Romantisizmin mirasçıları olsalar da, Romantiklerin duygusallıklarını ve politik tavır alışlarını (ister demokrasinin yanında ya da karşısında, ister Napoleon'un yanında ya da karşısında olsunlar) pek sevmiyorlardı. Romantiklerin aksine Parnasçılar antik dönem edebiyatına dönüşü vurguluyor, gayri-şahsiliğe ve biçimin donuk, kesin mükemmelliğine değer veriyorlardı.

Bütün edebî akımlarda olduğu gibi, destekleyenlerin hepsi (aslında çoğu) akımın ilkelerini sıkı sıkıya takip etmiyordu. Rimbaud'ya göre Parnasçılar, avangard fikrinin ortaya çıkması demekti ki bu avangard fikri Rimbaud için elzemdi. Küçük, dünyadan kopuk, uyuklayan köyünde yeni diye okuduğunuz şairler sadece onlar olursa, iki bin yıl önce ölmüş antik Yunanca ve Latince dillerinde yazabiliyorsanız, çağdaş şiir kavramı (temsilcileri ağırbaşlı, klasisizme meyilli Parnasçı şairler olsa bile) sürekli devrim anlamına dönüşür sizin için. Rimbaud'yu derinden etkileyenin, sadece ve sadece yenilik düşüncesi olduğunu da akılda tutmalıyız. Rimbaud *Orta Öğretim Gözlemi* adlı bir bültende kısa süre önce Latince bir şiir yayımlamıştı, Horatius taklidi bir şiirdi, işte o şiirde güneş tanrısı Phoebus (Apollon) kehanetle ilan ediyordu: "Sen bir şair olacaksın."

Parnasçı Antoloji'de en çok hayranlık duyduğu şair Paul Verlaine idi, sonradan sevgilisi, kurtarıcısı ve çöküş sebebi

olacak olan Verlaine. Bu ilk edebi keşfi sırasında Rimbaud Verlaine'in şiirlerinden etkilendi. Yaşça kendinden büyüklere mektuplar yazarken antik Yunan şiirinin sağlamlığı ile ilgili Verlaine'in yazdığı pasajları hatırlatıyordu, hatta aynı klasik şairlerin adlarını anıyordu.

2 Ocak 1870'te on beş yaşındaki Rimbaud'nun Fransızca yazdığı ilk şiiri tirajı yüksek saygın bir dergi olan *Herkes İçin Dergi*'de (*La Revue pour tous*) yayımlandı. "Öksüzlere Yılbaşı Hediyeleri" adındaki bu şiir, beceriklice kurulmuş ama acıklı bir şiirdir. Yılbaşı sabahında uyandıklarında, ocağın soğuk, annelerinin de ölmüş olduğunu, babalarının onları kaderlerine terk etmiş olduğunu gören küçük çocuklar hakkındadır bu şiir. Yürek parçalayıcıdır. Şiirde Victor Hugo'nun belirgin etkisi açıkça görülmektedir. ("Bir Bahar Günü Görünen Şeyler" şiirinde, "Dört çocuk ağlıyordu, anneleri ölmüştü" diyor Hugo.)

Şiirinin yayımlanması gibi basit bir olay sanki prensi uykusundan uyandırmış ve o andan itibaren onu eylem-dolu bir hayata fırlatmıştı. Yeats der ki, yazar, yaşamak ile yazmak arasında bir seçim yapmalıdır; Rimbaud sonuçta her ikisini de seçmişti.

II

Rimbaud'nun okuldaki yeni öğretmeni Georges Izambard idi. Retorik hocası olarak işe alınmış 20 yaşında bir şairdi bu öğretmen, ama çok kısa bir süre sonra sınıfta Voltaire'in güve yeniği diye nitelediği manzum oyunlarına saldırmış ve dar kafalı amirlerini telâşa düşürmüştü. Voltaire'in sadece hakir görülen bir ateist ve bir özgür-düşünür olmayıp aynı zamanda bir büyük Fransa savunucusu olduğunu pek hesaba katmamıştı tabii (Voltaire'e göre sadece dört büyük çağ vardı; Perikles'in, imparator Augustus'un, Medici'nin ve 14. Louis'nin çağları). Bu ikinci Voltaire'e saldırmak Fransa'nın kraliyet kaderini sorgulamak demekti – sırf böyle bir hata yüzünden Izambard'ın sonraki kariyeri, bir itibar şaibesiyle gölgelenmişti. Fransa taşrasının bu korkunç dar kafalılar dünyasında Izambard, öncesinde de, itfaiyecilerin yıllık balosuna katılıp orada kötü şöhretli iki hanımla dans ederek sicilini lekelemişti zaten. Bir de işitme sorunu vardı, bu da sınıftaki disiplini sağlamasını güçleştirirdi (ayrıca sınıfta yaşça ondan büyük birkaç öğrenci vardı). Öğrencileri ona “Zanzibar” lâkabını takmıştı, ama o bunu belki de hiç işitmemişti. (Ne tuhaftır ki, Zanzibar adası Rimbaud'nun hayatında efsanevi bir menzil olacaktı, hiçbir zaman ulaşamadığı.) Izambard kısa bir süre sonrasında bir araştırmacı olmak için öğretmenliği bıraktı, hatta bir süre amatörce x-ışınlarının

ilk uygulamaları ve hareketli fotoğraflar konularında başarısızlıkla sonuçlanan araştırmalar yaptı.

Bu sözünü sakınmaz öğretmende genç Rimbaud'ya cazip gelen bir şey olmalıydı – ve ayrıca Izambard'ın bir kütüphanesi olduğunu öğrenir öğrenmez, bu kütüphanenin cazibesine kapıldı. Izambard, Fransız şiirinin en son çıkmış kitapları ve edebiyat dergilerinin büyük bir koleksiyonuna sahip olduğu gibi, klasiklerin çoğu da vardı kütüphanesinde, üstelik bu hevesli öğrencisine onları ödünç vermeye gönüllüydü. Küçük bir kasabada, hele halk kütüphanelerinin henüz yaygınlık kazanmadığı bir dönemde, kitaplara elini bile sürmek aşılmaz bir problemdi.

Izambard daha bebekken annesinin bir kolera salgınında ölümünden sonra üç hanımefendi tarafından yetiştirilmiş, arkadaşsız, kitap delisi bir çocuk olarak büyümüştü. İşte bu genç öğretmen önceleri Rimbaud'ya şüpheyile yaklaşmıştı, öyle ya, oralarda tanınan, sınavlarda ödüller alan bir çocuk; ama çok kısa zaman sonra fark etti ki o da en az kendisi kadar yalnızdı ve üstelik şiire kendisinden bile daha düşküncüydü. Izambard Rimbaud'ya akademik konularda özel dersler vermeye başladı, (Rimbaud onun himayesinde yarışma konusu olarak verilmiş “Sancho Panza Eşreğiyle Konuşuyor” başlıklı Latince manzum bir şiir yazdı), ayrıca onu Rabelais, Rousseau, ve 15. Yüzyılın büyük hırsız-serseri-şairi François Villon ile tanıştırdı.

Villon ve Rabelais Fransız edebiyatında silinmeye yüz tutmuş bir açık saçıklık ve ölçsüzlük geleneğinin ve aynı zamanda zengin, ele geçmez uydurmalara açık sözcük dağarcığı geleneğinin kalıntılarıydılar – ne var ki, 17. Yüzyıl'ın özleştirme Fransız Akademisi'nin silip süpürdüğü bir gelenektir bu. Belki de bu yenilenmiş Rönesans etkisi Rimbaud'yu hem erotik

olmaya (kendisinin özellikle bedeni acımasızca aşağılaması da buna dahil) hem de dilsel açıdan sözcük uydurmacılığına (*Robinsonlaşma* fiili gibi) itmişti. Sonrasında, burası açık ki, Verlaine ona daha ölçülü, daha gösterişsiz (hem de paradoksal olarak daha çok şey ifade edebilir) sözcükler kullanmasını öğütleyecekti; üstelik Rimbaud, zaman zaman da olsa, onun bu tavsiyesine uymuştu.

Madam Rimbaud, Izambard'ın, oğluna bedava dersler vermesine minnettardı, ancak ona verdiği kitaplara şüpheyle yaklaşıyordu. Aslında Rimbaud ailesi, Arthur'un ölümünden çok sonra, 20. Yüzyıla sağ salım girerken bile, Izambard'ı, biricik dâhilerinin içine o kurdu sokmakla, ona kötülük ve aşırılık yollarını açmakla itham ettiler. Belki bir bakıma haklıydılar da, ama Izambard'ın buradaki sorumluluğu olsa olsa dolaylı bir sorumluluktu; o öğretmen, bu erken olgunlaşmış öğrencisine etrafındaki kitap-severleri ve bohemleri tanıtmıştı sadece, Rimbaud da nihayetinde, bu şaşaalı yetişkinler dünyasında kendini evinde hissetmişti. Izambard sayesinde Rimbaud aynı zamanda çok uzakta, Paris'te, parıldayan bereketli edebiyat ve yayın dünyasına bir bakış atmış oldu – kasabasından çekip gitmeye her zamankinden daha istekliydi artık.

Izambard'dan önce, Rimbaud'nun sınıf arkadaşları arasından birkaçı, yakın arkadaşı olmuştu, özellikle, sonradan Parisli bir edebi figür olacak olan Ernest Delahaye. Delahaye onun en sadık, bağını hiç koparmadığı arkadaşı olacaktı. Bir esnaf oğlu iken sonunda Eğitim Bakanlığı'nda yöneticiliğe yükseldi. Rimbaud ve elbet sonradan ömürlük dostlarından olacak Paul Verlaine ile ilgili birçok hatırat kaleme aldı. Delahaye Rimbaud'yu hep yüceltmek eğiliminde oldu, kişiliğinin yıpratıcı, bezdirici yönlerini görmezden geldi, ama onun konuşmalarından doğrudan alıntılar yapmaktan, ya da onunla ilgili

anekdotlar ortaya koymaktan da geri durmadı – Rimbaud söz konusuysa, başka türlü de hemen hemen boş bir kayıt olurdu zaten. Söz gelimi, Rimbaud’nun suskunluğuna tanıklık eden Delahaye idi; ona göre, Rimbaud iki gün boyunca tek kelime konuşmadan durabilirmiş. Aynı zamanda, eğer kendini rahat ve güvende hissediyorsa çok keyifli ve konuşkan olabilirmiş (herkes onun tuhaf, kısa, gevrek kıkırdemesine tanıklık edebilirmiş.)

Kesin olan şuydu; Rimbaud bir yeniyetmeyken küfürleriyle, sövüp saymalarıyla adı çıkmış biriydi. Delahaye onun aksan taklitleri konusundaki yeteneğini vurgular. Herkesi taklit edebilirmiş – hatta Delahaye onun yabancı dilleri öğrenebilmesinde de bu yeteneğinin katkısı olduğunu iddia eder. Hatıratında değişik konulardaki yorumlarını da anar. Bunlardan biri şudur; İmparator bir muharebeyi kaybettiğinde Rimbaud şöyle bağırır: “III. Napolyon kürek mahkûmluğunu hak ediyor!” Daha 15 yaşındayken Delahaye’ye, bir öksüzün, bir sokak çocuğunun kendilerinden çok çok daha üstün olduğunu söylüyordu: “Bizden daha yeni, daha temiz o, ilkeleri yok, fikirleri yok onun – çünkü bize öğrettikleri her şey yanlış! – ve özgür o, her şeyden azade o.” Rimbaud, bu arkadaşına, daha Ekim 1870’te, yeni, uydurma bir dille yazacağını söylemişti: “Bütün duyulara hitap eden bir şiir dili yaratmak için, bilimsel ve teknik sözcükleri de, yabancı dillerden sözcükleri de, işte nereden olursa olsun, alıp kullanacağım.”

Ama Rimbaud’nun bölünmüş kişiliğini fark eden Delahaye değildi, Izambard’dı. Annesinin, üzerindeki kötü etkisinden söz ederken, şöyle yazıyordu: “Bir okullu Rimbaud vardı, kendini soyutlamış ve ağzı sıkı, ama o zaman bile, yani kendini yöneten demir yumruğun altında bile sakin görünürdü. Bir de ondan taban tabana zıt, tartışmalarımız sırasında beliren, içsel benindeki özgür iradeyi bir tür entelektüel taşkınlıkta ortaya çıkaran

bir Rimbaud vardı ... [...] Rimbaud, kendindeki bu çift kişilikliliği, daha sonra mektubunda, bana şunu yazdığında, kendisi de anlamıştı: ‘Ben bir başkasıdır.’”

Yeni öğretmeninin tetikleyici etkisi altındaki Rimbaud, hemen her gün şiir yazmaya başlamıştı. Önce bir yakarı (münacat) yazdı, “Ophelia”;

(“Burada bin yıldan fazladır acılı Ophelia / Bu beyaz hayalet, yüzdü durdu, uzun kara nehrin dibinde.”) çocuğun incelediği şiir örneklerinden dikkatle yonttuğu bir taklitti bu, özellikle Parnasçıların öncüsü, Théodore de Banville’in şiirlerinden. Bu Banville, genç şairlerin hamisi ve Baudelaire’in bir dargın bir barışık arkadaşıydı. Sonraki haftalarda Rimbaud Eski Fransızca ile bir “ortaçağ” şiiri çiziktirdi, (Banville’den esinlenerek) darağacında dans eden iskeletlerden söz eden başka bir balattı bu – ayrıca, en dikkat çekicisi de, arzu ve yolculuk tutkusuna dair yazdığı “Duyum” adında sadece sekiz dizelik bir şiirdi:

Mavi bir yaz akşamı patikadan gideceğim
Buğdaylara sürünerek, taze çimlere basa basa,
Düşlere dalarak, ayaklarımda serinliği duyacağım
Çıplak başımı şiirli rüzgârla yıkayacağım.

Tek söz etmeyeceğim, düşünmeyeceğim bile,
Ama sonsuz bir sevgi dolduracak ruhumu,
Uzaklara gideceğim, çok uzaklara, bir çingene gibi
Tenhalıklara – yanımda bir kadın varmış gibi mutlu.

Tıpkı İmparatorluk Prensine Latince yazdığı şiiri gönderdiği gibi, bu kez de sadece bir şair olmakla kalmayıp, aynı zamanda bir oyun yazarı, bir tiyatro eleştirmeni, kültür yazıları yazar bir gazeteci ve zamanın en parlak edebiyat figürleri ile bağı olan

Banville'e en güzel elyazısı ile bir mektup yazıp gönderdi. Mektubuna (orijinali bir Latince ödevi olarak yazılmış) Ophelia şiirini ve başka birkaç şiirini daha ekledi ve şunları yazdı:

İki yıl, ya da belki bir yıl içinde Paris'te olacağım ... Bir Parnasçı olacağım... İçimde bir şey var, hissediyorum... içimden çıkıp yükselmek isteyen... Yemin ederim, sevgili Üstat, hep, her zaman iki tanrıçaya tapacağım, Esin ve Özgürlük.

Lütfen bu mısralara sırtınızı dönmeyin... Şayet 'Credo in unam' şiirine Parnasçılar arasında küçük bir yer ayırırsanız, sevgili Üstat, beni mutluluk ve umuttan deliye döndürürsünüz ... Le Parnasse'in son sayısında görünürüm, şairler Dergâhında! Ah, çılgın Tutku!

Mektubunu en güzelinden kehanetimsi bir üslupla bitirir:

Ben tanınmayan biriyim, ama ne fark eder? Şairler kardeşler. Bu mısralar inanç dolu; sevgi dolu; umut dolu onlar; işte bu kadar. Sevgili Üstat, bana birazcık yardımcı olun. Gencim ben. Bana elinizi uzatın.

Rimbaud bu mektubunda 17 yaşında olduğunu iddia etmesine rağmen aslında sadece 15 buçuk yaşındaydı. Banville kız çocuklarını değil de oğlan çocuklarını seviyor olsaydı belki de ona daha olumlu bir yanıt verirdi; neyse ne, sonuçta şiirlerin hiçbirini dergiye almadı. Açık olan bir şey varsa o da Rimbaud'nun daha 16 yaşına varmadan bu büyük dünya ile iletişime geçmiş olmasıydı – kasabasından kaçmak hevesinde olmasıydı, artık derslerinde başarılı olmak ya da bir meslek sahibi olmak hedefinden vazgeçip, şairler arasında bir şair olmak fikriyle sarhoş olmasıydı.

“Credo in unam” (“Bir’e inanıyorum”, Katolik Mezhebindeki “bir (tek) kutsal kilise” ya da bu şiir için “bir (tek) tanrıça”) adını koyduğu şiiri, sonradan “Güneş ve Ten” olarak değiştirdi, bu daha iyi bir başlıktı çünkü şiir, Hıristiyanlık öncesi doğayı yüceltme izleği olan bir şiirdi. Şöyle dizeleri vardı:

Çekildi dünyanın özsuyu, yazık, konuşkan ırmağın,
Yeşil ağaçların kanı çekildi, yazık, o yüce tanrı Pan’ın
Damarlarına bir evreni akıtan!

Daha sonra Venüs’ü yüceltir (ve paganca bir küfürle İsa’yı reddeder):

Sana inanıyorum! Sana inanıyorum! Kutsal Anne!
Denizlerin Afroditesi! Ah, hayat ne acı
Başka bir tanrı bizi haçıyla dizginlediğinden beri!
Sana inanıyorum! Sadece sana, Ey Venüs!
Evet, insan zayıf ve çirkin ve şüphe kemiriyor içini
Ve giysiler giyiyor çünkü artık erden değil.

Şiir, perilerin, aşk tanrılarının, keçi ayaklı tanrılarının, Olimpos’lu boğaların, ürkek kuğuların bir başkaldırısıdır – hepsi de özlemi duyulan, solup gitmiş antik çağ duyarlılığından seslenir bize.

III

Rimbaud'nun boğucu hayatı birdenbire değişti. 1870 Temmuzunda Fransa İmparatorluğu Prusya'ya savaş açtı. III. Napolyon Prusyalılarla muharebeye girdi ve 2 Eylül'de Ardenler'in sadece 12 mil uzağındaki Sedan kasabasında yüz bin askeriyle birlikte esir alındı. Sedan'daki bu yenilgi 2. İmparatorluğun küçük düşürücü bir biçimde sona ermesine, Prusyalıların Fransa'ya girip işgal etmesine, ülkeyi ancak Üçüncü Cumhuriyet'in kurulmasıyla sonuçlanacak kaotik bir döneme sürükledi.

Bu ilginç olaylar yaşanırken, Rimbaud da bir patlama dönemindeydi. Ağustos'un 6'sında birkaç akademik ödül almıştı ama bu ödül işleri çoktan onun ilgi alanının dışına çıkmıştı. O artık yazarlar arasında bir yazardı, sevgili dostu (o kırılan, işitme problemlili, pipo içicisi) İzambard yaz tatilini geçirmek üzere 24 Temmuz'da Charleville'den ayrılıp uzak batıda Douai'deki (hani onu büyüten) teyzelerine gitmişti. Rimbaud huzursuz bir biçimde kendisiyle baş başa kalmıştı. Saçlarını bıraktı, kısa süre sonra sırtının yarısına kadar uzadı saçları. Bir Romantiği andırıyordu – daha doğrusu bir cep Romantiğini – çünkü henüz yaklaşık 1.60 boyundaydı (ama 1871 sonuna kadar 1.73 olmuştu ki bu boy o zamanın ölçüleleriyle uzun sayılırdı).

Izambard'a şöyle yazdı mektubunda: "Çok şanslısın, Charleville'den ayrılmak zorunda değilsin artık!" Rimbaud üniformalı bakkalların görüntüsünden şikâyet etse de, onu asıl sinirlendiren, yeni gazete ve kitap bulunmamasıydı. "Posta idaresi kitapçılara bir şeyler göndermiyor artık. Paris bize aşağılıkmişiz gibi davranıyor; bir tek yeni kitap yok!"

29 Ağustos 1870'te, Rimbaud kitaplarından birkaçını sattı, kazandığı birkaç frankla, evden kaçışlarının ilkinin gerçekleştirdi. Charleville'den Paris'e aktarmasız giden tren hattı Prusyalı askerlerce kesilmişti. O da kuzeye, Belçika'ya doğru gitti önce, Charleroi'de aktarma yaptı, ve Ağustos'un 31'inde, çok daha kısa bir mesafe için geçerli olan bir biletle, Paris'in Nord Garı'na vardı. Beş parasız ve arkadaşsız, elinde geçerli bilet olmadığı gerekçesiyle bir serseri gibi tutuklandı ve Nord Garı yakınlarındaki Mazas hapisanesine götürüldü. Giysileri dezenfekte edildi ve özenle baktığı uzun saçları kesildi. Koğuş arkadaşlarının (adi suçlular, casuslar ve anarşistlerden oluşan acayip bir gruptu bunlar) cinsel tacizlerine karşı namusunu savunmak zorunda kaldığını iddia etti. Tutuklanmasından 2 gün sonra III. Napolyon teslim oldu ve bundan 2 gün sonra da imparatorluk yıkıldı – ülke bu durumdayken devlet görevlilerinin elinde tutuklu olmak, tuhaftı. Bu tuhaflık yetmezmiş gibi, sadece birkaç ay önce, Jean Baptiste Troppmann adında bir köylünün 1869 yılında sekiz kişilik bir aileyi, Kincks ailesinin tamamını, vahşice katletmekten davası görülmüştü. (Hem bu Troppmann hem de Kincks ailesinin çocuklarından biri Rimbaud'nun az rastlanan mizahi şiirlerinden birinde boy göstermiştir). Troppmann Mazas'ta hapisteydi, idam gününü bekliyordu. Duruşması Fransız tarihinin en sansasyonel duruşmalarından biri olmuştu – dolayısıyla idamı mahşerî bir kalabalığın ilgisini çekmiş, yüzlerce seyircinin idamı en iyi "sandalyeden" izleyebilmek için bilet aldığı, gerçek bir

sirk gösterisine dönüşmüştü. Kalabalık çok önceden toplanmış, hatta adamın biri idamdan bir gece önce bir ağaçtan düşüp ölmüştü. Troppmann'ın kafası giyotinle kesildikten sonra iki kişi öne atılıp mendillerini onun kanına batırmak istemişlerdi.

Rimbaud, özgürlük ve bohem hayatı hayalleri kurmuşken, şimdi sadece hapisten çıkmak için yanıp tutuşuyordu. Annesine, imparatorluk yetkilisine (ki o da kısa süre sonra işinden olacaktı), Charleville'deki polis şefine ve elbet Izambard'a mektuplar yazdı. Öğretmeninden Paris'e gelmesini, onu hapisten kurtarmasını ve tren bileti borcunu ödemesini istedi. Ayrıca ondan Madam Rimbaud'ya mektup yazıp onu "teselli etmesini" rica etti. Sonuna da şunu ekledi: "Beni buradan çıkarabilerseniz, beni yanınızda Douai'ye götürün." Izambard onun bu talimatlarının hepsini yerine getirdi, kısa zaman sonra da Rimbaud Izambard'ı büyütmüş olan üç kız kardeşin, Gindre kardeşlerin, yanına yerleşti. Kadınlar Rimbaud'yu çok sevdi – bölge düşman birlikleri tarafından işgal altında olduğu için o sıralarda Charleville'e dönmesi söz konusu bile olamazdı.

Annesi başka türlü düşünüyordu. Izambard'a alelacele sert bir mektup yazıp ısrarla oğlunun Douai'de bir gece bile daha fazla kalmasını istemediğini bildirdi. Rimbaud, yine de, yerinden kıpırdamadı. Izambard'la ikisi oradaki askeri birlikte talimlere katıldı, yeterince silah bulunmadığı için de talimlerde süpürge sopaları kullanıyorlardı. Rimbaud, Douai Belediye Başkanına bu silah eksikliği konusundaki şikâyetini bildiren bir mektup yazdı, ancak yöre halkından dilekçesini geçerli kılacak kadar imza toplayamadı.

Madam Rimbaud Arthur'un dönmesi için yaygara koparadursun, çocuk, üstüne titreyen bu üç hanımefendinin yanında sefa

sürüyordu. Belki de bir çocuğun başındaki bitleri ayıklayan iki “çekici” abladan söz ettiği şiirini yazarken onları düşünüyordu (hapisteyken bitlenmiş olsa gerekti):

Sessizlik; ve onların elektrikli parmakları
Uyur-uyanıklığında hışırdayan
Soylu başparmakları , bitleri kıran.

Bu şiir, “Bit Ayıklayıcılar” (“Bit Kıranlar”) çağdaşlarını dumura uğratmıştı. Kariyerinin ilk yıllarında yazdığı az sayıda şiir arasında öne çıkan, sınır tanımazlığına örnek olarak gösterilen bir şiir olmuştur bu her zaman. Baudelaire’in “kirliliğe özlem”ini daha yükselere taşıdığı söylendi, bu şiir için. Rahatsız edici, huylandırıcı bir şey vardır bu şiirde; bitlerden kaynaklanmıyor bu huylandırıcılık, hayır, ama kadınların “yumuşacık” parmaklarıyla çocuğu (ki şiirdeki çocuk, daha bebek denecek yaştadır) ağır, yavaş yavaş “efsunlayıcı ve korkunç”, “okşayışlarından”, dudaklarını dilleriyle yalama seslerinden kaynaklanıyor, bu rahatsız edicilik. Bebek, teslimiyetin tatlı uyuşukluğuna dalmaya başlıyor, Rimbaud bunu bir cam armonikanın (ağız armonikası değildir bu, Mozart’ın da üzerine beste yaptığı klavyeli bir enstrümandır) ürpertici, iç kıyıcı bir biçimde kayan, kaygan sesiyle karşılaştırıyor.¹

Zaten bu Gindre kız-kardeşlerce şımartılmış küçük Rimbaud, bir de kütüphanelerinde sürüyle kitapla karşılaşınca sevinçten havalara uçmuştu. Yıllar sonra, Izambard bu parlak öğrencisinin Montaigne’in denemelerinde keşfettiği bir pasajı tekrar tekrar okuduğunu hatırlayacaktı: “Şair, Esin Perilerinin seh-pasına oturmuş, bir çörtlen fiskiye gibi, (hilkat garibesı heykeli şeklinde bir çeşme gibi olan) ağzına giren her şeyi, birbiriyle

¹ “Cam armonika”nın hem görüntüsü hem sesi internette bulunabilir.

” Kitapta bulunan dipnotların tamamı çevirmene aittir.

çelişik nesneleri düzensiz bir akışla, öfkeyle fışkırtan biridir.² Bu grotesk, değişken, oluk oluk akan (artezyen) esinlenme fikri, yazarın sadece ona gelen çelişkili, aykırı (heterodoks) güçleri, türlü çeşitli şeyleri içinden boşaltan basit bir musluk olması düşüncesi, genç şairimizin aklını kurcalar olmuştu. Bu sıralarda, Rimbaud, Izambard aracılığıyla kendisinden birkaç yaş büyük, şiirleri yayımlanmış Paul Demeny ile tanıştırıldı. Demeny'ye bakılırsa, Rimbaud onun önceki yıl yazdığı şiirlerin hepsini defterine kopyalamıştı.

Madam Rimbaud'nun artık sakinleştirilemeyeceği anlaşıncaya, Arthur Izambard 'ın eşliğinde Charleville'e döndü. Izambard kasabada sadece kitaplarını daha güvenli olan Douai'ye götürecektir kadar kısa bir süre kaldı (çünkü Charleville bölgesi Prusyalıların işgali altındaydı.) Rimbaud tekrar arkadaşı Ernest Delahaye ile görüşmelerine geri döndü; iki arkadaş, yakınlardaki bir köyden öbürüne yürüyerek, edebiyat konuşarak, ev yapımı sigaralar içerek, anlamsızca sıkılarak vakit geçirdiler. Okulları yeniden açılmamıştı ve bütün bölge Prusyalıların kontrolü altındaydı. Herkes komşusuna potansiyel bir casusmuş gibi bakıyordu. İki arkadaş, etraflarında olan bitene pek aldırmaz etmeden, birbirlerine yüksek sesle Victor Hugo şiirleri okuyorlar, orali bir fotoğrafının çıkartmaya başladığı yeni bir gazeteye makaleler yazıyorlardı (Prusyalılar hemen sonra kapattı o gazeteyi).

Annesinin evine döndükten kısa bir zaman sonra, Rimbaud yeniden kaçıp gitti. Sonradan Izambard 'a yazdığı mektuba bakılırsa, can sıkıntısından öylesine boğulmuştu ki, "Ölüyorum," diyordu, "bütün o basmakalıptan, kötülükten, kasvetten eriyip dağılıyorum. Ne yapabilirim ki – inatla hür özgürlüğe

² İnternette "gorgoyle" ya da "çörten" aratılıp görsellere bakılırsa, White'in kastettiği daha iyi anlaşılır.

tapmaya bağlanmışım ben – hâlâ yürek tellerinizi geriyor muyum?” Paris’e ilk gidişi ne kadar uğursuz olmuşsa da, O Paris ziyaretinde, hatta hapiste bile, paradoksal bir biçimde bir “hür özgürlük” zevkini tatmıştı. Yerleşik yaşamaya karşı duyduğu bu dehşet, sakın hayata karşı duyduğu bu derin tiksinti, son günlerine kadar peşini bırakmayacaktı.

Rimbaud artık haddini aşıyordu. O artık sadece kaçak bir haylaz değildi, aynı zamanda (en azından annesinin gözünde) bir “çocuk suçlu” idi. Aylak aylak gezip dolaştığı uzun bir Belçika kaçamağından sonra tekrar ortaya çıkıp Douai’ye döndüğünde, annesi Izambard’a onu polise teslim etmesini emretti. Böylece polis bu genç suçlunun sorumluluğunu alacak ve onu eve dönmeye zorlayacaktı, gerekirse zincirlenmiş olarak.

Belçika’dan Douai’ye dönüş yolculuğu sırasında, Rimbaud en neşeli şiirlerinden bazılarını yazmıştı, gerçek yolculuk şarkılarıydı bunlar – ve kararlı bir biçimde heteroseksüeldiler. Cinsel yönelimlerin ya normal ya da gey ilişkiler olduğunu düşünmeyi seven ve bunu böyle sıkı sıkıya sınıflandıran çağdaş okurlara söylemekte fayda var; Rimbaud’nun sınıflandırılması maalesef oldukça zor. Paul Verlaine için güçlü ve yıkıcı bir tutku hissetmiş olmasına rağmen, Verlaine’den önceki ya da sonraki yaşamında ilgi duyduklarının çoğu kadınlar olmuştu. Bu heteroseksüel maceralar da, doğruyu söylememiz gerekirse, öyle sakın, akılcı bir “terapi”, ya da “doğru yol”a dönmek için bilinçli çaba göstermeler falan da değildi. Hem Rimbaud hem Verlaine kadınlarla seks hakkında açık saçık şiirler yazmaktan geri durmadılar, üstelik Verlaine, en azından şefkatle “kart zampara” diye betimlenebilirdi. Her şeye dünden hazırdı, sonunda da bir değil iki metresi oldu, hatta kadınlar onun uğruna birbirleriyle hiddetli bir ağız dalaşına bile girdiler.

Rimbaud aşkın yeniden icat edilmesi gerektiği, heteroseksüelliğin hemen hemen her zaman ruhsuz evliliklere dönüştüğü, kadınların da, erkeklerin karısı değil yoldaşı olmayı öğrenmesi gerektiği inancına ulaşmıştı. Onun evliliğe dair bu biçimdeki ahlaki reddiyesi *Cehennemde Bir Mevsim*'in ana düşüncesindeki egemen unsur olacaktı, ama yazmayı tamamen bıraktığında, bu şiirin taşıdığı fikirleri de bir kenara bırakmış olacaktı.

Verlaine ile tanışmadan önce Rimbaud'nun bütün şiirleri heteroseksüeldi – üstelik sadece alışkanlıktan değildi bu, köydeki hizmetçi kızlardan, işveli kızlardan, yılışık garson kızlardan ve utangaç hanım kızlardan edindiği izlenimlere dair ayrıntılarla işlenmiş şiirlerdi bunlar. O dönemin tipik şiirlerinden biri “Üç Öpücük”te şöyle yazmıştır:

Yarı-çıplak, oturmuş benim kocaman
Sandalyeme, ellerini birleştiriyor ve halinden
Memnun bir kendinden geçmeyle yere vuruyor
Minik ayaklarını, öyle güzel, öyle güzel

Bir ay kadar sonra da Nina diye bir kızı, anlatıcının ahududu ve çilek tadını içe içe taciz ederken, kızın nasıl kendisiyle alay ettiği, baş döndürücülüğü ile nasıl acımasız olduğuna dair bir kurgusu olan bir şiir yazacaktı. On beş ve on altı yaşındayken – kendisi de bir kız gibi ufak tefek ve alımlıyken – bir kızın gülüşü, bacağı, aralık ağzı, ya da kokusuna değinmediği peş peşe on dize bile yazamıyordu.

Rimbaud on altı yaşından on yedisine ilerlerken, Douai'ye doğru aylak aylak yürüyüşleri sırasında, Belçikalı bar çalışanı kızlara kur yapma heyecanlarıyla doluydu, bir taraftan da kırlarda oradan oraya dolaşırken, kesintisiz ritmik mırıldanmalarla kafi-

yeler uyduruyordu, tabiri caizse, tespîh taneleri gibi. “Yaramaz Şey”de³ şöyle diyor.

Kahverengi yemek odasında
Vernik ve meyve kokuları içinde zevkten dört köşe
Kuş sütü eksik bir Belçika yemeğine iştahla giriyorum
Yayıla yayıla devasa sandalyeme.

Yemek yerken saatin sesini dinliyorum – mutlu ve sessiz.
Mutfak kapısı birdenbire küt diye açılıyor
Ve hizmetçi kız (bilmem neden) telaşla içeri giriyor;
Eşarbi yarı açık, saçları ne hoş, bukle bukle!
Titreyen küçük parmağıyla kendi yanağını okşuyor
Pembe beyaz bir şeftali gibi yumuşacık,
Ve dudaklarını büküyor bir çocuk gibi.
Gelip yanıma dikiliyor ve tabaklarla oynuyor öylesine.
Sonra, umulmadık bir biçimde, onu öpeyim diye,
yumuşacık
Sesiyle diyor ki bana: “Bak, yanağım ateşlendi
üşütmekten!”

Bu aylarda yazdığı şiirlerin çoğu (Rimbaud’dan söz ederken, yıllardan değil de, aylardan söz etmek gerekir, öylesine hızlı bir biçimde değişim gösterir çünkü) sahte gülümsemelerle, kaş göz etmelerle can yakıp, sonra da bakire havalara bürünen köy yosmaları hakkındaydı. Aynı zamanlarda yazılmış “Yeşil Kabarede, Akşamleyin Saat Beşte” adlı şiirinde, Rimbaud yine büyük memeli (“Öyle bir kız ki, hiçbir öpücük onu ürkütmez”) dediği bir garson kız ona – batan güneşin parlattığı büyük, köpüklü bir bira eşliğinde – tereyağlı ekmek, ve soğutulup biraz sarımsakla tatlandırılmış pembe beyaz jambon dilimleri sunarken bacaklarını yeşil masanın altına uzattığından söz eder.

³Türkçe’ye “Çapkın Kız” diye çevrilmiştir.

Karnı acıkmuş olan genç serseri, jambonla büyük memeli kız arasında kararsız kalır. Bu arada şuraya dikkat çekmek gerekir ki, bu ufak tefek şair için, bütün sandalyeler “devasa” görünür. Bu dizelerdeki işveli kızın soğuk algınlığı bahanesiyle ona yanağını uzatması gibi, başka bir sonede de, şair, bir kızla birlikte pembe bir vagonda giderken kız başını ona doğru eğip, teninde bir örümceğin yürüdüğünü ve onu yakalamasını ister... hiç acele etmeden.

Bu şiirler Rimbaud’nun kısa süre sonra yazmaya başlayacağı türden yürek parçalayıcı, hezeyanlı, kusursuz başyapıtlarından olmayabilir tabii, ama çekici, duyarlı ve yaşama sevinci dolu (*joie de vivre*) şiirlerdi bunlar da, ama aslında genellikle onu bu tip şiirlerle anmayız. Bu dönemdeki şiirlerde, burjuva ikiyüzlülüğünü ya da Tartuffe-tarzı din adamlarını hicvetmez; ne soğuk ütöpik bir geleceği tasavvur eder, ne de geçmişten buruk bir biçimde pişmanlık duyar. Bu kez tenin hazları, oyunun, özgürlüğün ve yemek yemenin basit zevkleri ile dopdoludur. Belki de aralarından en iyisi olan “Benim Bohem Hayatım”da, bir yeniyetme olarak yolculuk yapmanın, yolda olmanın heyecanını parlak bir biçimde tasvir eder. Bu şiirlerde, “deliklerle dolu ceplere sokulmuş yumruklarla”, “görkemli aşk” hayalleri kuraarak yürür. Pantolon cebinde genellikle geniş bir delik vardır, evi barkı da yoktur; “Büyük Ayı’dan başka evi yok / Ve gökteki yıldızlar bir kadının eteği gibi yumuşacık hışırıyor”dur. Ve devam eder:

Onları dinledim yol kenarına oturup
O hoş Eylöl akşamlarında alınma düşen
Çiy damlalarını sert şarap damlaları gibi hissederek;
Orada, gölgeler tuhaflaşırken kafiyeler döktürerek,
Paralanmış pabuçlarımın bağcıklarını tıngırdattım
Bir arpın telleri gibi, kalbime bir adım yakın.

Bu ayakkabı bağcığını bir enstrüman gibi “çalmak” görüntüsünde karikatürümsü ve akılda kalıcı, sihirli bir şey vardır; bu bir tek elektriklendirici imgeyle, sanatın bütün zevkleri, hayal kurmak, mastürbasyon, özgürlük... Hepsi birden sökün eder.

1870’in Ekim sonlarında, Rimbaud tam on yedisine girerken, artık kendini tamamen serseriliğe vurduğu bir hayata başladı, bazen macera, bazen kazanç peşinde ya da basit işler peşinde koştuğu dur duraksız seyahatler yaptı, ama hep gitmek, hep devam etmek isteği ile doluydu. Her zaman “rüzgârdan tabanlarıyla” (smelles de vent) yollara düşüyordu. Ömrünün kalan yirmi yılında onu hep hareket halinde görürüz; öyle ki bir Rimbaud biyograficisi bu yıllar için sayfalarını, onun hep bu gitmeleriyle gelmeleriyle, seyahatnameleriyle doldururdu.

Bu yolculuğunda Rimbaud önce Brüksel’e şöyle bir uğrayıp, sınıf arkadaşlarında kaldı, sonra da tekrar o canayakın Gindre kardeşlerin yanına yerleşmek üzere Douai’ye döndü. Izambard’ın kendisi, eski öğrencisini aramak için kırları tepe bayır tarayarak dolaşıyordu o sırada. Görevini tamamlayamadan Douai’ye döndüğünde ne görsün, üç kız kardeş şairimizin üzerine titremekle meşguldü yine. Madam Rimbaud, bu kez kesin kararlıydı: kaçak, derhal polise teslim edilmeliydi, polis eşliğinde de Charleville’e getirilmeliydi. Rimbaud, öğretmenine veda etti, ama bir daha birbirleriyle hiç görüşemeyeceklerini bilemezdi tabii.

Rimbaud, önce bütün yeni şiirlerinin yeni arkadaşı Demeny için birer kopyalarını çıkarıp, uysallıkla oradan ayrıldı. Şiirlerden biri “Vadide Uyuyan”, Victor Hugo havasında mükemmel bir sonedir. Genç bir ölü askeri tasvir eder, “şapkası yok. Ağzı açık / Ensesi serin mavi bir su teresinde yıkıyor.” Sayrı bir çocuk gibi gülümsüyor, ayakları zambaklara karışmış:

Rimbaud: Bir Âsinin Çifte Yaşamı

Tatlı kokular burnunu buruşturmuyor,
Uyuyor güneşin altında eli göğsünde,
Huzurlu. Sağ yanında iki kırmızı delik var.

Charleville'e dönüp, katı, bağışlamasız annesiyle birlikteyken, Rimbaud'nun hiçbir özgürlüğü ve yapacak hiçbir şeyi yoktu. Annesi bir sonraki sömestrde onu disiplinli bir yatılı okula göndereceğini bildirmişti. Kendi okulu Prusyalıların işgali yüzünden hâlâ kapalıydı (sokaklarda Prusyalı askerler devriye geziyordu). Izambard'a sıkıntıdan yazdığı, şikâyetlerle dolu mektupları hariç, neredeyse hiç yazmadı. Prusyalılar komşu kasaba Mézières'i bombaladı, bazı kasabalıları öldürdü, arkadaşı Delahaye'nin ailesine ait dükkanı tahrip etti. Şans eseri Delahayeler başka bir ülkeye iltica etmişlerdi.

Belki tam bu zamanlarda Rimbaud, (takma isimle) Bismarck ile ilgili kısa, satirik bir skeç yazıp bunu bir Charleville gazetesinde yayımladı. Bu skeçte Alman generalini bir Fransa haritası üzerine eğilmiş, çok istediği Paris'i simgeleyen siyah noktaya gıptayla bakarken tasvir eder. Bismarck pipo içmektedir. Piposuyla haritanın üzerinde uyuyakalır ve o kocaman burnu çok fena yanar. Yanmaktan küçülmüş burnuyla Prusya'nın geleneksel lahana turşulu bir akşam yemeğine katılmak zorunda kalır. Bu skeç, bir okul çocuğu kaleminden çıkmış tarzda bir metindir, ama yeni bir keşiftir sonuçta (metin 138 yıl boyunca ortaya çıkmamıştı).

Şubat 1871'e gelindiğinde, Prusyalılar Paris kapılarına dayanmıştı. III. Napolyon'un savaşta yenilmesinden sonra Fransa bir Cumhuriyet ilan etti, ama bu Cumhuriyet, zayıf, iyi örgütlenmemiş bir iktidardı. Bismarck emrindeki Prusyalılar bu yeni, yenilmiş hükümetten beş milyar franklık yüklü bir tazminatla

birlikte, Alsace ve Lorraine'in doğu kısmının geri verilmesini talep ediyordu. 26 Şubat 1871'de yeni seçilmiş Fransız lider Adolphe Thiers, bir ceza niteliğindeki onur kırıcı Versailles Antlaşmasını imzaladı. Bir ay önce Prusya ordusu Paris'i işgal etmişti, ama silahları susmuş, huzursuz ve isyancı şehri sadece kısmi olarak kontrol edebiliyordu.

Paris, 26 Mart'tan 30 Mayıs'a kadar Prusyalılara karşı (aynı zamanda Versailles yakınlarına yerleşmiş Thiers hükümetine karşı) direndi ve tarihte seçilmiş ilk komünist yönetim olan Paris Komünü'nü başlattı. Komüncüler vakit geçirmeden Paris'in bütün dünya ülkelerinin işçilerine açık, enternasyonal bir şehir olduğunu ilan ettiler. Katolik Kilisesinin resmi statüsünü (ve kiliseye yapılan devlet yardımını) feshettiler. Yoksullara baskı kuran rehinci (tefecî) dükkânlarını kapattılar. Hatta Napolyon Bonaparte'in gurur simgelerinden, 60 yıl önce Fransa'nın yenilmiş düşmanlarının toplarının eritilip bir araya getirilmesinden oluşturulmuş sütunu yıktılar. Thiers'in Fransız askerleri Prusyalılarla birlik olup Paris'i kuşattılar, sonunda direnişî kırıp on binlerce Komüncüyü katlettiler.

Rimbaud, daha oluşmaya başladığı zamanlardan itibaren bütün bu dramatik olaylardan haberdar olarak, Charleville'deki zorunlu sıkıntı zamanlarını o olaylara değışmek için can atarak, Paris'e gitmek için yanıp tutuşarak geçirdi. 1871'in Şubat sonuna doğru saatini sattı ve Paris'e doğru yola çıktı. Orada açlıktan ölen bir şehrin içine düştü – öyle ki, insanlar açlıktan hayvanat bahçesindeki hayvanları yiyecek hâle düşmüştü. Çocuk, kömür mavnalarında uyudu, tütsülenmiş ringa balığı satın alıp onu birkaç gün yetirecek kadar az az yedi, bütün kitapçıları tekrar tekrar gezdi, o kitapçılarda daha çok savaşla ilgili olan en yeni yayınları inceledi. Çok sert soğuk vardı. Bir karikatürcünün adını hatırladı, onun dairesine gidip orada uyuyakaldı.

Uyuduğunu görünce çok şaşırılmış olan sanatçı, André Gill, onu uyandırıp orada kalamayacağını söyledi, ama ona bir on frank verdi.

Rimbaud, üşümüş, kirli, aç ve arkadaşsız kalmış bir halde 150 millik yolu günlerce ve günlerce yürüyerek, annesinin evine geri döndü. Yeniden bozguna uğrayıp yenilmişti. 10 Mart'ta bir deri bir kemik ve öksürmekten harap olmuş halde Charleville'e varmıştı. Eve döndükten çok kısa süre sonra, Paris Komünü ilan edilmişti. Komüncülere sempati besliyordu. Tıpkı onlar gibi, ateşli bir kilise karşıtıydı. Tıpkı onlar gibi, otoriteyle, burjuvaziyle, ve devrik hükümdarla alay ediyordu. 1870 ve 1871'de yazdığı şiirlerin birçoğu ne kadar yıkıcı olabileceğini ortaya koyan şiirlerdir. "Venus Anadyoméne" bedeni kötü kokan, kürekkemikleri çıkıntı yapmış, kışında büyük bir kan çıbanı olan bir aşk tanrıçasını tasvir eder. "Saarbrück'teki Baş Döndürücü Zafer", imparatorun Prusyalı düşman tarafından yenilmesini alaya alır ve bir zamanlar etrafını saran yağcılarla dalga geçer. Peşpeşe şiirlerinde, papazları topa tutar – lazımlıklarına kaka yapmalarını ya da riyakârca kızlara sulanmalarını diline dolar. Zengin kadınlar, kilisede sarı uzun parmaklarını kutsal suya ilgisizce daldırıyorlarken, yoksul kalabalıkların cahilce adetleriyle ibadet etmelerine hayıflanır. Genç insanların doğal arzularının, Püriten inancının lânetiyle lânetlenmesinden söz eder ("İsa, ey İsa, arzunun sonsuz hırsız!"). Rimbaud, ayrıca bakirelerin bahçe tuvaletinde oturmasını, azmış papazların spriptiz yaparak soyunmalarını, masum genç adamların din yüzünden delirmelerini de betimler. Bu dönemde yazdığı uzun bir düzyazı metin olan "Cübbe Altında Bir Kalp, Bir Vaizin En Gizli Düşünceleri"nde, on sekiz yaşında bir rahiplik öğrencisinin, Timothée Labinette adında bir kıza âşık olmasının alaylı ama garip bir biçimde dokunaklı hikâyesini yazar. Kız, çocukla dalga geçer, çünkü ayakları kokuyordur. Ona temiz bir çift çorap verir, çocuk çorapları giyer

ve ölene kadar o çorapları çıkarmayı reddeder, ölünce de cennete gider. Aynı dönemlerde, samimi, kasıtsız olsa da dinsel inanca aykırı olarak, Hamile Bakire'ye dizeler döktürür, bu da sınıf arkadaşlarını gülmekten kırıp geçirir.

Rimbaud Komün'den haberdar olduğunda Charleville'in sokaklarına çıkıp parlayan gözlerle yürümüş ve şöyle bağırırmıştı: "İşte bu! Düzen yıkıldı!" Nihayet kendini beğenmiş burjuvazi, 1789'daki ilk Devrim ve daha sonra 1830 ve 1848 Devrimlerinden beridir vadesi dolmuş burjuvazi, layığını buluyordu. Artık, 1871 Komünü, orta sınıfın 19. Yüzyıl'da ulaştığı durumun sona ereceğini vaat ediyordu. Rimbaud, karşılaştığı bir taş işçisine şöyle dedi: "Bütün işçiler dayanışma içinde ayaklanmalıdır". (O yaz, daha sonra "Komünist Anayasa için bir Proje" adında bir yazı yazmıştır, ama o yazı kaybolmuştur).

Nisan ayında, okulu artık savaş yaralıları için bir hastane olarak kullanılmıyordu. Öğrenime uygun bir yer haline gelecek kadar elden geçirilmiş ve yeniden okul olarak açılmak üzereydi. Madam Rimbaud, uzun saçlı serseri oğlundan – ahlaki ve siyasal düzenin bütün biçimleriyle dalga geçen, inançlara saygısız bir kafire dönüşmüş oğlundan – bıkmış usanmış olarak, genç Arthur'a bir ultimatom verdi: Ya okula dönecekti ya da bir iş bulacaktı.

Uzun lâfın kisası, Rimbaud bir gazeteci olarak işe başladı, fakat beş gün sonra gazetesi *Le Progrès des Ardennes* işgal güçleri tarafından geçici olarak kapatıldı. Yeniden okula dönme durumuyla yüz yüze geldiğinde, Paris'in ve Komün'ün cazibesine karşı koyamadı. Nisan sonuna doğru, kuşatılmış olan şehre yürüyerek girdi, Paris'in kapılarından geçerken, gördüğü herkese Ardenler'den buraya bütün yolu yayan geldiğini ve beş parasız olduğunu söyledi. Kapıdaki askerler onu cesaretlendir-

di ve aralarında para toplayıp bu durumdan afallamış ve minnettar kalmış çocuğa üç beş kuruş verdiler.

Rimbaud, belki de başlangıçta bu tekinsiz şehrin heyecan verici, karnavalsı atmosferini sevdi. Hem belki de, bu şehirdi, yaşça kendinden büyük anarşistleri örnek alıp huysuz, pasaklı ve kaba saba biri haline geldiği yer; böylece doğası gereği oluşmuş burjuva karşıtı tavrına ve ahlak anlayışına son biçimini verdiği yer. Bu buhran dönemindeki Paris, evden kaçmış binlerce genç adam ve genç kadın için bir mıknatıs etkisi yaratıyordu; orta sınıftan yüz bin kadar insan bu şehirden kaçtıysa, elbette onların yerini dağılan imparatorluğun ıskartaya çıkmış genç insanları çabucak dolduracaktı. Rimbaud, (şimdi kayıp olan) “Paris’in Ölüleri” ve “Paris Âşıkları” diye şiirler yazıyordu. Kaybolmamış bir bölümde – Aziz Sebastian’ın oklarla yaralanmış bedenindeki gibi – ünlem işaretleriyle dolu bu şiirde, bütün Cumhuriyetlerin, imparatorlukların, askeri birliklerin, sömürgecilerin, boyunduruk altındaki halkların sona ermesi çağrısında bulunur. Avrupa’nın, Asya’nın, Amerika’nın yok olmasını; sanayicilerin, prenslerin, senatörlerin mahvolmasını emreder.

Enid Starkie, 1937’de yayımlanan ve büyük etki uyandıran biyografisinde, Rimbaud’nun Paris’te askerler tarafından tecavüze uğradığını ve bu korkunç olayın onun hayatında bir dönüm noktası olduğunu öne sürer. Bunu da Albay Simon Godchot tarafından kısa süre önce Fransızca yazılmış bir biyografideki spekülasyonlardan esinlenerek yapar. Tecavüz olayı ile ilgili ilk elden bir kanıt yoktur, ama Starkie – ki biyografisi bir roman gibi harika okunabilen bir biyografidir — bütün argümanını “İşkence Edilmiş Kalp’e (“Le Coeur Supplicié”) dayandırır. Bu şiir birçok değişik biçimde yorumlanabilecek tuhaf ve anlaşılması güç bir şiirdir. Starkie, varsayımlarla ilgili tahminleri bir araya getirerek şöyle yazar:

Bu âna kadar Rimbaud, entelektüel olgunluğuna rağmen, hayatın çirkin taraflarından özenle korunmuş, hayat tecrübesi bakımından çocuk kalmıştı. [...] 1871 Nisan'ından önce yazdığı şiirlerinden açıkça bellidir ki, o zamana kadar gerçek bir cinsel deneyim yaşamamış ve bireysel olarak da yok denecek kadar bir merakı olmuş, hatta bu konudaki hayal gücü bile saf ve çocuksu kalmıştır. Duygularını karıştıran tek kişi Izambard idi. [...] On altısında, Paris'e gittiğinde, ufak tefek boyuyla, taze teni ve kızıla çalan altınsı, dalgalı saçlarıyla hâlâ bir kızı andırıyordu. Yüksek bir olasılıkla seksle tanışması öylesine gaddarca ve umulmadık bir biçimde olmuştu ki afallamış ve öfkelenmişti ve bütün benliği cinsellikten sarsıcı bir tiksintiyle geri çekilmişti. Bu deneyim onu Paris'ten kaçıp yarasını gizlemek için eve dönecek kadar büyük bir şoka uğratmış ve cinsellikten uzaklaştırmış olsa da, bunda geri çekilmeden daha fazla bir şey vardı. Bu sadece onu tiksindirip katılaştıran nahoş bir deneyim değildi; bu aynı zamanda onun ilgisiz kalamadığı, duyularına da dokunmamış olmayan bir deneyimdi. Bu, seksin aslında nasıl bir şey olduğuna, ona neler yapabileceğine ve hayalindeki duyguların o zamana kadar ne kadar yanlış olageldiğine dair ani ve göz kamaştırıcı bir aydınlanmaydı... Artık asla aynı kişi olamazdı.

Starkie'nin bir sonraki paragrafı şu cümleyle başlar: "Bu deneyim, büyük olasılıkla Rimbaud'nun yaşamındaki en önemli deneyimdi ve eğer sadece yapıtı değil de kendisi bir psikanalize tabi tutulmuş olsaydı, psikologlar bu olayı, gelişimindeki dönüm noktası olarak bulgulayacaklardı, sonraki hayatındaki uyumsuzluklarını ve ıstırabını da bu olaya bağlayacaklardı."

Elbette ki, Starkie, inanmış ve maharetli bir Freudçu idi, öyle ya, Rimbaud'nun sonraki hayatında belirleyici rol oynamış bu travma anının peşine düşüvermişti işte. O dönüm noktası anı, haliyle, sekse bağlanmalıydı, değil mi ya – hem, tecavüzün yarattığı travmadan daha beteri de, Rimbaud'nun bu olaydan “bilinçsiz olarak” hoşlanmış olduğu gerçeği idi, ona göre.

Burada sözü edilen her şey tamamen uydurmadır. Tecavüze uğramaktan hoşlanmış olabileceğini nereden bilebiliriz ki? Öncelikle bu tecavüzün gerçekleştiğine dair hiçbir kanıt yok. O askerler tarafından dövülmüş, parası gaspedilmiş, ya da saldırılmış olup tecavüz edilmemiş olamaz mı? Paris gibi – fahişeleriyle ünlü, o sıralarda da (erkek ve kadın) anarşistlerle dolup taşan – bir şehirde, bir grup askerin kışlalarında genç bir oğlana saldırma gereği duymaları ve bunu birbirlerinin gözü önünde yapmaları, pek olası görünmüyor. Uzun zamandır kadın yüzü görmemiş mahkûmlar ya da bir gemideki gemiciler ya da arazideki askerler *faute de mieux* (hiç yoktansa) deyip bir genç oğlana cinsel saldırıda bulunabilir belki, ama Paris'in göbeğindeki kalabalık bir askerî birlikte? Bu pek mümkün görünmüyor. Varsayımsal bir tecavüzden yola çıkıp, Rimbaud'nun bundan hoşlandığı, üstelik bu gizli hoşlanmanın onun hayatının geri kalanını şekillendirdiği sonucunu çıkarmak (aslında benim iddiam da tecavüze uğramaktan hoşlanan kadın ve erkek sayısının yok denecek kadar az olduğudur), çok mantıksız görünüyor. Eğer Freudçu bir düşünceyle homoseksüelliğin kendisini daha baştan “uyumsuzluk ve acı çekme” işareti olarak görürseniz, teşhisinizde de, bu sorunlu durumun tetikleyicisi olabilecek bir travma arayıp bulmaya çalışırsınız. Bugün artık çok az biyografici böyle bir teoriye itibar etmektedir, ama Starkie'nin bu senaryosu Rimbaud anlatılarında çok geniş bir etki alanına sahip olmuştur. Bu senaryo, T.E. Lawrence'ın Araplar tarafından tecavüze uğradığı ve onun bundan hoşlandığı gibi tuhaf, benzer efsanelerde

de kendini göstermiştir. Ve Starkie'nin, "seksin aslında nasıl bir şey olduğunu" tecavüzün ortaya çıkardığı düşüncesi, ne kadar acayıptır, değil mi. Tecavüze uğramış olmasının "muhtemel" oluşundan yola çıkıp, bu olayın onun hayatındaki "kesin" anah-tar deneyim olduğu sonucuna kurnazlıkla sıçraması, aslına bakı-lırsa, çok beceriklice kotarılmış bir retorik örneğidir. Starkie'nin birçok iddiası çifte olumsuzlama ifadelerine dayanıyor, "sadece hoş olmayan bir deneyim değil", "onun da ilgisiz kalamadığı" gibi, bu da bu dramatik olumlulaştırmaları hızla bir "dönüm noktası" haline dönüştürme şansı tanıyor ona.

Bütün bu spekülasyonlara ilham veren şiir değişik adlarla anı-lır: "İşkence Edilmiş Kalp /Yürek", "Bir Soytarının Kalbi /Yü-reği", ve "Çalınmış Kalp / Yürek".

Kederli yüreğim salyasını akıtıyor pruvada
Yüreğim tütün tükürüğüyle sıırıslıklam.
Tükürük seli sıvılar boca ediyorlar
Kederli yüreğim salyasını akıtıyor pruvada.

Dimdik kalkmış ve korkunç askerce
Aşağılamaları rütbesini indirdi onun.
Boydan boya fresklerle boyalı dümen yekesi
Dimdik kalkmış ve korkunç askerce.
Ey büyülu dalgalar, sihirli ilahilerinizle
Alın yüreğimi ve yıkayın temizlensin.
Dimdik kalkmış ve korkunç askerce
Aşağılamaları rütbesini indirdi onun.

Tütünlerini tükürüp bitirdiklerinde
Ne yapacaksın, söyle, ey çalınmış yürek?
Tütünlerini tükürüp bitirdiklerinde
Diyonizyak hıçkırıklar kalacak geriye.

Midem altüst olmağa devam edecek
Mide bulantımı yutup sindirsem bile,
Tütünlerini tükürüp bitirdiklerinde
Ne yapacaksın, söyle, ey çalınmış yürek?⁴

Şiir, düpedüz rahatsız edicidir. Yine de bu şiir Izambard’a mektupla ulaştığında, o da şiiri huzursuz edici bulup cid-diye almayı reddetmiş olsa da, Rimbaud’nun eski öğretme-nine yazdığı “bu şiir anlamsız değil” (“Ça ne veut pas *rien dire*”) notundan, bu şiiri neredeyse içi titreyerek, özellikle kendisine gönderdiğini anlayabilmek için daha fazla özen göstermeliydi. İzambard’ın şiiri soğuk karşılaması, şiiri çok önemseyen Rimbaud’yu ondan uzaklaştırdı. İzambard her ne kadar şiirin “tumturaklı bitişi” ve “sakınmasız enerjisini” övdüyse de, şiirin meramını yine de anlamamış, onu “müstehcen imgelerle” dolu olmakla yargılamıştı. Daha kötüsü, İzambard Rimbaud’nun şiirine çalakalem bir pa-rodî döktürmüş ve genç şairi öfkeye sürüklemişti. Özetle, bu, arkadaşlıklarının sonu olmuştu. İzambard, yazdığı pa-rodîyle şiiri anlamadığını belli etmişken, genç şair kendi yaratısını biçimsel bir buluş ya da örtük bir itiraf olarak değerlendirdiyordu, ya da her ikisi birden. Ağır şakaların, her dem hazır alaya almaların arbedeli bohem dünyasında yaşıyorlardı aslında (Henry Murger’in *Scènes de la vie de Bohème* adındaki Montmartre skeçlerinde betimlediği gibi, bugün kazandığını bugün yiyenlerin, kaygısızların, inanç-sız öğrenci çevrelerinin dünyasında yaşıyorlardı, hatta, bu arada, Puccini’nin “*La Bohème*”ine de kaynaklık etmiştir o skeçler), ama yine de Rimbaud, İzambard’ın duyarsızlığı karşısında kendini incinmiş hissetmiş ve bu duruma çok içermişti. Yıllar sonra, İzambard şöyle diyecekti: “Sanı-

⁴ Şiirin Fransızca aslından Özdemir İnce ve Erdoğan Alkan çevirileri, şüphesiz ki, daha doğru çevirilerdir.

rım, o, bir eşcinseldi, aslında o tür insanlardan iğrenmeme rağmen ondan iğrenmiyordum, çünkü onu buna iten soylu gerekçelerini baştan sona görmüştüm.”

Izambard’ın bu duyarsızlığını daha da çarpıcı hâle getiren de bu şiire eşlik eden ciddi mektuptu ki bu mektup Rimbaud efanesinin anahtar belgelerinden biri olmuştur, özellikle mektubu genişleterek yeniden yazıp, Demeny’ye gönderdiği hâli. “Kahin’in Mektubu” diye bilinen bu önemli belge, modern şiirin mihenk taşlarından biridir. Izambard’a yazdığı kısa mektubunda, “*Je est un autre*” “Ben bir başkasıdır” cümlesini yazmıştı, bu da, iç-gözlem edimi sırasında kendimizi nesneleştirdiğimiz, kendi benimizi sanki bir başkasınınmış gibi yaşadığımız anlamına geliyordu. İç gözlem ediminde, bir gözlemleyen bir de gözlemlenen vardır ve egonun gözlemlenen yarısı kendini uzak, yabancılaşmış hisseder. Demeny’ye yazdığı mektuba, Rimbaud şunu da eklemişti: “Şu kadarı bana apaçık görünüyor: Düşüncemin patladığı yerde hazır bulunuyorum. Onu seyrederim ve işitiyorum. Batonu⁵ havada sallıyorum; senfoni, kendi derinliklerinden, uğuldayarak, ya da sıçrayarak, sahneye çıkıyor.”

Mektup, eskinin artık küflenmiş şiirine atıp tutmalarla devam ediyor. “Bırakın yeni yazarlar atalarını suçlasınlar! Biz burada şimdideyiz ve evimizdeyiz ve zamanımız bol”. Eskiden yazarlar bürokratlar ve yazı memurlarıydı, diye sürdürüyor. “Bir yazar, bir yaratıcı, bir şair – öyle birisi hiç varolmadı.” Başka bir deyişle, tarihte ilk kez varolacak gerçek bir şairin doğumuna tanık olmak üzereyiz. Bu, yeni bir çağın şafağı önsezisi, tuhaf bir biçimde Alman filozof Friedrich Neitzsche’nin, yirmi yıl sonraki öngörülerini andırıyor.

⁵ Orkestra şefinin değneği.

Gerçek bir şair olmak için, diye devam ediyor Rimbaud; yazar kendini bir kâhine, bir biliciye dönüştürmelidir. “Şairin bir kâhine dönüşebilmesi için uzun, kapsamlı ve dikkatli akıl yürütmelerle, duyularının düzenini bozması gerekir.” Şair kendi kendini ayartarak bir işkenceye tabi tutmalıdır; aşkın, acı çekmenin ve deliliğin bütün ıstıraplarını yaşamalıdır. “Bütün inancına, bütün insanüstü gücüne ihtiyacı vardır bu yolda, sonunda da, büyük bir hasta adam, büyük bir suçlu, lânetli büyük bir günahkâr olacaktır – ve yüce bir Bilge Kişi olacaktır, çünkü ancak o zaman Bilinmeze ulaşmış olacaktır.”

Rimbaud mektubuna bir de şiir eklemişti, “Minik Muhabbet Kuşlarım”, tuhaf sözcüklerle, yoğun ironiyle, grotesk imgelerle, mide bulandırıcı betimlemelerle dolu bir şiir. Araya bu şiirin girmesinden sonra mektup, dilin rolünün irdelenmesiyle devam eder. Şair göklerden ateşi çalmalıdır. İnsanlıktan sorumludur o, hatta başka canlılardan da; yarattığı şeyleri tatma, dokunma, işitme duyularımıza çekici hâle getirmelidir; ötelemlerden getirdiklerinin zaten bir biçimi varsa, onlara (kendi de) bir biçim verebilir, ama bulutsu bir haldeyseler, onları öylece biçimlendirilmemiş olarak bırakmalıdır.

Evrensel bir dilin zamanı gelip çatmıştır artık. Bu dil, bir ruhtan başka bir ruha aracısız, doğrudan seslenecektir. Şair, ömrü boyunca, evrensel ruhtaki bilinmezin ne kadarını uyandıracığını belirleyecektir. Hatta daha fazlasını sunacaktır: sonraki cümlelerde, Rimbaud şairin düşünceden sıyrıldığı, sadece materyalist bir geleceği temsil ettiği bir tür ütopyayı yüceltir gibidir. Şiirin geleceği ile dünyanın geleceği birbiriyle sarmaş dolaş olacaktır ona göre. Rimbaud tekrar tekrar yenilik çılgınlıkları atar – yeni sözcükler, yeni formlar, yeni bir toplum. Kadınlar, geleceğin şairleri olacaktır ve erkekleri “tuhaf, akıl sır ermez, itici, leziz” yeni fikirlerle tanıştıracaklardır.

Son olarak Rimbaud, yakın geçmişteki (çok şey borçlu olduğu Victor Hugo dâhil olmak üzere) Romantik şairleri eleştirir, ve hepsini şu ya da bu sebeple yetersiz bulur. Özellikle Hugo, Komüncülerle Versailles'daki Thiers hükümetini uzlaştırma girişimleri yüzünden, onu öfkeliendirir. Sadece Baudelaire, onun için "ilk kâhin, şairler kralı, gerçek bir tanrı"dır. Baudelaire'in tek kusuru, yanlış bir biçimde, seçkin bir sanatçı çevresinde yaşaması ve yepyeni şiir formları bulamamış olmasıydı. Rimbaud'nun, en yakın çağdaşları listesinde, olumlu olarak sözü edilmeye değer bulduğu, yaşayan tek şair, Verlaine'dir.

"Kâhin'in Mektubu" önemlidir, çünkü geçmişle kesin olarak bağını koparır ve şiirin radikal bir biçimde yeniden icat edilmesi çağrısında bulunur. Şair bir bilicidir ve alkol, uyuşturucular, hastalık, delilik ve suç sayesinde, duyularının düzenini bozarak, öngörü güçlerine erişir. Tıpkı Baudelaire'in, bireyin çevresindeki dünyayla ve evrensel insanlıkla kaynaşmasını sağladığını söylediği sarhoşluğun, erdemlerinden söz etmesi gibi, Rimbaud da aynı şekilde, algının körleştirici alışkanlıklarını alaşağı edecek olan her şeyi, şairin doğaüstü aydınlanmasına bağlıyor. Rimbaud'nun mektubundaki üslup her ne kadar soylu ve "ruhanî" olsa da, materyalist bir ilerleme fikri talep ediyordu, 19. Yüzyıl sonlarındaki (Rimbaud gibi) ilericilerin darb-ı meseli haline gelmiş, bir ilerleme fikriydi bu – hepsi de, mekanik icatlara, endüstriye ve bilime, böyle bir güven besliyorlardı.

Rimbaud'nun kadınlara, özellikle kadın şairlere duyduğu alışılmadık saygı, kendini de dahil ettiği aydınlanmacı yazarların bir özelliği idi, ki bunların hepsi idealist bir feminizmi benimsemişlerdi. Üretken kadın romancı George Sand, Güney Amerikalı ama Fransızca konuşan güzel entelektüel Flora Tristen, Lyons'lu, çelimsiz, ince hastalıklı aşk şairi Louisa

Siefert – bunların, Rimbaud’nun kendi çağından önemseddiği kadınlardan birkaçı olduklarına dair şüphe yok.

“Kâhinin Mektubu”, topluma, yeni olana, demokrasiye Romantik bir itiraz değildir. Rimbaud, pasaklılığında, inişli çıkışlı davranışlarında, etrafındakilere ölçsüz hakaretlerinde, sanata yaklaşımında gün günden artan bir biçimde tuhaflaşırsa da, tek başına kalmış bir züppe ya da kaba saba bir put kırıcı asla değildir. Komün’ün demokratik ideallerini benimsemişti, ilerlemenin mutluluk getireceği ve sanat ile bilimin işbirliği yapacağı bir geleceği düşünmüştü. Düşünceleri, zaman zaman Baudelaire’i andırır, özellikle erdemlilik taslayan burjuvaziyi aşağılamasında ve şehirli, yeni, yapay olana duyduğu sevgide. Ama Baudelaire’den farklı olarak, kusursuz sonelerin alacakaranlık dünyasına çekilmek istemez o. Bunun yerine, Rimbaud, şairi bir şerh koyucu, yeni duyular doğurtan bir ebe, duyularının saptadığı ve algıladığı her şeyi, olduğu gibi kağıda döken biri olarak görür.

Rimbaud’nun saf duyumu hedefleyen şiir anlayışı, 1871 yazında yazılmış “Ünlüler” (“Sesliler”) adındaki meşhur şiirinde, en mükemmel biçimini almıştır. Burada, beş sesli harfi, şiirde nakaratlı olarak yazar ve her bir sesliye bir renk ve bir hikâye atfeder. Eleştirmenler, bu ilişkilendirmeleri onun simya ile (Charleville kütüphanesinde bu konuya ciddi olarak çalışmıştır) ya da sinestezi (bir duyunun diğerinin yerini alması, Baudelaire’in 1840’ta yazdığı bir sanat yazısında geliştirdiği bir kuramda, örneğin iştme duyusu, şaire renkli formlar olarak görünebilir) ile ilgilenmesine kanıt olarak gösterirler. Tesadüf eseri, çok sonraları, romancı Vladimir Nabokov, seslerle renkler arasında (Fransızların deyişiyle *oudition colorée*) bir bağ olduğunu tecrübe ettiğini iddia etmiştir. Ama en dikkatli Rimbaud yorumcularından biri olan Antoine Adam’a bakılırsa, bu ses-renk ilişkilendirmeleri harflerin görüntüleriyle ilgilidir, özellikle Rimbaud’nun zamanındaki

öğrencilerin el yazılarındaki harflerin. Dolayısıyla, Rimbaud e harfini Yunancadaki epsilon⁶ gibi yazar, bir epsilon yana yatırıldığında da, tıpkı şairin betimlediği gibi, “mağrur buzulların mızrakları”nı andırır, keza I harfi de yana yatırıldığında, sımsıkı kapanmış iki dudağa benzer (Adam’a göre). (Hatta zekâ küpü eleştirmenin teki de, bu beş sesliyi, bir kadın bedeninin haritasına dönüştürmüştü.) Hiçbir teori, tam olarak işe yaramıyordur belki, ama bu şiir, şiirsel çakışmalar dünyasında ve ilk kez Baudelaire’in öne sürdüğü, mistik bağlantılar dünyasında, hâlâ var olmaya devam etmektedir. Belki de bu beş sesli harf, Tanrı’nın dünyayı yaratmak için telaffuz ettiği Kelâm’ın unsurları gibi bir şeydir. Rimbaud da, kendini yaratıcıyla kıyaslamaya tam anlamıyla hazır bir şairdi zaten.

Komün’ün yarattığı ahlaki ve politik dolulukla Charleville’e döndüğünde, Rimbaud, ukalâ bir aylak oldu. Kasabasının duvarlarına küfürlü şeyler yazdı (“S.çayım Tanrıya” favorilerinden biriydi). İstasyonun karşısındaki Café de l’Univers’de ya da Place Ducale’deki Café Duthermé’de orali entelektüellerin birkaçıyla edebiyat ve politika tartıştı. Daha çok yalnız oturup, öfkeyle piposunu tüttürüp somurtarak, yazıyordu. Hâlâ Demeny’den şiire dair teorileri hakkında bir mektup bekliyordu; beklediği mektup geldi ama o mektubu hiç tatmin edici bulmadı. Madam Rimbaud – bu arada, annesinden söz ederken İngilizce olarak “the Mother” diyordu, Charleville’e de İngilizce karşılığı olan “Charles Town” dediği gibi – direktifini verdi. Bir kez daha, ya Rimbaud okula dönecekti, ya da iş bulup para kazanacaktı; onun gibi pasaklı, kavgacı, iflah olmaz birine daha fazla bakamazdı. Rimbaud, bir kez daha, kırkıların sonunda olan, Baudelaire’in arkadaşı olmuş ve zamanın en yetenekli şairlerinden Stéphane Malarmé’nin de sıkı dostu, ünlü Parnasçı şair Théodore de Banville’e bir mektup yazdı.

⁶ “ε”

Banville, psikolojik çöküntüler yaşıyordu, ama o sıralardaki dağınıklığına rağmen çok fazla şiir ürettiyordu, bu şiirler 1891'deki ölümünden sonra, on dokuz kitap halinde toplanacaktı. Parnas akımının kurucularından biri olarak, şiirini dizginleyen ve klasik zarafete sahip bir şair olarak tanınıyordu. Rimbaud bu kez kasıtlı bir biçimde inciticiydi. Kendinden yaşça büyük bu adama yazdığı mektup, yaltaklanıcı ve samimiyetsizdi, mektuba eklediği şiirinin daha ilk dördlüğünde, zambakları, “esrimenin şırıngaları” diye betimliyordu. Birkaç dize sonra da “bir martının kakası”ndan ve “siyah perilerin şekerli salyası” olan menekşelerden söz ediyordu.

“İnsanların Çiçekler Hakkında Şaire Söyledikleri” adındaki bu şiirin, Banville'in hoşuna gitsin diye yazılmış görünse de, onu pekâlâ rahatsız edebilecek tuhaf bir kurgusu vardır (Banville'in kendi kafiye ve imgeleri Rimbaud tarafından iltifat kisvesinde kinayelerle taklit edilir bu şiirde.) Dikkatli okunursa, yontulmamış yaşlı bir burjuvanın, guano (martı gübresi) ya da potasyum madenleri gibi daha ciddi – yani, o yaşlı burjuvaya göre daha ciddi – konularla uğraşmak yerine, zambakları övüp duran, çıtkırıldım bir Romantik şaire saldırısına dönüşür şiir. Modern dünyanın, diyor yaşlı adam, çiçek böcek saçmalıklarına ihtiyacı yok. Şiirin stratejisi Banville'i tamamen ters bir yolla – Banville'i fazlaca andıran genç şairle dalga geçen, şiirde geri planda kalmış sevimsiz yaşlı adam aracılığıyla – iğneleme niyeti içinde görünüyor. Belki de Rimbaud, öyle kavgacı enerjiyle dolu bir zihin inşa etmişti ki, birine yaklaşmak istediğinde bile, saldırganlıktan başka bir şey elinden gelmiyordu.

Genç şair, aklı hâlâ Komün'ün devrimci atmosferi ile dopdolu, Charleville'deki hemşerilerinin çoğuna küçümsemeyle davranıyordu – Falstaffian civarından, kendinden yaşça büyük gey bir adama, Charles Bretagne'ye karşı biraz yumuşamış olsa da.

Bir devlet memurunun oğlu olan Bretagne'in kendisi de, bir şeker rafinerisinde "dolaylı vergi"den sorumlu küçük bir memurdu, ama işi zor değildi ve boş zamanlarında durmadan kitap okurdu, ayrıca oradaki bir kahvedeki şen şakrak sohbetlerin müdavimiydi. Rimbaud orada ilgisini çekmiş, onu müzikli bir akşam için evine davet etmiş, ona simya, mistisizm ve büyüculükle ilgili kitaplar ödünç vermişti. Bu konulardaki bilgiler Rimbaud'nun şiirsel sözcük dağarcığını etkilemiş ve onu ütöpik gelecek düşleri kurmaya teşvik etmişti.

Daha da iyisi, Bretagne Rimbaud'nun kişisel yazışmaları için kendi adresini kullanmasına izin vermiş, böylece mektuplarını annesinin denetiminden kurtarmıştı. Bretagne'in şair Paul Verlaine ile önceden bir arkadaşlığı olmuştu – hani şu Rimbaud'nun, zamanın yaşayan birkaç değerli şairi arasında ayrı tuttuğu yazarın, ta kendisiyle. Belki de Bretagne, Rimbaud'ya, Verlaine'in çekici genç erkeklere karşı hassas olduğunu çılatmıştı; çünkü Rimbaud, Verlaine'e yazdığı mektupta, kendisinin açık ve hazır olduğunu, hem mektubunda, hem de zarfa koyduğu beş kışkırtıcı şiirinde ima eder gibiydi. Mektubunda, eğer Paris'e gelirse, ona "Zanetto"dan daha fazla bir rahatsızlık vermeyeceğine dair söz verdi, (iki yıl önce Sarah Bernhardt'ın genç bir kadın olarak yakışıklı bir delikanlıyı oynayarak ilk çıkışını yaptığı oyun) bir oyundaki erdişi bir gezgin halk ozanını kastederek. Rimbaud'nun zarfa koyduğu şiirlerden birinde, gece vakti küçük popoları havada, beş aç çocuğun, bir fırının penceresinden içeri bakıp fırıncının bir "kara deliğe" kolunu sokup ekmek yapmasını, iç geçirerek izlediklerini tasvir eder. Şiirin burası, Hugo-tarzında toplumsal mesaj süsü verilmiş, belli belirsiz bir çocuk pornosunu andıran bölümdür. Başka bir şiirde, sınırdan kaçak mal geçiren bir grup Fransız kaçakçı, Alman muhafızlar tarafından durdurulup, sarkıntılık edilir. Yine bir

başkasında, bir papaz çömelip dışkılama çabası içindedir. Mektubunda, sanatta neleri sevip neleri sevmediğini ayrıntılı olarak yazdı, bir de Charleville'den ölümüne sıkıldığından söz etti. Verlaine'e ayrıca, annesinin ona haftada sadece on cent, frank'ın yüzde biri. – doğrudan kilisedeki bağış kutusuna atılacak kadar bir para – verdiğini yazdı.

Mektubuna daha yanıt beklemeden, birkaç şiir daha yazıp iki gün sonra Verlaine'e gönderdi. Sonra, işte, kaderini belirleyecek yanıt geldi Paris'ten: "Gel, sevgili yüce ruh, seni çağırıyoruz, seni bekliyoruz." Verlaine, zarfın içine tren biletini de koymuştu.

IV

Verlaine, sonradan görüleceği üzere, cinayet işleyecek derecede alkolikti. Aynı zamanda kendine özgü bir sesi ve dikkate değer bir müzikalitesi olan şiirleriyle, son derece kibar ve hassas bir şairdi. Kişiliğinin bu iki yönü, acı dolu kaderinde, hep bir meydan savaşına yol açacak; her zaman, bu itkilerin ya birine ya da diğerine yakınlaşacaktı.

Rimbaud gibi, Verlaine'in ailesi de Ardenler kökenliydi. Rimbaud gibi, Verlaine'in de asker bir babası vardı, yeniyetmeliği ve yetişkinliğinin ilk yılları sırasında "çürüğe ayrılmış" olsa da: kataraktı vardı ve yatırımlarında çok para kaybetmişti. Bugün bu problemler bir cerraha, bir ruh doktoruna, ya da bir yatırım uzmanına başvurularak kolayca çözülebilir, ama o zamanlarda, bunlar işten atılma sebebiydi, hatta nadiren iyileşip hayata dönerdi insanlar. Kısacası, bu problemler aktif bir hayatın sonu demekti o yıllarda.

Verlaine ailesine ilişkin, tereddütsüz dehşet verici diye nitelendirilecek bir şey vardı. Verlaine'in annesi, iki kez ölü doğum yapmış ve fetüsleri evlerinde, iki büyük berrak kavanozda, alkolün içinde muhafaza ediyordu. Sonunda, 30 Mart 1844'te canlı doğmuş bir bebeği, küçük Paul'ü doğurmuştu; bu da, onun Rimbaud'dan on yaş büyük olduğunu gösteriyor bize.

Tıpkı Rimbaud gibi, Verlaine de klasik dillerde parlak bir öğrenciydi, o da göz kamaştırıcı Latince şiirler yazmıştı. Ama benzerlik, burada bitiyordu. Verlaine tembel, her zaman kirli pasaklı ve bütün derslerde mızıldayıp duran bir çocuktuktu. Verlaine'inkinden farklı olarak, Verlaine'in annesi, şaşkın ve yumuşak yüzlü bir kadındı ve onun için oğlunun zaaflarını ve aşırılıklarını bağışlamanın bir sınırı yoktu. Rimbaud'nun görünüşü (tuhaf olsa da) göz alıcıyken; Verlaine, su götürmez bir biçimde çirkindi, bu durum Sokrates'in çirkinliğiyle ilgili yaygın düşünceyi andırıyordu ama onda filozofun metanetinden eser yoktu. Kafası çok büyüktü, yüzü içeri göçük ve gözleri yamuk, basık burnu çok küçük ve yukarı kalkıktı. Erken yaşta saçlarının çoğu dökülmüştü ve o bunu telafi etmek için seyrek bıyıklarını ve sakallarını uzatmıştı. Verlaine'in en yakın arkadaşının annesi, tanışmalarından sonra demiş ki, "Aman Tanrım, arkadaşın bana hayvanat bahçesinden kaçmış bir orangutanı hatırlattı". Yıllar sonra, alkolikliği ve zorbalığıyla adı çıktıktan sonra, Verlaine'in eski bir öğretmeni şöyle diyecekti: "Zekâ özüllü bir suçluyu andıran o ucube kafasının içinde bir tuhaflık olduğundan bir an bile şüphe etmedim."

Rimbaud'nun, Verlaine ile tanışmadan önce, hemcinslerine karşı hiçbir erotik ilgi göstermediği belliydi, yaşça daha büyük olan şairinse, sınıf arkadaşlarına elle sarkıntılıktan adı çıkmıştı. Lucien Votti diye birine de aşık olmuştu ve onunla on yıldan fazla bir süre de bağlantısını koparmamış, ona yakın durmayı sürdürmüştü. Hatta bir keresinde, bir operet için libretto yazarken, onunla ortak çalışmıştı. Lucien 1870'te orduya katıldığında, ayağından bir kurşun yedi, kaldırıldığı Alman hastanesinde suçüçüğüne yakalandı ve öldü. Karşılıksız aşk acısı çekmiş Verlaine'in de, daha önceden, eşcinsel bir panik anında, genç adamla ilişkisini koparmış olmaktan dolayı, kendisini suçlamaktan başka yapabileceği bir şey kalma-

dı. Lucien'in ölümüne dair defterine yazdığı tutkulu bir sayfada onun: "(senin) yirmi yaşındaki seçkin, zarif varlığının, büyüleyici zekânın, bir centilmenin kostümünde saklanmış, mükemmel orantılı güzel erkek bedeninin" yasını tuttu.

Liseden sonra, Verlaine Paris'te bir hukuk fakültesine girdi ama derslere çok seyrek devam etti. Zamanının çoğunu eski ve yeni şiirler okuyarak ve apsentle sarhoş olarak geçirdi. Dünyada birçok ülkede uzun yıllar yasaklanmış olan bu içkinin yaratıcılığı arttırdığı ve cinsel dürtüyü uyandırdığı düşünülürdü. Apsent, pelin otu içerir ve psikotik krize yol açtığı, sanrılara sebep olduğu söylenir (Oscar Wilde, bu içkinin bacaklarına lalelerin tırmandığı duygusu verdiğini söylemiştir). Degas'ın *Apsent İçicisi* adlı tablosunda, sarhoş bir kadın, içki bardağının karşısında boş boş bakarak oturur. Koyu zümrüt renginde, alkolü sert ve yakıcı, tadı da yatıştırıcı ilaç gibi bir içkiydi bu apsent. Verlaine'in zamanında, içicileri bu "yeşil peri"yi, içinde bir şeker küpü bulunan delikli bir kaşığa soğuk su dökerek seyreltirdi, ehillerine büyüleyici gelen bir ritüeldi bu, tıpkı 1950lerdeki eroin bağımlılarına şiirsel gelen kaşık, alev, iğne ve turnike ritüeli gibi.

Verlaine o kadar çok içiyordu ki kısa bir süre sonra *apsentizm* dedikleri düşkün ve berbat bir tür alkolikliğe yenik düştü. Sonunda hukuk fakültesini bıraktı ve ailesinin belediyede bulduğu gereksiz bir işte çalışmaya başladı; sabah onda işe geliyor, sarhoş halde iki saat öğle yemeği yiyor ve sallana sallana ofise dönüp karmaşık kağıt yığını arasında bir iki saat zaman geçiriyor, saat beşe doğru da, Café de Gaz'daki aperiatiflere hazır hâle geliyordu. Bu alışkanlıklarından bağımsız olarak, Verlaine genel olarak sanatla ve özellikle şiirle yoğun bir biçimde ilgilenmeyi hiç bırakmadı. Bir gazetede sanat eleştirmenliği yaptı; orada basılmış, Baudelaire'i savunduğu bir yazısında – Sanat

Sanat İçindir anlayışıyla – şöyle yazdı: “Şiirin amacı Güzelliktir; Faydalı, Doğru ya da Adaletli olandan bağımsız olarak, sadece Güzelliktir.” 1860’ların ortasına kadar otuz yedi Parnasçı arasında itibar sahibi şairlerden biriydi ve Çağdaş Parnassus adlı kendi şiir dergilerinde zaman zaman şiir yayımlıyordu. Şiiri toplumun geneli tarafından görmezlikten gelindi ama birkaç yıl sonra, şiirindeki zarif müziğin ve hakiki lirik etkinin hakkını teslim eden şair arkadaşları Stéphane Mallarmé ve Victor Hugo tarafından alkışlandı.

Tuhaftır, kendi hayatında acımasız bir koca ve inançsız bir zavallı olarak tanınan Verlaine, bir şair olarak (*Bilgelik* adındaki toplu şiirleriyle) en büyük Katolik şair olarak (ve İyi Şarkı kitabıyla da) mutlu evliliğin coşkulu savunucusu olarak ün yaptı. Verlaine tezatlıklarla doluydu – coşkulu heyecanlarla derin depresyonlar arasında gidip geliyor, hatta bir arkadaşının, onu hem bir soytarı, hem bir mezar kazıcısı olmakla suçlamasına sebep olmuşluğu vardı. Bir şey kesindi ama: içini güçlü eşcinsel arzular sarmıştı ama bu “ayıbından” da nefret ediyor, bu durumdan kurtulmak istiyordu. Bu çatışma, Verlaine’in kafasında, bir tarafta burjuva vakarı ve saygınlığı, diğer tarafta bohem günahkârlığın ürkütücü ama heyecan verici derinliklerinin bulunduğu bir savaş alanı olarak sahne alıyordu.

Zaman geçtikçe sanat çevrelerine daha fazla katılıyordu. Her hafta, besteci Berlioz ve Wagner’in, ressam Édouard Manet ve Henri Fantin-Latour’un, ve bütün Parnasçı ekibin müdavimi olduğu toplantılara gidiyordu. Arkadaşları, Verlaine’in hallerine gün günden alışmışlardı; absent içmeye başladığında etrafı bacakları saklıyorlardı. En uysal en ılımlı halden, en tehlikeli ve zapt edilemez bir saldırganlığa geçmesinin, an meselesi olduğunu biliyorlardı. Kör kütük sarhoş olduğu bir gece, sabah saatlerine kadar içmeye devam edebilmek için annesinden

para istedi. Madam Verlaine'in reddedip ayak diremesine öyle sinirlendi ki bastonuyla içinde kadının düşük yaptığı bebekleri olan kavanozlara saldırdı, camı tuzla buz edip, o lastiksi fetüslerin uzuvlarını parçalara ayırdı ve onları yerlere saçtı – ve ıslak haldeyken fark etti ki onlar da tıpkı kendisi gibi yeterince uzun zamandır alkolün içinde yumuşamışlardı. Ertesi sabah, annesinin yanına sürünerek gidip uzun uzun, gözyaşlarıyla dolu bir pişmanlık sahnesiyle onu affetmesi için yalvardı. Annesi, ömrünün geri kalan günlerinde de yapacağı şeyi yaptı, onu affetti. Başka bir akşam, Verlaine annesinden 200 Frank koparma girişimi sırasında onu kılıçla tehdit etti. Şans eseri, teyzesi ve o sırada yanında olan bir arkadaşı onu engelledi. Verlaine'in, ayrıca, yakın arkadaşı, romancı Edmond Lepelletier'e de, meşhur sağcı yazar Alphonse Daudet'ye de saldırmışlığı vardır.

1869'da, hani annesini az daha öldüreceği o aynı ay içinde, Verlaine ikinci kitabı *Fêtes Galantes*'i yayımladı. Kitabı 18. Yüzyıl başlarında yaşamış, kibarca baştan çıkarmaların, aristokratça cilveleşmelerin ressamı Watteau'ya ithaf etti. Aslında sadece bir iki Watteau (resmi) görmüş olan Verlaine, esas anlamadaki şaşmaz yeteneğiyle bu pastoral haz sahnelerinin altında yatan buruk melankoliyi (lavtaların, ipeksi yelkenlerle donatılmış ince gemilerin, yarı saydam şemsiyelerin altındaki güzel genç kadınların, arzu dolu köy delikanlılarının ve yapraklarla dolu yaşlı ağaçların ve çiçeklerle bezeli patikaların melankolisini) sezmişti. “Duygulu Söyleşme” adlı şiirinde (artık hayâlet olmuş) iki sevgili bir parkın içinde gezinmektedirler ve eski tutkularından konuşmaktadırlar – erkek, geçmiş özlemiyle dolu bir ateşlilikle, kadın da serinkanlı bir mesafelilikle:

“Hatırlıyor musun hâlâ eski coşkumuzu?”

“Niye istiyorsun bunu hatırlamamı?”

“Kalbin daha hızlı çarpıyor mu hâlâ adımlı duyduğunda?”

Düşlerinde hâlâ ruhumu görüyor musun?” “Hayır.”
“Ah, dudaklarımız birleştiginde o tarifsiz
Mutluluğumuz, o güzel günler!” “Ama artık bu mümkün
değil.”
“Gökyüzü nasıl da maviydi, ne büyüktü umudumuz!”
“Umut kaçtı gitti, kayboldu gitti siyah gökyüzüne
doğru”
Böyle konuşa konuşa yürüyüp gittiler, vahşi otlar arasın-
dan,
Ve sadece gece işitti sözlerini.

Verlaine habire içkiyi bırakıyor, sonra yine başlıyordu. Aile-
si, geleceğinden paniğe kapılmış olarak, ona bir düzenlilik ve
disiplin getireceği düşüncesiyle evlenmesi konusunda ısrarcı
oldu.

1869 sonbaharında, 16 yaşında bir kızla tanıştı, Mathilde Ma-
uthé de Fleurville – şiirsel (ve muhtemelen uydurma olan)
tam adını söylemek gerekirse. O yılların beğenilen modasına
göre tombulca, güzel bir kızdı, acınacak kadar da masumdu.
Verlaine’i iki üç kez bir edebiyat toplantısında, bir de müzikli
bir akşam etkinliğinde görmüştü, henüz Verlaine onu fark et-
meden önce. İlk konuştuklarında Verlaine’in çirkinliğine zaten
alışmış durumdaydı ve onu dostça bir gülümsemeyle selamla-
dı, kızın tazeliği ve sevecenliği de Verlaine’in ilgisini çekti. Kız,
adamın onun yanında ne kadar kibar ve sıcak davrandığını fark
etti. Çok geçmeden şairin ona ilgisinden ve yeteneğinden et-
kilendi. Sonradan hatırladığı üzere, “Çirkinliği o anda bitmiş-
ti, ben şu hoş “Güzel ve Hayvan” masalını hatırlamıştım, hani
Hayvan’ın Yakışıklı Prens’e dönüştüğü masalı.”

Oldukça anlaşılır bir biçimde, Mathilde’in babası, on altı yaşın-
daki kızının, bu kendinden oldukça yaşlı adamı aklından bile

geçirmesini istemiyordu. Ondan iki yıl daha beklemesini istedi, ama kız, abayı yakmıştı. Mathilde'in tıpkı şair gibi bohem çevrelere takılan, genç besteci, üvey kardeşi, Verlaine'i tanıyor-du, onun içkili hallerine tanık olmuştu, hakkındaki eşcinsellik dedikodularını duymuştu – gerçi eşcinsellik 19. Yüzyılda, değişmez bir durum olarak görülmüyordu, hem sanatçıların birbirlerinin “acayıplıklarını” hoş görmelerine ilişkin de bir tür ahlak kuralı vardı. Mathilde'in sonradan yazacağı üzere, erkek kardeşi, “bütün hayatını, her şey ve herkes hakkında yanılsamalarla dolu olarak yaşadı.”

Verlaine, her ne kadar Parnasçı'ların gayri-şahsi zarafetine sınıksız bağlı olsa da, vakit geçirmeden Mathilde'le yakınlaşmalarına dair tutkulu bir otobiyografik kutlama olan *La Bonne Chanson*'u (İyi Şarkı) yazmaya koyuldu. Kısa, uyaklı dizelerle Verlaine, (şiirde) kendine özgü dokunuşunun hafifliğini sergiledi. Kesin olan, liriklerinden biri *L'Heure Exquise* (Muhteşem Saat)'in Proust'un züppe besteci sevgilisi Reynaldo Hahn tarafından sonradan bestelendi. Ve yine kesin olan, cemiyyete yeni yeni katılan etkileyici genç kız Mathilde, bu yetenekli, etrafında pervane olan şairin büyüüne kapıldı, özellikle nişanlandıklarından sonraki aylar boyunca kız onu bir kez bile sarhoş görmedi. Ayık, saygılı ve çok düzenli olarak kızın ailesinin Montmartre'teki evinde akşam yemeği davetlerine katıldı. Şüpheli Mösyö Mauté'nun üzerinde bile çok iyi bir izlenim bıraktı. 11 Ağustos 1870'te, Prusyalıların Paris kuşatmasından birkaç hafta önce, Verlaine ve Mathilde evlendiler. Yıllar sonra yazacağı hatıratında, “Bütün samimiyetimle söylüyorum ki, Verlaine'le evlendiğimde onun beni sevdiği kadar seviyordum onu.” Verlaine'in evlilik hediyesi *La Bonne Chanson*'du – ki Victor Hugo, Paris işgali sırasında yayımlandığında, şiiri selamlayarak “top namlusunda bir demet çiçek” diye adlandırmıştı onu.

Genç Verlaine'ler Left Bank'ta, Île St. Louis'yi ve Notre Dame'ı gören, 400 yıllık bir lokanta olan La Tour D'Argent'in yanındaki bir daireye taşındılar. Kuşatma uzarken, Verlaine'in her geçen gün "devrim" dediği şeye daha gözü kara bir biçimde bağlılığı artıyordu, en azından söylem düzeyinde. Pratikte tam bir korkaktı, aktif bir görev almaktan kaçınmak için her şeyi yaptı. Rimbaud ile daha önce, bu yeniyetmenin Paris'i ziyaretleri sırasında, yolları kesişebilirdi, ama kaderlerinde bir sonraki sonbahara kadar karşılaşmak yoktu.

O zamana kadar, Verlaine yine içmeye başlamıştı, kayınpederlerinin o uzun, görgü kurallarına uygun akşam yemeklerine zor katlanıyordu artık; karısı, kocasının asabî hallerinden rahatsızlığı her geçen gün artarken, hamile olduğunu anladı. Komün idaresi sırasında da Belediyedeki işine devam etmiş olan Verlaine, iktidarı kazanmış Versailles hükümeti tarafından, Komün dönemindeki hizmetleri yüzünden işten atıldığını öğrendi. Verlaine'in bir daha hiçbir zaman sabit bir devlet memuriyeti işi olmadı, yine de o günlerde Mathilde'in babası kaybedilen maaş gelirini telafi için genç çifte verdiği harçlığı arttırdı. Verlaine ve Mathilde tasarruf için oturdıkları daireden vazgeçip, Montmartre'daki o geniş daireye taşındılar, bu da haliyle, Verlaine'in gerginliğini en uç noktalara taşıdı.

Rimbaud, bu düzenli orta sınıf dünyasına, davetli bir felaket gibi girdi. Geldiğinde, yanında, sonradan en büyük şiiri olacak olan 200 dizelik, denizi hiç görmemiş biri olarak deniz için yazdığı "Sarhoş Gemi" vardı. "Sarhoş Gemi", besbelli ki, Baudelaire'in eşit uzunluktaki "Le Voyage" şiirinin egzotikliğinden, yoğunluğundan, acayip renklerin düşsel görüntülerinden etkilenmişti. Çünkü o da, sık sık ihmal edilmiş, ya da terk edilmiş çocukların hülyalarına geri dönmektedir. Çünkü

o da, okuru, güzel, bitip tükenmeyen ses uyumlarına, incelikli ama ısrarlı uyaklara sürüklemektedir.

Etkilendiklerinden biri Baudelaire ise, bir diğeri de, zamanın resimli macera dergileriydi (*Le Magazine Pittorrasque*, sözgeli-mi). Çöllerin, balta girmemiş ormanların, Kutupların ve kük-reyen aslanların, panterlerin hüküm sürdüğü yüzen adaların keşif resimlerini ve hikayelerini barındıran dergilerdi bunlar. Rimbaud ayrıca, oğlan çocuklarının maceralarını anlatan Jules Verne kitaplarını okumuştı, özellikle, güneş ışıklarının derin-lerde ayrıışıp gökkuşağına dönüştüğü *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*'ı ve James Fenimore Cooper'ı (belki de şiirin başındaki "Kızılderililer"ın kaynağı oydu). Edgar Allan Poe şiirlerinde, *Arthur Gordon Pym'in Öyküsü*'ndeki, Kuzey Buz Denizi tasvir-lerinden etkilemişti. Eleştirmenler sıklıkla, edebiyat türlerinde, izlekler ve teknikler yüksek sanat konumuna yükseldiğinde, yaratıcı kıvılcımların belirmediğini iddia ederler – ve Rimbaud, modern çağın bu düsturunu kavramış ilk şairlerinden biridir.

Rimbaud, Charleville'deki aylıklık aylarında, sistematik olma-sa da dağınık bir biçimde çok geniş yelpazede kitaplar okumuş-tu. "Sarhoş Gemi", *Monitor*'dan tutun da (o sırada daha yeni sona ermiş olan Amerikan İç Savaşı'nda, Kuzeylilerin zırhlı savaş gemisi), Eski Ahit Eyüp Kitabında geçen dev bir canavar olan Behemoth'a varıncaya kadar her şeye göndermede bulu-nan, geniş kapsamlı bir şiirdir. Dahası, Rimbaud sözde-bilim-lerin (manyetik ya da hipnozla tedavi gibi, frenoloji gibi, ya da kafatası yapısına bakıp karakter okuma gibi) kuvvetli bir karı-sımı olan "illüminizm"den, Asya dinlerinden ve ruhun beden-den bedene göçmesi inancından, elektrik ve uçmak ve ispritz-ma gibi büyük teorilerden de etkilenmişti. Bretagne sayesinde, simya, (ya da sonsuz hayatın sırları ve adi metalleri altına dö-nüştürme sanatı) için yazılmış eski kitapları, hatmetmişti.

Bütün bu şatafatlı şeylere, bu bilgi kırıntılarına ve efsanelere ek olarak, Rimbaud'nun dilsel yetenekleri de göze çarpıyordu. “Sarhoş Gemi”deki en az yarım düzine sözcük, kendi türettikleri, bir o kadar da anlamı belirsiz, Ardenler yöresindeki kendi diyalektinden ödünç aldığı sözcükler kullanmıştır.

Eşit derecede göze çarpan da, bu şiirin ne olmadığıydı. Bu şiirle birlikte bütün eski çocuksuluklarından sıyrılmış oluyordu artık. Artık, ne başka şairlerin parodilerini yapıyor, ne kutsal şeylere abartılı bir şekilde dil uzatarak kiliseye saldırıyor, ne de cinsel kinayelerle kadınlara çamur atıyordu. Müstehcen ve tiksindirici olana (kaka, pislik, bit pire, ishal vs.) ilgisi azalmıştı. Bütün bu ergenlik ahmaklıkları, yerini aynı zamanda hem gerçek bir seyrüsefer (odise), hem de ruhsal bir yolculuk destanı tasvirine bırakmıştı. Şiir bir eylemin ortasında (ve bir çelişkiyle) başlar: “İnerken sefere elverişsiz (“çıkılmaz”) sularından Nehirlerin” – Fransızca sözcük “impassive”, ve genellikle, sakın, itidalli anlamına gelir, ama burada kök anlamı “impassé” (“çıkılmaz”) ile bağlantılı bir anlamda kullanılmış olmalıdır. Geminin yedekçileri (*haleurs*) öldürülmüş, Kızılderililer tarafından hedef olarak kullanılıyorlardır. Gemi, şimdi, tayfalarından kurtulmuş, taşıdığı yükü umursamaz haldedir – ve artık kaderin ve akıntıların götüreceği her yere gitmekte özgürdür.

Rimbaud, bu şiirinde, birkaç kez şu “akışa kapılıp gitmek” izleğine geri döner – uygarlıktan ve onun kısıtlamalarından kurtulup, kapılıp gitmek izleğine. Bu kısıtlamalar, ilk kez “Avrupa'nın kadim duvarları” diye tanımlanmıştır. Gemi, bu bilindik şatoları, Florida'nın çiçekleriyle, Kuzey Kutbunun dondurucu sularıyla, Leviathan'ın (Eski Ahit'te bir deniz canavarı) yakalanmış, yatan, çürüyen cesedinin bulunduğu, iğrenç kokulu bataklıklarla değiş tokuş ediyordur. Buzullar, devasa yılan-

lar, siyah denizatları – sarhoş gemi, bütün bu egzotik deniz manzarası içinden, yalpalayarak ilerlemektedir:

Sonra artık gömüldüm Denizin Şiirine
Yıldızlarla demlenmiş, süt beyaz köpük olmuş,
İçime çekerek yeşil mavilikleri, bazen de boğulmuş
Bir ölü süzülürdü yanımdan, vecd içinde, benzi solmuş.

Ama şiirdeki dil, sadece bir seyir defteri kaydı gibi değildir. Aynı zamanda, kendine de, özellikle şiir olarak, göndermede bulunur. Her şeyden önce, o “Nehirler” ve yüzen “Yarımadalar”, kuşku uyandıracak bir biçimde, büyük harfle başlarlar, sanki bizi, simgesel ya da alegorik olduklarına inandırmak isterler, sanki sadece mekân değildirler de, aynı zamanda bir fikirdirler.

Anlatıcı, elbette, başıboş geminin kendisidir. Dörtlükler “(Ben) söyledim”, “(Ben) biliyorum ki”, “Gördüm”, “Düşledim”, “İzledim”, “Karşılaştım”, “İsterdim”, “Sürüklendim”, “Artık (yap) amam” söz(cük)leriyle başlar. (Anlatıcı olan) geminin, oldukça renkli duyguları, duyumsal deneyimleri, bize sürekli olarak şiirin özündeki şu anlayışı vurgular: Bu sadece tuhaf olguların ardı ardına sıralanışı değil, daha çok, hassas bir varlığın algılayabileceği ses ve görüntülerin betimlenişi. Sona doğru, şiir, karanlık bir dönemece girer:

Ama doğrudur çok ağladığım; şafaklar kalp kırıcı
Ay ve güneş hep korkunç, hep can yakıcı
Aşkın burukluğu dolmuş içime, bununla sarhoşum;
Yeter, parçalansın tekne, yeter, bu deniz beni alsın.

Şiir, açık denizleri muzafferce geçerek ya da bir gemi enkazıyla değil de, bunun yerine, bir su birikintisinin yanına çömelmiş bir çocuğun, kâğıt gemisini yüzdürmesiyle sona erer. Bu son

imgenin böyle sade ve yerlileşmiş olması, Rimbaud'nun “su birikintisi” (gölcük) için, genel kullanımdaki *flaque* yerine Ardenler bölgesinin tuhaf diyalektinden bir sözcük olan *flache*'ı kullanmasındandır. Kısacası, Rimbaud, şiirini, Baudelaire'in kendi şiirine (“Le Voyage”) başladığı yerde, yani bir çocuğun yolculuk düşüyle bitirir.

Ah! Lamba ışıklarında dünya ne geniş!
Anılarla bakınca dünya ne küçük!

Böylece anlatıcının gemi değil de, aslında, yolculuk özlemi içindeki çocuk olduğunu öğreniriz – yolculuğun trajik olacağına önceden emin olmuş bir çocuk.

Rimbaud'nun bu şiiri, yaygın olarak, hünerli, ince uyak kullanımında bir başyapıt kabul edilir, ama uyaklar öyle gevşektir ki neredeyse saptanamaz, özellikle şaşırtıcı imgelerin ve karmaşık, dolambaçlı sözdiziminin yoğun saldırısı altında. Üstelik bu sözdizimi, isimlerle yan yana yerleştirilmiş şimdiki ve geçmiş zamandaki sıfat-fiillerin ve söz öbeklerinin karmaşıklığına bağlanmaktadır – öyle bir gramer yapısı ki, aslında sürekli varsayımsal olaylar sunulurken, bu varsayımsal olaylar somut bir gerçekliğe eklemlenir, sonra bu da, yine bir tür geçmişe, hayal meyal hatırlamaya doğru ayrışır. Bu dil, sözdizimi ve ardışıklaştırma gözü pekliğini daha da çarpıcı kılan bir şey varsa o da, şiirin klasik Fransız veznine, yani 17. Yüzyıl oyun yazarları Corneille ve Racine'in de göklere çıkardığı, on iki heceli aleksandrin veznine bağlı kalmasıdır. Bu, İngiliz Edebiyatında Shakespeare'in “blank verse” dediği ya da “iambic pentameter” diye bilinen on hecelik hece ölçüsüyle karşılaştırılan, standart Fransız vezniydi o zamanlar. Rimbaud'nun bu ölçüye getirdiği canlandırıcı, yeni bir çeşitlilik ise duraklardı, yani, dize içindeki esler, duraklamalar – bazen bir, bazen iki kez, bu uzun dizelerde, dize başından dize

sonuna doğru pozisyonunu sürekli değiştiren duraklar. (Gele-
neksel olarak durak, 6. heceden sonra gelirdi.) Rimbaud'nun
bu şiirinin – anlambilimsel, ritimsel, dilsel – her ögesi, okuyu-
cuyu bir taraftan sıkı sıkıya klasik bir dizgeye yerleştirirken, öte
taraftan onun huzurunu bozacak, dikkatini diri tutacak şekilde
hesaplanmıştır. Temeldeki kesintisiz düzenlilik nedeniyle, oku-
yucu, yüzeydeki her şiirsel aşırılığı fark etmeye zorlanır.

V

24 Eylül 1871’de, on yedinci yaş gününden yaklaşık bir ay önce, Rimbaud Charleville’den Paris trenine bindi.

Yanında sadece el yazmaları (en üstte de “Sarhoş Gemi”) ve yedek giysiler vardı – annesinin ona ucuz kumaştan diktığı ve ona artık küçük gelen giysiler. Paris’teki tren garında onu karşılayan kimse yoktu. Paul Verlaine, bütün sersemliği ve coşkusuyla, yanında Charles Cros adında genç bir mizah şairi, Gare Du Nord ve ona yakın Gare De L’Est arasında oradan oraya koşuşturup duruyordu. (Cros aynı zamanda bir mucitti, çok yakınlarda pikabı icat etmişti, gerçi, Edison onu bir ay farkla ve daha iyi bir işletim sistemiyle alt etmişti.) Sonunda Verlaine ve Cros beklemekten vazgeçtiler ve on beş dakikalık yürüme mesafesindeki Mathilde’in Montmartre’daki anne-baba evine döndüler. Orada, küçük, özenle döşenmiş salonda, güneş yanığı yüzü, büyük elleri, delici mavi gözleri, gülümsemeyen ağzıyla, ağır Ardenler aksanıyla tek heceli sözcükler mırıldanan, genç, kavgacı şairi bekler buldular.

On iki yıl sonra Verlaine bunu şöyle hatırlayacaktı: “Adam uzundu, yapılıydı, neredeyse atletikti, sürgündeki bir melek gibi mükemmel oval yüzüyle, açık kestane renginde itaatsiz saçlarıyla, huzur kaçırıcı mavilikteki gözleriyle.” Başka bir yer-

de şöyle yazmıştı Verlaine: “Gerçek bir bebek başı vardı onda, hızlı boy atmış ergenlerin sarsaklığındaki iri, kemikli gövdesinin üstünde semiz ve taze bir bebek başı. Sesi, ağır Ardenler aksanıyla (bu aksana bir lehçe bile diyebiliriz), bas notalarla tiz sesler arasında kırılıyordu.”

Yeni genç dâhi, Paris’e daha önceki gelişlerinden edinmiş olabileceği sert tavırlar sergiliyordu. O itaatkâr okul çocuğu gitmiş, yerine uzun saçlı, küçümseyici, eski püskü giyinen kaba saba bir adam gelmişti. Mathilde ile annesi kibarlık taslayarak, bu kaballığı, onun köylü naifliğine yordular. Çocuğu sadece bir süreliliğine misafir edebileceklerdi, çünkü Mösyö Mauté o sırada bir av partisindeydi. Döndüğünde, Rimbaud’nun bu saygın topluluğa uygun olmayan biri olarak başka bir yere götürülüp saklanması gerekiyordu. Yaşı ona yakın olan Mathilde’in çok sonra hatırlayacağı üzere: “Gözleri maviydi ve oldukça güzeldi, ama işte hoşgörümüzden, o gözlerdeki sinsi ifadeyi, utangaçlık sandık.” Mathilde, Rimbaud’nun kıyafetleri dar gelen okul çocuğu görüntüsünü fark etmişti, hatta kısa kalmış pantolonundan “annesinin özenle ördüğü mavi, pamuklu çorapları görünüyordu.” Rimbaud yemekte çok yedi, az konuştu, sadece Challes Cros’un planlarıyla ya da şiir yazma teorileriyle ilgili sorularını basit homurtularla yanıtladı. Bu elleri ayakları biçimsiz yeniyetme, tabağını bitirir bitirmez piposunu, (*brûle-geulle*’ünü) yaktı, rahatsız edici bir biçimde dumanını tüttürdü, sonra da yatağa doğru çekip gitti. Aşırı-kibar anne kız Gauthe’ler, çocuğun o sırada saldırganlıktan çok “kabalık” olarak görmeyi tercih ettikleri bu saygısız davranışlarından şaşkınlığa düşmüşlerdi. Verlaine, “Sarhoş Gemi”yi okuyup bitirdi, o an, bu şiirin, Fransız şiirinin bir dönüm noktası olduğunu anladı.

Rimbaud çekilmez bir misafirdi. Evin hemen dışında çıplak çıplak güneşlenmeye sardırdı. Aile yadigârı bir haçı tahrip etti.

Uzun saçlarını istila etmiş bitlerden gurur duyuyordu, hatta bu haşarâtı gelen geçen üzerine sıçratma numaraları, şakaları yapıyordu. Verlaine, Rimbaud'nun bu anti-sosyal maskaralıklarından hoşlanmıştı, çünkü bu halleri ona evliliğinden önce kendi gençliğinde yaptığı taşkınlıkları hatırlatıyordu. Verlaine biraz da hayatını bir düzene sokmak ve tehlikeli alkolikliği-frenlemek için evlenmişti, yine de, içki âlemlerinin, şiirini esinleyen bohem hayatıyla çok yakın bir bağı vardı. Şimdi artık genç yoldaşının, bütün isyankârlığını, kendisinin yerine yaşamasına izin verebilirdi – böylece kendisi, çocuğa göre, daha ayık ve akli başında görünecekti.

Hem Verlaine hem Rimbaud yürüyüşlere bayılırlardı, bulvarları arşınlarlarken yaşça büyük olan, genç olanın, şiiri merkeze alarak ama genelde sanatla ilgili, eski dünyanın yıkılıp yeni bir dünya yaratmak gerektiğiyle ilgili devrimci fikirlerini geliştirmesini dinledi durdu. Verlaine'in – hem gerçek hem mecazî anlamıyla – bir problemi vardı, yetişmek, ayak uydurmak. Yıllar sonra şaşkın bir hayranlıkla hatırladığı bir şey vardı, o da, Rimbaud'nun güçlü bacakları, bir yürüyüşçü olmak için yaratılmış bacakları. Verlaine, birdenbire, gerçek yazgısının onu çağırdığını hissetti; o buz mavisi gözlere bakarken ve haftalar akıp geçtikçe, geleneksel Paris aksanına hızla dönüşecek olan o tuhaf Kuzeyli vırıldamayı dinlerken, hevesi ve coşkunluğu artıyordu. Rimbaud'yu, düzenli olarak toplandıkları kahvelerdeki arkadaşlarıyla tanıştırdı. Fotoğrafçı Etienne Carjat onun bir fotoğrafını çekti – ki bu, genç şairin, var olan en meşhur görüntüsüdür, hani şu genç dâhi Rimbaud'yu, evcilleşmemiş saçlarıyla, Alaska-kurdu mavisi gözleriyle, kuşkulu – belki acımasız – ağzıyla gösteren o fotoğrafı. Verlaine'in şair arkadaşları sık sık akşam yemekleri verirlerdi, *Les Dinners de Vilains Bonshommes*, (Fena Arkadaşların Akşam Yemekleri), bunlar herkesin kabalaştığı

ve çenesinin düştüğü yemekler olurdu, Rimbaud “Sarhoş Gemi”nin o beklenmedik zenginlikteki, afallatıcı dizelerinin bir kopyasını elden ele dolaştırırdı bu yemeklerde. Kısa zaman sonra o da absente dadandı, memleketindeki arkadaşı Delahaye’ye yazdığı bir mektupta, absente övgüler düzdü, onu içmek, diyordu mektubunda, “bütün alışkanlıkların en hassası, en tüyler ürperticisi”, ama içtikten sonra sarhoşluğunun da çok fena olduğunu “bok içinde uyursun” diyerek, ayrıca belirtti.

Verlaine’in bir arkadaşı, Léon Valade, ertesi gün bir absent içicisine şöyle yazmıştı: “Orada olmamakla neler kaçırdın. Verlaine, kendi keşfettiği, hatta aslında Vaftizci Yahya’lığını yaptığı, on sekizine gelmemiş, cüretkârın önde gideni bir çocukla tanıştırdı bizi. Kocaman eller, kocaman ayaklar, on üçünde bir çocuk gibi her haliyle bebeksi bir yüz, derin mavi gözler! Öyle bir çocuk ki, çekingen olmaktan çok anti-sosyal kişiliğiyle, büyük bir yetenekle duyulmadık görülmedik bir yozlaşmayı harmanlayan hayal gücüyle, bütün arkadaşlarımızı hem hayran bıraktı, hem dehşete düşürdü, görmeliydin.” Modern okurun, o dönem Parislilerinin “duyulmadık görülmedik bir yozlaşma” yüzünden “dehşete düşmeye” hazır oluşlarına, gülümsemekten başka bir şey elinden gelmez. Aslında, tam da bu şairler, bir süre sonra, Dekadanlar’ın çekirdek kadrosunu oluşturacaklardı (adını da Verlaine’in bir dizesinden almış bir “okul”du bu: “Çöküşünün sonlarında bir İmparatorluğum ben”). Valade, mektubunu bitirirken, Rimbaud’yu “Din âlimleri arasında bir Şeytan” diye tanımlıyordu, Sinagogda hahamlar arasındaki İsa’ya karşılık olarak. Goncourt biraderlerden biri (o zamanın en ünlü andıç yazarı / günlükçülerindendi bunlar) Rimbaud ile tokalaştıktan sonra, kendini dönemin en namlı canisine dokunmuş gibi hissettiğini iddia etti.

Yine de, kimi Parisliler Rimbaud'nun düpedüz çirkin olduğunu düşünüyorlardı. Çocukluk arkadaşı Ernest Delahaye'ye göre: "Tek güzelliği gözlerindeydi, içinden koyu bir mavinin ışıldadığı solgun bir mavi! – gördüğüm en güzel gözler – ciddi olduğu zamanlarda, baktığı her şeyi ortadan biçecek bir sihirbazın yüz ifadesi, güldüğünde de, bir çocuğun kusursuz tatlılığına dönüşürdü – ve gözleri, hemen hemen her zaman hayret uyandıracak kadar derin ve kederliydi"

Doğrusu, Verlaine'in kendisi de sonradan hatırladı ki, çok az Parnasçı şair Rimbaud'yu görür görmez hemen sevmişti. Aslında çoğu sevmedi hatta nefret ettiler bu yeni "fenomen"den.

Belki de Rimbaud'nun en aşırı çıkışı büyük Parnasçı gurusu Théodore De Banville'e aleksandrin'in (geleneksel Fransız şiir ölçüsü) tamamen ortadan kaldırılması önerisiydi. Geleneksel formlara inanan Banville için, bu bir sapkınlıktı – ya da gösterişçi bir küstahlıktı. Farkına varamadığı ise, Rimbaud'nun düzyazı şiiri bulmak üzere olduğuydu. Elbette ki, Baudelaire çoktan düzyazı şiir deneylerine girişmişti, ama Rimbaud, gündelik olanı, betimlemeciliği ve öykülemeciliği bu düzyazı şiir parçalarından eksiltecekti, bunun yerine zamanın şiirine göre, daha az değil, daha çok düşselliğe, görüntüselliğe dayalı ve daha zor bir orfik⁷ söyleyiş getirecekti. Rimbaud'ya göre, düzyazı şiir, soğuk ve yüce olacaktı. Aynı zamanda yadsınamaz bir biçimde şiir olacaktı – yani lirik, sıkı dokulu, oldukça görsel ve girift yapılı olacaktı. Yine Rimbaud'ya göre, düzyazı şiir, anlamı en uç sınırlarına kadar gerecekti – yani müphemliğin, daha önce göze alınamadığı kadar, derinlerine gidecekti düzyazı şiir.

Verlaine'in kayınpederi Mösyö Mauté'nin dönüş zamanı yaklaşınca ve Rimbaud'yu Charles Cros misafir aldı kısa süreliği-

⁷ Orpheus'a özgü.

ne – Rimbaud, Cros’un birkaç şiirini daha yenice yayımlayan bir dergiyi tuvalet kağıdı olarak kullanana kadar. Daha sonra Banville, genç şairi misafir etmeyi önerdi ve ona (St. Germain de Prés, Lef Bank Paris’in merkezine üç adım mesafede) rue de Buci, No:10’daki dairesinin üst katındaki hizmetçi odasını ayırdı. Ama Rimbaud, üstelik ona, daha çok kısa zaman önce, Charleville’den muğlak hayranlık mektupları yazmış olmasına rağmen, şimdi artık fiilen düzgün, hatırı sayılır bir edebiyat adamı olmuştuydu ya, serkeşlik yapmadan duramadı. Banville’in hizmetçi odasındaki ilk gecesinde, ışıklı pencerede çırılçıplak ayakta durup, bit dolu giysilerini sokağa fırlattı.

Bir hafta geçmeden Banville bu vicdansızdan evi terk etmesini istedi, ama bunu da, Rimbaud odasındaki porseleni parçaladıktan, yatak çarşaflarını çamurlu botlarıyla kirlettikten ve birkaç eşyayı sattıktan sonra yaptı. Gelişinden birkaç hafta sonra, o artık bir melek ya da şeytan olarak tanımlanmıyordu, sevimsiz bir hödük olarak anılıyordu. Verlaine’in kayınbiraderi, her bakımdan dünyanın en iyi kalpli, en masum insanların birisi olan Charles de Sivry, nihayet dâhiyle tanıştı, onun bir “rezil, kötücül, iğrenç, ağzı bozuk bir okul çocuğu” olduğunu anladığında da, hayal kırıklığına uğradı.

Onun hatalarını görmeyen, ya da onlardan hoşlanan tek kişi Verlaine’di. Evlendikten sonraki on dört ay boyunca, aşırı içkiyi frenlemiş olmasına rağmen tek bir yeni şiir yazmamıştı. Şimdi artık Rimbaud onu, bir barbar gibi yaşamaya ve sarhoş kalmaya – ve elbet alınaya yazılmış olanı yapmaya, bir kâhin gibi yazmaya – cesaretlendiriyordu. Dahası, Rimbaud onun cinsellik idealini temsil ediyordu: Erotik olarak her zaman hazır bulunan dominant bir ergen. Otuz yıl sonra, Edmond Lepelletier, Verlaine’in tam anlamıyla aşğının büyüğü altında olduğunu hatırlayacaktı: “Artur Rimbaud, uzun boylu, kolları bacakları

sarsak bir genç adamdı, öfkeli, kara kuru bir Arap sokak çocuğu kadar zayıf görünüyordu. Suskundu, insanlara ve şeylere karşı evrensel bir aşağılama ifadesi takınmış, kendini önemsemeyle dopdolu, küçümseyici bir vakarla, hep suskundu. Baudelaire gibi tavırlar sergiliyordu ... Harika çocuk ve küçük dâhi rolünü itinayla oynuyordu. Verlaine onu bütün çevresine zorla benimsetti ... Verlaine, Rimbaud'dan on yaş büyük olduğu halde, birlikteliklerinde onun kendisini despotik bir biçimde yönetmesine, bir çocuk gibi izin veriyordu. Verlaine, şiir yeteneği hariç, her şeyde zayıftı ...”

Bu anımsamayla ilgili dikkat çekilmesi gereken birkaç ilginç nokta var. Eğer Rimbaud, kendini önemseyen, başkalarını küçümseyen biri idiye, o zaman bu olsa olsa onun kendini bir kâhine dönüştürme programının bir parçası olabilirdi. Açıkça görülüyor ki, kafasında bir şair varoluşunu, hem bir işlev, hem bir rol olarak tasarlamıştı. Günümüzde, sanatçının personasının da, yapıtın kendisi kadar iyi tasarlandığı bir performans sanatını düşünecek olursak, Rimbaud'nun projesi bize daha az şaşırtıcı gelecektir. Şüphesiz ki, Rimbaud'nun personası, öyle bir tutkudan yoğrulmuştu ki, ne renkli ve eksantrik bir bohem olmaya, ne de dik yakalı Parnasçı bir burjuva olmaya elverişliydi; geriye kalan tek seçenek, bir canavar, bir “çekilmez” olmaktı. Lepelletier'ye göre, okur da, poz vermenin, özellikle Baudelairevari poz vermenin acınası bir durum olduğunu kabul eder, ama şiiri bir simya gibi gören, gerçeği değiştirme yolu olarak gören Rimbaud için, şiir asla sadece bir uğraş olamazdı. Bütün bir hayatı içine almalıydı, böyle bir şiirin ilk tercihi de, geleneksel olanı reddetmek olmalıydı.

Lepelletier'nin, Rimbaud hakkında, 1900 yılında öyle saygısızca sözler etmesi rastlantısal değildi, bu biraz da 1871 yılındaki ağız dalaşlarına dayanıyordu. Verlaine ile Rimbaud Odéon Ti-

yatrosu'nun lobisinde kol kola gezinip, perde arasında da birbirlerine sarılmalarından sonra, Lepelletier ertesi gün gazetedeki dedikodu köşesinde, "Paul Verlaine çekici bir genç hanımla, Matmazel Rimbaud ile kol kolaydı" diye yazmıştı. Birkaç gün sonra, bir akşam yemeği toplantısında Rimbaud, Lepelletier'i bir et bıçağı ile tehdit etmiş, ve yaşça daha büyük olan Lepelletier, daha sonraki kendi ifadesine göre, çocuğu sandalyesine geri fırlatmıştı; ve bunu "Daha yeni savaşa katılmış ve Prusyalılardan bile korkmamış biri olarak, elbette onun gibi bir bozguncuya pabuç bırakmayacaktım," sözleriyle anlatmıştı.

Rimbaud, Verlaine'in edebiyat gruplarından biri olan Zutistler'in karargâhına dadandı. "Zut!" sözcüğü, şimdi hâlâ büyükanelerin dilinde "Kahretsin!" yerine kullanılır, ama zamanında, çok daha ağır bir küfür, kutsal şeylere saldırı suçlaması anlamı taşıyordu, "zındık", "alçak" gibi bir anlamda kullanılıyordu. *Vilains Bonhommes* (Fena Arkadaşlar) ile bağlantılı olan Zutistler topluluğu, Odéon Tiyatrosu'na bir sokak ötede, St. Michel bulvarı ile Racine caddesinin köşesindeki Hôtel des Étranger'de toplanıyordu. Topluluk, Rimbaud dâhil bütün üyelerin küfürlü sonelerinin, komik çizimlerinin, sanat rakiplerinin ya da hasım şairlerin, ya da birbirlerinin parodilerini içeren bir albüm oluşturunuyordu. Örneğin, Rimbaud, Verlaine'in *Fêtes Galantes*'taki eski şiirlerinin parodisini yapmaktan hoşlanıyordu.

Verlaine, artık saygın kıyafetlerinden vazgeçmiş, yeniden yamuk şapkasına, kirli fularına geri dönmüştü, Rimbaud ile ikisi, dilencileri andırmalarına ve Rimbaud'nun bir misafirhane neden diğerine taşınıp durmasına rağmen, ikisi birlikteyken, hatırı sayılır miktarda, aslına bakılırsa bir memurun yıllık bütün kazancı kadar, para harcadılar. Büyük ihtimalle de bu parayı içkiye savurdular – kendileri ve etraflarındaki herkes için. Öyle ya da böyle, Verlaine'in genç karısı Mathilde, artık

endişelenmeye başlamıştı, her ne kadar bu endişesini, anne babasına açmak cesaretini gösteremese de. Doğum yapmak üzereydi. Verlaine, bir kez daha, bir sarhoşluk öfkesi ânında, bir gece onu yere fırlatacak kadar deliye dönmüştü. Bir başka olayda, kayınpederlerinin evini, Mösyö Mauté'nin av fişeklerinin bulunduğu odayı ateşe vererek havaya uçurmakla tehdit etti karısını.

Rimbaud öyle kavgacıydı ki, iki âşık, özellikle “ayıplarını” gizlemekten vazgeçtikten sonra, çevrelerindeki insanların uzaklaştığını fark ettiler. İkiisi birlikte g.t deliğini övdükleri bir sone yazdılar (“*Sonnet du trou du cul*”) – ilk sekiz dizesini Verlaine, son altı dizesini Rimbaud:

Mor bir karanfil gibi karanlık ve büzüşük
Nefes alır verir, yosunlar arasına tevazuyla gizlenmiş,
Nemli hâlâ, nazik daldırıştan sonraki aşk eğiliminden
ak kalçanın kırmızı kıvrım sınırına dek inen.

Onun el eden büklümünü sulamak için
Süt rengi, gözyaşı gibi, iplikçikler ağlamış
Onları dışarı püskürten zalim Güney Rüzgârı altında
Kızarmış kireçli toprak pıhtıları arasından.

Ağzım sıklıkla onun emmeli fincanıyla bağlantı kurar;
Gerçek bir birleşme hasretiyle, ruhum onu bir gözyaşı
bataklığına
Ve boğuk hıçkırıklar yuvasına dönüştürür.

O, kurutulmuş zeytindir ve dahi flüt kucaklayandır;
O, ilâhî tatlısını sıkıp çıkaran tüptür;
Gölcüklerden doğan Dişil bir Kenan Ülkesidir.

Zutistler albümünde, Verlaine kayınpederini, “iğrenç yaşlı adamı” (*birbe infect*) öldürmekle ilgili “komik” bir şiir yazar. Eski bir makalede Napolyon III “yoksulluğun bitirilmesi” çağrısında bulunmuştur. Şimdi Verlaine, bir kelime oyunuyla, “kayınpederliğin bitirilmesi” talebinde bulunur (“kayın peder” anlamındaki *beau-père*, *paupérisme* sözcüğünün bozulmasıyla *beau-périsme* haline dönüşür). Rimbaud ve Verlaine öyle huysuz bir çift haline gelmişlerdi ki, bir keresinde Henri Fantin-Latour, onların da bulunduğu şairler grubunun bir tablosunu (*Coin de Table*) yaptığında, Rimbaud’nun kısa bir süre önce yerin dibine batırdığı bir şair olan Albert Mérat’ın yerine, son anda anlamsız bir çiçek saksısı koymak zorunda kaldı. Fantin-Latour, o resimde Rimbaud’yu lâıykıyla göksel ve meleksi resmetmeyi başarmış olsa da, sonradan, Rimbaud’ya, poz vermeden önce ellerini yıkamasını emrettiğini, itiraf etmiştir. Rimbaud’nun kocaman, kızarık, döküntülerle kaplı elleri, onunla tanışan herkeste sanki kendi başlarına, kaba, tehditkâr bir köylü yaşantısı sürdürüyorlarmış gibi bir izlenim bırakıyorlardı.

Delahaye’ye bakılırsa, Rimbaud’nun belki de daha çekilmez bir hâle gelişi, haşhaşı ilk kez denediği, Kasım ayında oldu. Haşhaşla apsent arasında gidip gelerek, bütün duyularının uzun, sonu olmayan, sistematik bir biçimde bozulması yolunda ilerliyordu.

Birkaç tavan arasından kovulduktan sonra, Rimbaud, sonunda on dokuz yaşında bir tabela ressamı ve karikatürist olan, lakabı da “Gavroche” olan (“Fırlama”, yani zeki, dalgacı Parisli çocuk anlamına gelen bu lakap, Hugo’nun *Les Misérables*’ındaki acar bir sokak çocuğundan alınmıştı) Jean-Louis Forain ile karşılaştı. Bu Forain, (tıpkı Hugo’nun söz konusu karakteri gibi) babası tarafından evden kovulmuş, eski bir Komüncüydü ve en az Rimbaud kadar pasaklı ve âsiydi; haliyle, çok iyi anlaştılar.

Rimbaud'nun düşünceye dalmış, bebek yüzü bir resmini yaptı, altına da şöyle yazdı: "Tırmalarsan, ısırır!"

21 Ekim 1871'de, Verlaine'in oğlu Georges doğdu. Bu doğum, Verlaine'i daha da çileden çıkarmış gibiydi. Mathilde, daha sonra, Verlaine'in onu Ekim 1871'den Ocak 1872'ye kadar ölümle tehdit ettiğini iddia etti. Yılbaşından hemen sonra, Verlaine, Mathilde'nin saçlarını yakma teşebbüsünde bulunmuş, ama kibrit sönmüştü. "Çocuğa gelince," diye yazdı Mathilde, "Verlaine ona karşı tamamen ilgisizdi. Onu hiç öpmemi, hiç yüzüne bakmadı, düpedüz görmezden geldi onu." Ocak ayında bir gün, Mathilde Verlaine'e içki parası vermeyi reddedince, üç aylık Georges'u tutup duvara fırlattı. Sonra da karısının boğazını sıkmaya başladı.

O zamana kadar Mathilde, kocasının gaddarlığını anne babasından başarıyla saklamıştı, üstelik hepsi aynı çatı altında yaşıyor olmalarına rağmen. Ama artık gözyaşları içindeki kızlarının boynundaki izleri kendi gözleriyle görebiliyorlardı, Mathilde, dört ay önce Rimbaud'nun gelişinden beridir yaşadığı dehşetleri bir bir itiraf etti. Belki de, bir ayrılığı öngörmüş olduğu için (boşanma 1884'e kadar yasal değildi) Mösyö Mauté, bir doktordan ezik ve bereleri inceleyip kızının neler çektiğini belirten bir raporu imzalamasını istedi. Mösyö Mauté, ayrıca çiftin ayrılmaları gerektiğine karar verdi. Mathilde ile bebeği, ailesinin yaşadığı Périgeux'de gizli bir yere gönderdi. Aynı zamanda kızıyla bu canavarın ayrılmaları için gerekli dava işlemlerine başladı – bunu da muhtemelen Verlaine kendine çeki düzen versin diye, korkutmak amacıyla yaptı.

Verlaine, evliliğini kurtarmak için zamana ihtiyacı olduğuna karar verdi. Rimbaud'ya şehri terk edip Ardenler'e, annesine dönmesi için yalvardı – uzun bir süre için değil, sadece işleri yoluna

koyana kadar. Rimbaud'nun, daha çok, gönül rızasıyla gittiği söylenebilir, çünkü en son *Vilains Bonhommes* ("Fena Arkadaşlar") toplantısında, genç bir şairin okuduğu şiirin her dizesinin sonuna, bağırarak "Merde!" ("Bok!") sözcüğünü ekleyip, herkesi çileden çıkarmıştı. Carjat, hani şu Rimbaud'nun en ünlü portresini çekmiş olan fotoğrafçı, onu kucaklayıp salonun dışına fırlattığında, Rimbaud bıçak çekip, onu hafifçe yaralamıştı. Haliyle, gelecekteki bütün "Fena Arkadaşlar" toplantıları ona yasaklandı – bu durum Verlaine'i de gruptan ayırdı, çünkü en yakın arkadaşları vardı aralarında. Belki de, Rimbaud'nun amacı buydu (âşığın nihai ihtirası): Verlaine'in evliliğini ve arkadaşlıklarını yıkip, sadece ve tamamen kendisine bağımlı kılmak. Rimbaud, kendisini, Verlaine'i burjuvanın cazibesinden ve şiirindeki şirinlik eğilimlerinden özgür bırakmak için, yeryüzüne inmiş bir baş melek olarak görüyordu. Alfred de Musset ve Laconte de Lisle'in, teknik olarak parlak şiirlerini, Verlaine'in yeniden okumasını sağlayan, Rimbaud'ydu. Onu, Fransız şiir geleneğinin akıcı, kendiliğinden etkili on iki heceli şiiri ya da sekiz heceli balatları yerine, on heceli dizelerle yazmaya ikna eden, Rimbaud'ydu. Verlaine'in şiirinden insanlara dair kısımları, gerçekçi skeçleri, ve duygusal portreleri defetmeye çalışan da, Rimbaud'ydu. Verlaine'in şiiri, tamamen (kişisel ya da tarihsel) geçmiş ile ilgiliyken, Rimbaud, tüm zamanların, yüzünü geleceğe dönmüş ender şairlerindendi ve bunda da oldukça seçkin bir yere sahipti. Verlaine, mektuplarında "insandan tamamen arındırılmış" şiirler yazacağını ilan etti. Bundan böyle, "doğa manzaraları, nesneler, nesnelerin auraları" konularında şiirler yazacaktı. Bu sözler için, Rimbaud'nun bir sonraki önemli yapıtı *Illuminations*'un iyi bir betimlemesi diyebiliriz, ama Verlaine'in hiçbir şiiri için, böyle diyemeyiz.

İlişkilerinin mahiyeti, *Illuminations*'daki düzyazı şiirlerden biri olan "Avareler"den ("Serseriler"den) anlaşılabilir. Bu şiirde, "za-

vallı birader” (ama bir paragraf sonra da “şeytanî doktor”)⁸ olan Verlaine, Rimbaud’daki uğursuzluk ve masumiyetten oluşan tuhaf karışımın, onları izole ettiğinden, yoksulluk ve sürgünlüğe ittiğinden yakındır. Bu “zavallı birader” ağzı yamulmuş, ve gözleri yuvalarından uğramış olarak, her gece “aptalca kederli rüyasından” uyanıp, bağırarak serzenişlerde bulunur, bu da gücenmiş ve yanlış anlaşılmış Rimbaud’yu, şöyle düşünmeye sevk eder:

Aslında bütün masumiyetimle onu ilk hâline, Güneşin Oğlu hâline döndürme işini üstlenmiştim – ve biz başıboş gezindik durduk, sadece kaynak suyu ve kuru bisküviyle beslenerek, ben acilen bir yer, bir formül bulmaya çalışırken.

Neydi bu yer, bu formül, Rimbaud’nun keşfetmek için yanıp tutuştuğu? Şüphesiz ki bu, gelenekselciliğin ölgünleştirici etkilerini bertaraf edecek, aşk için yepyeni bir çağ açacak, ütöpik bir gelecekle ilgiliydi. Tekrar tekrar “yeni uyum”dan, “yeni aşk”tan, ve “yeni insanlar”dan söz eder. “Yeni duygulanımlar”a doğru “yola çıkma” çağrısında bulunur. Bu afyonlu(haşhaşlı) şiirinin sonunda, şöyle der: “Biliriz biz her zaman, hayatımızı nasıl feda edeceğimizi.” Ve devam eder; tarihsel olarak, öyle bir döneme girdik ki, bu, cani ve amansız suikastçıların (haşhaşsilerin) çağı – ve haşhaş içicilerinin (*Les Temps des Assassins*) çağı. Hatırlayalım, ilk “haşhaşiler”, sekizinci yüzyıldan on dördüncü yüzyıla serpilip yayılmış, haşhaş içicisi haydutlardan oluşan korkunç bir Müslüman çetesi idi. Rimbaud, elbette ki, gerçek bir suikastçı kadar acımasız olabilirdi. Bir keresinde, Verlaine’e, masaya elini koyup parmaklarını açmasını istediği bir “oyun” oynatmıştı, Rimbaud, açık parmaklarının arasına bıçak

⁸ Buradaki “doktor”, Hıristiyanlık terminolojisinde geçen, teolog, bilge, öğretmen anlamındadır.

saplayacaktı. Verlaine, oyunun püf noktasının, Rimbaud'ya güvenini göstermek için elini çekmemek olduğunu düşündü. Ama Rimbaud çekinmeden onu bileğinden bıçaklayıverdi.

1872'nin Mart ayında, Paris'e – ve Verlaine'in hayatına – girişinden tam altı ay sonra, Rimbaud memleketine, annesine döndü. Biliyordu ki, Verlaine evliliğini düzeltir düzeltmez ona yeniden dönecekti. Ayrıca biliyordu ki, bu stratejik geri çekilme sadece geçici bir durumdu. Nihayet, Mathilde Paris'e geri döndü ve her şey bir süreliğine sütliman olmuş gibi göründü. Hatta Verlaine yeniden çalışmak için, bir iş aradı.

VI

Rimbaud, annesiyle sadece iki ay kaldı. İçkiyi bıraktı, daha çok şiir yazdı, kütüphaneye gidip beğendiği bazı 18. Yüzyıl şiirleri üzerine çalıştı, onları kopyalayıp, Verlaine'e gönderdi. Yaşça büyük eşcinsel arkadaşı Bretagne ile kahvede oturup piposunu tütürdü – ve hemen her gün Verlaine'e mektup yazdı, bu yazışmalardan geriye çok az mektup kalmıştır (Mathilde kocasının onu kesin bir biçimde terk ettiğini anladıktan sonra, en nihayetinde, Rimbaud'nun Verlaine'e yazdığı bütün bir mektup paketini yok edecekti sonunda). Verlaine'in Rimbaud'ya yazdığı, uzun, haberlerle dolu bir mektubunu okuyan bir okur, aralarındaki ilişkiye dair ve onların Mathilde'e ve Verlaine'in kendi annesine karşı, nasıl hesaplı kitaplı, düzenbazca davrandıklarına dair bir fikir edinebilir. Madame Verlaine eliyle gönderilen mektuplar için, Rimbaud'ya *lettres martyriques* (muhtemelen Verlaine ile ayrılımlarına dair serzeniş bildiren “üzüntülü mektup”) yazması talimatını vermişti. O mektuplarda, Rimbaud, ikisinin yeniden bir araya gelmesi olasılığının sözünü bile etmemeliydi. Yine de, Rimbaud'nun eski oda arkadaşı Forein eliyle gönderilen başka bazı mektuplarda, (Verlaine'in seslenişiyle) “Rimbe”den, kısa süre sonra bütün “eğlenceleriyle, işkenceleriyle, ikiyüzlülükleriyle, alaycılıklarıyla, işte olup bitecek her şeyle” birlikte yaşamaya başladıklarında kendisinden neler yapmasını istediğine dair talimatlar,

emirler göndermesini istiyor. Sonra da bebek-konuşmasıyla, “Ben, tamamen seninim, tamamen senin”, (*Moi tout tien, tout toi*) sözlerini ekliyor. Verlaine, bebek konuşmasına pek meraklıydı ve Rimbaud’dan söz ederken “küçük sarışın kedicik” demekten hoşlanırdı.

Bu mektupların en tuhaf özelliklerinden biri de, kötü İngilizceleriydi. Hem Rimbaud hem Verlaine İngilizce bildiklerini sanıyorlardı, ama İngilizceleri korkunçtu. Örneğin, Verlaine önceki gece rüyasında onu iki kez baştan aşağı altın olmuş gördüğünü söylemek isterken, “*Toi tout goldez*” yazıp, sonra da bir dipnotla, “goldez”in İngilizce’de “*dore*” anlamına geldiğini belirtmiş, bir de tevazu ile “Senin de İngilizce’yi en az benim kadar mükemmel bildiğini unutmuşum” diye de bir yorum eklemişti. Rastlantı bu ya, “*dore*” yeraltı argosunda, iğfal edilen oğlan anlamındaydı.

Aynı mektupta, Verlaine, Rimbaud’yu Paris’e döndükten sonra gömleklerini yıkaması, botlarını boyaması, saçlarını taraması, dostça yüz ifadeleri takınıp biraz saygın bir görüntüye bürünmesi konusunda uyarıyor. Her ikisi de, birbirlerine ürpertici, şifreli bir biçimde “merde” (“bok”) sözcüğünü kullanmayı seviyor: “*T’écrire tout celui de ma merde,*” diye yazıyor Verlaine, ve Rimbaud sekiz kez, “*Merde pour moi*” diyor.

Rimbaud’nun bu dönemde yazdığı şiirler daha önce yazdıklarından tam bir kırılmayı, kopmayı işaret eder, sanki Verlaine’e vaazlar verip durduğu teori, bu şiirleriyle, pratiğe geçer. Birdenbire, daha önceki Hugo-tarzı şiirlerindeki duygusallık ve insana dairliği terk eder. “Sarhoş Gemi”deki görüntüsel ve orfik (Orpheusvari) yanları korur, ama onları daha kısa dizelerle ifade eder – çoklukla sekiz heceli dizelerin sonunda kendi başlarına seslilerin, ya da daha çok

sadece sessizlerin “uyak” yaptığı “yarım uyaklar” kullanır (“*tilleuls / spirituelles*”, “*Nature / je meure*” gibi). Belirsizliklerine ve gayri-şahsiliklerine rağmen, Rimbaud’nun karmaşası ve kederi açığa çıkar:

Mevsimler beni tüketsin istiyorum.
İşte sana, Doğa, sana sığınıyorum,
Açlığım, bütün susamışlığım.
Canın isterse besle beni, su ver bana.
Yok hiçbir şeyim, bir tek kuruntum;
Gülmek için eşe dosta, güneşe –
Ama istemem hiçbir şeye güleyim;
Özgür kalsın kara bahtım.

Bir başka şiirde, “En Yüksek Kulenin Şarkısı”nda, Rimbaud, başkalarının hükmü altında boşa geçmiş “aylak gençliğinin” yasını tutar (birçok egoist gibi, kendini feda ettiğini düşünür). “Kıbarlıkla / Geçti ömrüm / Kalplerin aşka döndüğü / Çağ başlasın artık.” Rimbaud, tekrar tekrar, aşkın hüküm sürdüğü bir gelecek çağın düşünü kurar; belki de gelecekteki ütopyik, evrensel aşkın ona bu kadar cazip gelmesi, şimdiki zamanda, bir tek başka insana bile sevgi duyamamasındandır. Yine, bu dönemine ait, “Sonsuzluk” adlı başka bir şiirinde, bir taraftan “ışkence”nin onu beklediğini kabul ederken, öte taraftan, umuttan vazgeçip, “sabır ve bilgi”yi çağırır.

Bunlar, yaralarını saran, kendini reddedilmiş hisseden, umudunu yitirmiş, sevgilisini özleyen genç bir adamın, özlü, son derece kişisel şiirleridir. Çok kısa bir zaman sonra yazdığı “Ey Mevsimler, Ey Şatolar”da, Rimbaud, açıkça Verlaine’e teslim olmayı tasavvur eder gibidir, “hayatımın” sorumluluğunu üstlenecek olan adam, diyerek – tabii eğer, bütün bir şiiri Verlaine’in zihninden ve onun ağzından bir mono-

log olarak okumazsak. Rimbaud'nun, uzun, düzyazı şiiri "Cehennemde Bir Mevsim"de, kendinden yaşça büyük aşığı "Aptal Bakire"nin ağzından seslenerek yazmayı da icat etmesi, çok sürmeyecekti.

Mayıs ayı içinde, Rimbaud sessiz sedasız Paris'e döndü, sonra ki kırk gün boyunca bir pansiyondan, bir otel odasına taşındı durdu. İlk başta Saint-Luois lisesinin karşısındaki Monsieur-le-Prince caddesinde bir hizmetçi odasında, daha sonra da Victor-Cousin caddesindeki Hotel Cluny'de, sessiz bir avluya bakan bir odada kaldı. Verlaine, mest olmuş haldeydi, Rimbaud geldi diye, derhal iş bulma planlarını tümünden rafa kaldırdı – bu fikir, Rimbaud'nun, huysuzlukla şu yanıtı vermesine neden olmuştu: "Ne zaman ki benim gerçek anlamda bok yediğimi görürsün, ancak o zaman, benim yedirilip içirilmesi fazla pahalı olmayan biri olduğuma karar verirsin." Rimbaud, artık onun kollarına dönmüşken, Verlaine, (Rimbaud'nun bir tek gözleri için) bir şiir yazmış, bu şiirde, çocuğa, kıskanç bir tanrıymış gibi seslenmiş, kendisini de, ölmekte olan bir kuğuya benzetmişti. Verlaine, kendisindeki tutkulu, erotik düşkünlük ve Rimbaud'daki gençlik ve güçlü erkeklik durumu karşısında, acıklı bir durumdaydı – bu durumuyla da, Rimbaud'daki acımasızlığı tetiklemeye devam etti.

Rimbaud, her gece sabaha kadar, tavan arasındaki odasında çalışıyor, sabaha karşı, yakındaki bir bara gidip absent içiyor, sonunda da sendeleyerek odasına dönüp, uyuşmuş halde uyuyordu. Paris'in edebiyat çevrelerinde o artık toplum-dışı biriydi; bu, onu tam anlatan bir ifadeydi, çünkü kahvelerde şiir konuşarak vakit harcamak gibi bir arzusu hiç yoktu. Yaz, ara ara çok sıcak oluyordu, özellikle çatı katlarında. Rimbaud kendisini, sıcaktan çok miktarda su içerken, bir keresinde de Ardenler'deki büyük küçük mağaraları özlerken buldu. Bunu,

tahminen, taşradaki hayattan şikâyetçi olan arkadaşı Delahaye'ye yanıt olarak yazdığı bir mektupta belirtirken, ayrıca, Paris'in (ya da onun "merde" sözcüğünün bir çeşitlemesi olarak türettiği deyimle "Pamerde"nin), sıcak havada hiç de matah bir şehir olmadığını ekliyor. Ona özgü bir insan-sevmezlikle: "Çok sürekli bir sıcak yok, ama böyle güzel havaları herkesin sevdiğini bildiğim için ve herkes domuz olduğu için, evet, yazdan nefret ediyorum, çünkü yaz gelip yerleşmeye başladığı andan itibaren, beni yere seriyor." Daha sonra, bu mektubunda, 176 St. -Jacques caddesindeki "Apsent Akademisi"ni betimliyor; oraya böyle denmesinin nedeni, duvarlarına sıralanmış kırk adet apsent fıçısı olmasıymış, tıpkı Académie Française'in kırk üyeli "ölümsüzler"i gibi. Sonra da, o bilindik hıncıyla, Prusyalıların Ardenler'i daha geniş çaplı ve daha acımasızca işgal etmesini diliyor, her ne kadar Café de l'Univers'i ve (Chalville lisesinde yeni bir öğretmen olan yazar ve radikal anti-monarşist Henri Perin dâhil olmak üzere) arkadaşlarını özlediği, bu mektubundan belli olsa da.

Verlaine, karısına Rimbaud'nun bir daha asla Paris'e dönme-yeceğine dair söz vermişti, bu, karısının, bebeğiyle birlikte ona geri dönmesinin koşulu olmuştu. Ama şimdi, Mathilde, Verlaine'in içkiye yeniden başlamasından anladığı kadarıyla, çocuk, dönmüş olmalıydı; hatta tanıdığı biri, onu gözleriyle görmüştü. Daha sonra, 7 Temmuz'da, kocasını baş ağrısı için ilaç bulsun diye dışarıya yolladı. Verlaine, hiç geri dönmedi. Sonrakta, Rimbaud ile karşılaşmıştı, Paris'ten bıktığını, o nedenle Belçika'ya gitmek üzere olduğunu söylemişti ona.

Verlaine'in sonradan aktardığına göre, şu konuşma geçmiş aralarında: "Ama karım hasta. Eczaneye gidip ona ilaç almak zorundayım..."

“Hayır, değilsin. Karından söz edip durma bana artık.
Hadi, aldım seni, gidiyoruz.”
Sonra, tabii ki, onunla gittim.

Sonuçta, Verlaine, mektubunda, Rimbaud’ya gelecekte birlikte geçirecekleri hayatlarıyla ilgili ona talimatlar vermesini istemişti; madem Rimbaud kararını vermişti, ona itaat etmekten başka elinden bir şey gelmezdi, artık, hiçbir zaman karısıyla birlikte yaşamayacaktı.

Rimbaud ve Verlaine, aktarma için Arras’ta trenden indikleri zamana kadar bir şişeyi devirmiş olmalıydılar ki, her zaman-
kinden daha da zıpırca davranıyorlardı. İstasyon lokantasında, yan masadaki bir adamın onlara kulak misafiri olduğunu fark ettiklerinde, birdenbire, kendiliğinden uydurdıkları, tiyatroya-
ri bir diyaloga başlayıp, geçmişteki ve gelecekteki suçlarından söz ettiler. Adam, ayakucunda sinsice uzaklaşıp, onları polise bildirdi.

Verlaine ve Rimbaud’ya, karşılıklı oynadıkları bu fars, çok eğ-
lenceli gelmişti. Çok geçmeden, şaşkınlığa uğramış Arras polis
şefi, onlara, derhal bir Paris trenine binip, geri dönmelerini em-
retti. Başladıkları yere geri döner dönmez, Charleville’e giden
bir trene yetiştiler, oraya vardıkları gece, Bretagne’da kaldılar,
ertesi gün, gün boyu içip, gece olduğunda bir arkadaşlarının
at arabasıyla, Belçika sınırı yakınlarına vardılar. Bütün bu ho-
kus-pokus da, Verlaine’in eski bir Komüncü olmasından ötürü,
sınırdan durdurulacağı kuruntusundandı.

Verlaine, Mathilde’e Brüksel’den, garip bir biçimde şefkat
dolu, bir not yazdı: “Benim zavallı Mathilde’im, Kaygılanma.
Ve üzülme. Ben kötü bir rüyanın içindeyim. Bir gün geri dö-
neceğim.” Birkaç gün sonra, oraya iltica etmiş eski Komüncü-

lerle ilgili bir araştırma yapmak için orada bulunduğunu iddia ettiği ikinci bir mektup daha yazdı. Kitabını hazırlamak için bir süre daha orada kalmayı planladığı için, zahmet olmaza, ona evraklarını gönderebilir miydi?

Mathilde'in, Rimbaud'dan Verlaine'e yazılmış mektupları keşfettiği an, işte o andı. Bu mektuplardan, bu iki adamın tekrar bir araya gelmek için bir kumpas kurmuş olduklarını, Rimbaud'nun iki ay boyunca annesiyle yaşamasının, sahneledikleri bir oyun, geçici bir tezgâh olduğunu öğrenmiş oldu. Mektuplar müstehcendi ve cinsellik içeriyorlardı, bir tanesinde, Rimbaud, Verlaine'in evliliğini kurtarma stratejisinin, geçici bir "heves"ten başka bir şey olmadığına değiniyordu. Mathilde, mektupları yok etti, Rimbaud'un "Ruhanî Arayış" ("La Chasse Spirituelle" adındaki, Verlaine'in sonradan, Rimbaud'nun başyapıtı olduğunu iddia edeceği uzun bir şiiriyle birlikte. Verlaine, bu kayıp metinle ilgili o aşırı-değerlendirmesinde, bizim şimdi olanı biteni abartıp ilgi çekme hastalığı diyebileceğimiz bir durum olduğu anlaşılıyor; çünkü, sonradan yazdıklarında, o şiirden hatırladığı bir tek dize yok, hatta adı bile geçmiyor.

Rimbaud ile Verlaine'in Brüksel'de geçirdikleri iki ay, büsbütün berbattı. Daimî bir tatil deyiler, takıldıkları insanlarsa, Rimbaud'nun bilfiil aşağıladığı, paranoyak, dibe vurmuş Fransız anarşistler ve devrimcilerdi; Verlaine'in annesinden gelen harçlıklarla kıt kanaat geçiniyorlardı, işleri güçleri içip içip, sonra da o sarhoşlukla, uyumaktı. Hani Rimbaud'nun "bütün duyuların bozulması" programı vardı ya, işte onu yerine getiriyorlardı. Tuhaftır, Verlaine, en iyi şiirler toplamı olan, adını Mendelssohn'un bir bestesinin başlığından alan, paradoksal olarak, şiirin esas işlevini ve tözünü yadsıyan "*Romances Sans Paroles*" (Sözsüz Şarkılar) kitabını, bu sefillik ve tutku döneminde yazmaya başladı. Mendelssohn'un solo piyano için yaz-

dığı parçaların “Niyetlenme”, “Tahrik”, “Pişmanlıklar”, “Irmak” gibi, manidar başlıkları vardı; bestecinin, tekrar tekrar geri döndüğü bir formdu bu. Belki de, Verlaine kitaba bu adı vermekle, şiirde önceleri çok önem verdiği belagati dışta tutarak, muğlaklık ve müzikalite vasıflarını öne çıkarmak istiyordu.

Rimbaud, Verlaine’i, sadece 18. Yüzyıl’ın (Opéra Comique’in önde gelen figürlerinden) Charles –Simon Favart’ın nükteli, diri, operet librettolarına maruz bırakmakla kalmıyordu, aynı zamanda, Verlaine’in dikkatini halk şarkılarına, en eski balatlara, popüler şiirlerdeki en basit formlara yönlendiriyordu. Verlaine, Fransızcanın en duru, en dokunaklı lirik şiirlerinden bazılarını üretmeye başladı. “Sözsüz Şarkılar”ın ilk bölümünü oluşturan “Unutulmuş Aryalar” şiirinde, Verlaine, Mathilde ve Rimbaud’ya karşı birbiriyle rekabet eden duygularını irdeler gibidir, bunu her ne kadar, konunun çok seyrek olarak netleştiği, kısa, bölük pörçük dizelerle – sanki binlerce gül yaprağını, parfümcülerin “Halis Gül” dediği, birkaç damlaya indirgeyerek – yapsa da. Ayrıca Rimbaud’nun yeni şiirlerinin de, doğrudan bir etkisi vardı yazdıklarında. Rimbaud’nun şu dizelerinin:

İşte bulundu.

Ne? Sonsuzluk.

(*Elle est retrouvée*

Quoi? – L’Éternité)

Verlaine’in aşağıdaki dizelerine örnek oluşturduğu âşikâr:

Ovanın kesintisiz

Can sıkıntısında

Mütereddit kar

Kum gibi ıslıyor

Rimbaud: Bir Âsinin Çifte Yaşamı

*(Dans l'interminable
Ennui de la plaine
La neige incertaine
Luit comme du sable)*

Verlaine, başka bir şiirinde ruhunun “bir kadın yüzünden” üzgün olduğunu bildirir. Bunu şöyle özgüleştirir:

Kendi kalbimdi çekip giden, yine de
Teselli bulamadım.

Yine Rimbaud'ya seslendiği, sanki ikisi de, kendi kendilerini bağışlama ihtiyacıyla, kadınlardan ve erkeklerden uzaklaşıp dolaşan genç kızlarımı gibi kurduğu başka bir şiirinde, “soğukkanlılıkla unutarak bizi neyin sürgüne gönderdiğini” der. Verlaine, hiçbir zaman sorunlarıyla dürüstçe yüzleşen biri olmadı; ukalâ görünme riskiyle diyebilirim ki, onun, hayatındaki gerginlikleri üstünkörü sahneye koyma biçimi, ahlaki kusurlarına rağmen, büyük bir şiir yazmasını sağlıyordu.

Belki de Verlaine'in Mathilde'e yazdığı mektuplardaki kibar ton (ve bir çift olarak birlikte yaşadıkları güzel günler hatırına), Mathilde'i, evliliğini kurtarmak için son bir çabaya sevk etti. Verlaine'e bir mektup yazıp, annesiyle birlikte Brüksel'e geleceğini bildirdi. Ona kaldığı otelde bir buluşmayı da bahsediyordu. Kadın Belçika'ya gelene kadar, o ve Rimbaud otelden ayrılmışlardı, ama Verlaine sözleştikleri o otele, tam zamanında geldi yine de. Mathilde'in uzlaşma çabalarına ilişkin söylediklerine kayıtsız görünüyordu; ama sonra, kadın ona, bebeği annesine bırakıp, Pasifikte, Avustralya'nın 700 mil doğusundaki New Caledonia'ya birlikte bir gemi yolculuğuna gitme teklifinde bulundu. Bu, birlikteliklerini tümünden yenileyecek, Verlaine'in hayal gücünü ateşleyecek, egzotik bir

yolculuk teklifiydi. Ertesi gün öğleden sonrası için, Mathilde ve annesiyle tren garında buluşup, onlarla birlikte Paris'e dönmeyi kabul etti. Gitti de, gerçekten; ama sarhoş ve asık suratlıydı; sınırdaki işlemler için durduklarında da, kargaşa sırasında oradan sıvıştı ve tekrar Brüksel'e, Rimbaud'ya döndü. Mathilde'e, muhtemelen Rimbaud'nun yönlendirmesiyle, nahoş bir kısa not yazdı:

Zavallı havuç perisi, fare prenses, iki parmak arasında ezilip atılacak tahtakurusu, bana her şeyi yaptırdın, belki de arkadaşımın kalbini kırdın; Rimbaud'ya dönüyorum, senin zorlamanla ona ihanetimden sonra, hâlâ beni isterse tabii.

Mathilde, sonunda mesajı aldı; mektubu babasına gösterdi, ayrılmak istediğini söyledi – boşanmak Fransa'da bir on yıl daha mümkün olmayacaktı – ve artık, Verlaine'in adının bile anılmasını şart koştu. Kocasına ona mektup gönderdiğinde, ki bunu yıllar boyunca sık sık yapacaktı, mektupları okumadan bir kutuya koydu. Verlaine'in, oğluyla görüşme hakları olmasını bile istemedi. Oğul, büyüdüğünde bir baltaya sap olamadı, yıllar sonra, babasının cenazesine bile katılamadı.

Rimbaud ve Verlaine, Brüksel'e yakın köyler kırlar boyunca dolaşmaya çıktılar. Besbelli ki, bu yenilenmiş bağılıktan mutluydular. Verlaine, sonbaharın gelişiyi ilgili, modası geçmiş bir atlıkarıncayla ilgili, içinde sevişebilecekleri bir şatoyla ilgili, ve karısıyla ilgili şiirler yazdı.

Hep kendine acıyıp duran Verlaine, (bir şiirinde) fazla da zorlanmadan, olanı biteni tam tersine çevirip, sözü, sabırsız, soğuk, tatlılıktan yoksun ve kayıtsız bir eş tarafından terk edilenin kendisi olduğuna getiriyordu – karısının bu hatalarını da onun

gençliğine veriyordu. Şair, onun – (şiirdeki) konuşmacının en mutlu ve en mutsuz anıları arasında kalacak – hafif bedenini, delice öpüşlerini hatırlar. Verlaine, (“Birds in the Night”, Gecede Kuşlar diye İngilizce bir başlık koyduğu), bu şiiri, oldukça kelimesi kelimesine, bir şehit sahnesiyle bitirir: ilk Hıristiyanlardan, İsa’ya şahitlik etmiş, ona gülümseyen, “vücudunda tek tüy, yüzünde tek bir sinir” kıpırdamayan bir şehit.⁹

Rimbaud, daha kasvetli bir tonda, Brüksel için bir güzelleme yazıyordu.

Bulvar hareketsiz alışverişsiz, dilsiz,
Her şey bir dram her şey bir komedi
Eriyen manzaralar kavşağı
Tanıyorum seni hayranım sana sessizlikte.

⁹ Rimbaud’nun “Vadide Uyuyan” şiirinden etkilenme.

VII

8 Eylöl'de, bir Pazar günü, ikisi, Ostend'den İngiltere'ye doğru yola çıktılar, gemi Dover'a gidiyordu. Orada, İngiltere'ye özgü bir Pazar gününün, kepenkleri kapalı, boş caddeleriyle karşılaştılar ve sadece kahvaltı edebilmek için uzun mesafeler kat ettiler. İki gün sonra, sonraki birkaç ay boyunca, Aralık'a kadar yaşayacakları Londra'ya giden trene bindiler.

Vakit geçirmeden Soho'daki hayatın içine dalıverdiler, burası, sürgündeki ve mülteci durumundaki Fransızlarla öylesine doluydu ki İngilizcelerini geliştirmek için pratik yapacakları ortamlarla pek karşılaşmadılar. Eski Komüncülerin birçoğu ile arkadaşlık kurdular; Verlaine bu radikal hareketin bir tarihini yazmaya dair zaten çok da kesinleşmemiş fikrinden, kısa sürede vazgeçti. Gerçi, sık sık büyük düzyazı projelerine girişirdi – *Hastanelerim* gibi, *Hapishanelerim* gibi, *Dul Bir Erkeğin Hatıraları* gibi – kulağa kapsayıcı, kendi dünyasını açma tadında olacaklarmış gibi gelen projelerdi bunlar; ama aslında, Verlaine genellikle enerjisini çabuk tüketir, kelimelerle oynar, sonunda da hayal kırıklığıyla sessizleşir kalırdı. O ve Rimbaud, çoktan doymuş bir pazara girmiş olduklarından, konuşma Fransızcası öğretmenliği işi bulamadılar, ama her ikisi de, iş dünyasıyla ilgili çeviriler yaparak, kıt kanaat geçinebildiler.

Rimbaud'nun yapıtlarının tam bir kronolojisi hâlâ kesinleşmiş değil, ama şayet *Illuminations*'daki düzyazı şiirlerinin bazıları üstünde fiilen çalışmıyor idiyse, o sırada, sonradan kullanmak üzere, bu kalabalık, kirli, kozmopolit şehrin, güçlü görsel izlenimlerini biriktiriyor olmalıydı. Londra, o günlerde, genellikle günlerce süren, yoğun bir sis altında olurdu. Muazam bir nüfusu vardı (3.2 milyon) ve coğrafi olarak çok yayılmıştı – dünyanın en geniş şehriydi. Rimbaud, “bir karga kadar kara, bir ördek kadar gürültülü” demişti bu şehir için. Kalabalık tiyatrolardaki ayak kokuları, sokak satıcılarının bağırışları, dilencilerin ve Thames'de bir peni peşindeki sokak çocuklarının arsızlıkları, bunca nüfusun çoğundaki raşitik sıskalık, yasaların titizliği ile bu fahiş ölçüsüzlük arasındaki tuhaf karşıtlık, halka açık yerlerdeki neredeyse evrensel sarhoşluk, kibirli aristokratların dilencilerin yanından atlarıyla ya da faytonlarıyla geçtikleri kocaman parklar... Bütün bu karşıtlıklar ve dehşete düşürücü aşırılıklar, bizim iki Fransız'ı büyülüyordu, her gün kilometrelerce yürüyüp, geleceğin alacağı biçimi gözlemliyorlardı, çünkü Londra'yı, gelecekte olup biteceklerin hem bir uyarısı, hem de bir vaadi olarak görüyorlardı. O zamana ait bir karikatürde, Rimbaud, yepyeni bir silindir şapka ile gösteriliyor, bir başkasında da, daha ona özgü olarak, yamuk yumuk bir şapka ve ağzında lületaşı bir pipoyla. Aynı anda hem hırpanî hem züppeydi o, tam da o zamanın herhangi bir boheminin portresi.

Fransız bir arkadaşları aracılığıyla, (şimdi Londra'nın en yüksek yapısı olan Post Office Tower mevkiindeki) Tottenham Court Road'a uzak olmayan, West End'deki Howland Caddesinde, salaş küçük bir oda buldular. Bombacı Fransız teröristleriyle tanışıklıkları yüzünden, Scotland Yard tarafından sürekli izlenip gözlemlendikleri için, bu ilk Londra'da kalışları sırasında, huzursuzluk çıkarmamaya özen gösteriyorlardı ve neredeyse hiç fark

edilmeden, yaşayıp gidiyorlardı. Anlaşılan, Rimbaud'nun yaptığı en kötü en göze batan şey, yüksek sesle piyano çalıp, develer hakkında (şüphesiz kendi yazdığı sözlerle) şarkılar ciyaklayıp, komşularını zıvanadan çıkarmaktı. Bu sıralarda, Rimbaud, bir dergiye, yıllar sonraya kadar yayımlanmayacak bir şiir teslim etti. Edebiyat çevresinden İngiliz bir arkadaşı, Rimbaud'dan Fransızca'daki en iğrenç küfürleri öğrendi, öyle ki, bu edebiyat adamı, yıllar sonra bile, Fransız ziyaretçilerini yakası açılmadık, yaratıcı küfürleriyle şaşırtmıştı.

Rimbaud, annesine bir mektup yazdı ve ona Verlaine'in karısıyla arasındaki anlaşmazlıkları konusunda neler yapılabileceğini sordu. Londra'da yeni edindiği ılımlı bakış açısıyla, Rimbaud, Verlaine'in karısından, özellikle de oğlundan uzaklaşmış olmasına üzülüyordu. Bütün bu velvelenin, Verlaine, karısı Mathilde'e daha fazla nafaka ödemek zorunda kalsın diye çıkarıldığı kaygısını taşıyordu. Ama daha da özüne inerek, Rimbaud'nun başka bir kaygısı da; eğer Mautéler yasal bir ayrılmayı işleme koymak için ısrarcı olurlarsa, o zaman Rimbaud'nun adını da, bu ilişkiye onun eşcinsel partneri olarak ileri süreceklerdi. Rimbaud, son manzum şiirini henüz yazmış; iki uzun düzyazı şiiri için de kolları sıvamıştı. Ya bu iki çabası da, onu tanınır bir şair yapmazsa, ne olacaktı? Adının, gelecekte bir iş bulmasını imkânsız hâle getirecek bir eşcinsellik skandalına karışmasını, gerçekten istiyor muydu? Rimbaud, aslında, hep gözü kara bir âsîlikle duygusuz bir katı gerçekçiliğin iki kutbu arasında kalmıştı. Paris'teki, Brüksel'deki ya da Londra'daki edebiyatçı arkadaşları bile, onların "ayıp"larını onaylamıyorlardı. Tıpkı 1960'larda Avrupa ve Amerika'daki radikallerin, eşcinselleri reddetmesi gibi, Komünçüler ve anarşistler de, "sapkınlığa", ya da "kulamparalığa", ya da "fili livata"ya pek hoşgörülü değildiler. Bir devrimci hoş, erkeksi biriye, kabul görürdü. Ama eğer cinsel sapık-

lıkla bir uzlaşa içindeyse, o zaman burjuvazinin “yozlaşmış” üyelerinden daha üstün görülmezdi.

Verlaine, Lepelletier’ye yazdığı bir mektupta, şöyle demişti: “Rimbaud, geçenlerde annesine bir mektup yazıp, bize karşı söylenen ve yapılan bütün şeylerle ilgili olarak onu uyardı.”

O heybetli Madam Rimbaud, yıllar sonra ilk kez Charleville’den ayrıldı, Paris’te, Mathilde ve ailesiyle görüştü, ama boşuna bir çabaydı bu. Belki ancak Vitalie Rimbaud gibi oturaklı, ağzı lâf yapan biri böyle bir ziyareti çekinmeden, soğukkanlılıkla yapabiliirdi. Mautéler onun Ardenli aksanına, eskimiş ayakkabılarına ve kocaman kızarık ellerine – bu eller ve delici mavi gözler apaçık bir biçimde Arthur’u andırıyordu – küçümseyerek baktılar. Mathilde’in sonradan hatıralarında yazdığı şuydu: “Buraya elçi olarak kimi göndermişler, tahmin edin. Tam bir sürpriz! Rimbaud’nun annesini... Bu iyi hanımefendi buraya sadece ayrılma planlarımdan vazgeçmemi istemeye gelmiş, bir de ne dese beğenirsiniz; aksi takdirde, bu onun oğlunu kızdırmış. Onu nezaketle karşıladım tabii ama çabalarının boşuna olduğunu, ona söyleme gereği duymadım.”

Belki de Rimbaud ve Verlaine Londra’da güç bela geçinebildikleri için, bu büyük şehir, onların gözünü korkuttu. Her yeri gezmişler ve görülecek her şeyi görmüşlerdi (bunu ciddiyetle, işi dalgaya getirmeden yapmışlardı, öyle ki, Paris’i görmek için bile asla böyle bir çaba içine girmezlerdi) ama Londra’nın her tarafında gözlemledikleri; beş parasız bir yabancıyı bekleyen şeyin sefaletin korkunç derinlikleri olduğuydu. Rimbaud ve Verlaine’in, Paris’teki sünger gibi apsent içme günlerinde, zamanın en kötü üne sahip eşcinsel çifti haline gelmiş olmaları, onları birdenbire bu ünden dolayı temkinli davranmaya itmişti – mahkemelere düşmek vardı işin ucunda. Tek çözüm, Rimbaud için yeniden

annesine dönmek, Verlaine içinse son bir hamleyle Mathilde'le aralarındaki anlaşmazlıkları onarmaktı. Ve böylece, Aralık ayının ortalarına doğru, Rimbaud annesine ve Chalville'e geri döndü.

Rimbaud'nun İngilizcedeki en iyi biyograficisi Graham Robb'un işaret ettiği gibi, "Birçok müzmin gezgin gibi, başlama noktasına güçlü bir lastikle bağlıydı. [...] İlk macerasından (1870) Avrupa'dan nihaî ayrılışına kadar (1880) geçen dokuz buçuk yılda, Roche'deki çiftlikte, ya da Charleville'deki evde yaklaşık beş yıl yaşadı, Noelleri çok seyrek kaçırarak. Onun, kariyer fırsatlarını kasıtlı olarak heba eden serseri-küfürbaz imgesini yüceltenlerin, anlayıp kabullenmek istemediği başka bir Arthur Rimbaud yüzü de şuydu: Tekrar tekrar annesiyle yaşamak için eve dönen ve sık sık hayatına karışsın diye onu kışkırtan ihtiraslı-geçen yazar."

Herkesin planları ters gitti, çünkü Verlaine, Londra'da öyle yalnızdı ki, bir soğuk algınlığı geçirir geçirmez ölüm döşeginde olduğuna hükmetti ve annesine bir çağrıda bulundu, annesi de (bir aracı eliyle), Rimbaud'ya tren ve gemi biletlerinin ücretini gönderdi. Madam Verlaine, oğlu ve Rimbaud için zaten yaklaşık 20.000 frank harcamıştı – o dönemin parasına göre yaklaşık dört bin dolar, bugünün parasıyla bir servet (yaklaşık 70.000 dolar) ediyordu.

Rimbaud, Verlaine'in kederinden etkilenmedi: "Karanlık bir odaya bırakılmış, korkudan hıçkırarak ağlayan bir çocuk gibi o."

Rimbaud'nun bir kez daha gelişiyse, Verlaine hızla hastalıktan kalktı; iki büyük yürüyüşçü, Londra dışındaki Greenwich ve Woolwich kasabalarında, Kew and Kew Bahçeleri arasında taban tepmeye başladılar. Fitzroy Meydanında, 34 Howland Caddesinde kalıyorlardı. Rimbaud, her bir şiiri harikulâde olan

ince kitabı “Sözsüz Şarkılar”ı bitirmesi için Verlaine’i zorluyordu. Verlaine, kitabı Rimbaud’ya ithaf etmeye karar verdi – biraz da, ilişkilerinin “masumiyetini”, arkadaşlıklarının yüksek sanata dair oluşunu ve esinlendirici mahiyetini kanıtlamak için.

İki adam, İngilizceye çalışmak için saatlerini harcıyorlardı – hatta kendi şiirlerini İngilizce’ye çevirmeye kalkıştılar, çok da beceremeden. (Bu çabaları, Paris’te İngilizce dersleri veren, ama bu dilde yazdığı birkaç şiiri acemice ve gramer hatalarıyla dolu olan Mallarmé’yi hatırlatıyor.) Bir de müstehcen ifadeler seçip, onları meşru sözcükler gibi kullanmaya da pek meraklıydılar. Bu, belki de dilsel araştırmaları kadar, aralarındaki ilişkiye dair de bir şey söylüyor. Bu dilsel araştırmalar sayesinde, Verlaine, Rimbaud’ya İngilizce olarak şu notu yazabilmiştir: “I am your old cunt ever open or opened (I don’t have my irregular verbs with me).” “Ben senin yaşlı kukunum, hep açık ya da açılmış. (Yanımda düzensiz fiiller [listem] yok).” “To open” (“açmak”) fiilinin, tam bir düzenli fiil olmasının, ne önemi vardı ki.

Rimbaud da, (bir nebze daha erken tarihte olmak üzere, Marx dâhil) zamanın birçok yazarı gibi, British Museum’dan bir “okuyucu kartı” çıkarttı. George Gissing’in 1891’de yazdığı, yoksul yazar-çizer takımı hakkındaki romanı *New Grub Street*’te tasvir ettiği piyasa yazar-çizerleri gibi, Rimbaud da, günlerini, ısınmanın ve ışığın bedava olduğu halk kütüphanesinde geçiriyordu – bir bakıma da, Paris’teyken bir kahve fiyatına rahatsız edilmeden oturulan kahveler gibi. Üstüne üstlük, Rimbaud, British Museum’ın geniş kitap koleksiyonuna gömülebiliyordu – Komüncülerin yazdığı, Fransa’da bulunamayan kitaplar dâhil. Marquis de Sade’ın Fransızca pornografik kitaplarına da bakma girişiminde bulundu, ama izin verilmedi – bu kitaplar birkaç “uzman” dışında herkese yasaklıydı.

Rimbaud, uzun şiirleri *Cehennemde Bir Mevsim* ve *Aydınlanmalar* için, amaçlı olarak kafasında bilgi ve kaynaklar depolamak peşinde değildi, ama basitçe kendini edebiyatın bütün (çocuk kitapları, peri masalları, tarih, biyografiler, şiirler, değersiz komik şiirler) çeşitliliğine açarak, onların katacağı genişlik ve dinamizm ile kendini ihtiyacı olan belagat silahlarıyla donatmak peşindeydi.

Londra'daki o haftalar boyunca, İsa hakkında kilise karşıtı bir şiir üzerine çalıştı ve doymak bilmezcesine okudu. Verlaine, *Sözsüz Şarkılar*'ı bitirdi – ve Komüncülerin eski bir sempatizanı olarak bilindiği için, başına bir iş gelecek diye, sürekli içi içini yedi. Aslında polis de yapıp ettiklerini izlemeyi sürdürüyordu – bunu da, birkaç günde bir valizini toplayıp, Paris'e hareket etmek üzere Victoria İstasyonu'na gidip, sonra fikrini değiştirmesinden biliyoruz. Polis onun izini kaybettirmeye çalıştığını düşünüyordu, ama büyük olasılıkla, bu sadece, onun kararsız kişiliğinden ve çekişmelerden yıpranmış bir âşık oluşundandı.

Nihayet 4 Nisan'da Verlaine ile Rimbaud Dover'dan Ostend'e giden gemiye bindiler. Yedi gün sonra Rimbaud Charleville'deki ailesine kavuştu, ama bu kez, Roche yakınlardaki aile çiftliğine gitti. Bir yangında, ağılın bir bölümü ve ahırlar zarar görmüş, mahsuller kaybedilmiş, çiftliği kiralayan çiftçi de çekip gitmişti. Uzun Prusya işgali, yapacağını yapmıştı.

Rimbaud'nun kızkardeşi Vitalie bir günlük tutuyordu. On dan öğrendiğimize göre, birkaç yıldan beri ilk kez gördüğü Roche köyü; sadece on üç haneli, aşağı yukarı 110 sakini olan bir köydü. Kilisesi ve okulu yoktu. Köyün meydanında bulunan evlerinin, alt katta (Vitalie, annesi ve kız kardeşinin

yattığı) büyük bir yatak odası, bir kiracıya verilmiş iki de küçük yatak odası vardı. Üst katta kiracının başka bir odası daha vardı, ayrıca erkek kardeşleri Frédéric'in de bir odası bulunuyordu; üst kat geniş bir çatı katıydı. Kırklar, tarlalar, diye yazıyordu Vitalie günlüğünde; “düz, zengin ve bereketli” idi. Bir kilometre mesafede, tıpkı Roche kadar küçük ama papazı ve kilisesi olan Saint-Mary köyü vardı.

Vitalie'nin bu küçük anlatısının en heyecanlı yeri, Kutsal Cuma¹⁰ idi, yani Arthur'un tamamen beklenmedik bir biçimde geldiği gün. Bu kısımda, paylaştıkları sevinci ve mutluluğu betimliyor ve sonunda şu tuhaf saptamayı yapıyor: “Bütün günü ailemizin içiçeliğiyle ve bu kıymetli servetin farkında olarak geçirdik, Arthur'un, tabiri caizse, neredeyse hiç farkına varmadığı.” Vitalie gibi, Arthur da çiftliği yıllardan beri ilk kez görüyordu.

Rimbaud, çatı katına çıkıp *Cehennemde Bir Mevsim*'i yazarken, bütün aile onarım ve çiftlik işlerine koyulmuştu. Mayıs'ta, arkadaşşı Delahey'e yazdığı mektupta, şu açıklamalarda bulundu: “Şu genel başlık altında düzyazı olarak küçük hikâyeler hazırlıyorum: *Pagan Kitap* ya da *Zenci Kitap*. Aptalca ve safça bir şey işte... [...] Kaderim bu kitaba bağlı, daha yarım düzine kadar dehşet dolu hikâye uydurmam gerekiyor bu kitap için. Böyle bir yerde dehşeti nasıl yazabilir ki insan? Sana henüz hiçbir hikâye göndermiyorum, üçünü bitirmiş olsam da.”

Kitap, daha önceki yazdıklarına (ya da herhangi başka birinin yazdıklarına) benzemiyordu. Daha önce kısa kurmaca parçalar üstüne çalışmıştı; ama bu seferki çalışmanın, ne bir olay örgüsü vardır, ne karakterleri, ne diyalog, ne eylem, hatta ne de betimlemelerle elde edilen bir yapısı. Diyalog ya

¹⁰ İsevilikte Paskalya'dan hemen önceki Cuma günü.

da öyküleme varsa da, yarısı silinmiş olarak vardır – sadece emareleri, ya da belki de, önceki yapıların yıkıntıları olarak vardır. Metin boyunca diri kalan (nabız gibi atan) bir şey varsa, o da bir tür itiraf mahiyetinde şiddetli bir arzudur, yine de somut hiçbir şey açığa vurulmaz.

Metin, geçmişe bakışın yüceltildiği bir sayfayla başlıyor; biz bu kısımlardan damıtılmış bir özün çıkabileceğini tahmin ediyoruz. Aslında, son satır şöyle başlıyor: “Ah, bıktım usandım artık: – Ama sevgili Şeytan, yalvarırım, bana daha öfkesiz bir bakışla bak! Ve geriye kalmış birkaç küçük korkakça hamle beklerken, sen ki, bir yazarda betimleyici ve didaktik yetenekleri sevmezsin; işte, senin için koparıyorum bu kargışlı adamın defterinden bu berbat yaprakları.”

İlk uzun kısmın başlığı, “Kötü Kan”dır. Bütün yapıt boyunca, Rimbaud kendini çeşitli egzotik ve “ilkel” yabancılarla karşılaştırır – burada antik Galyalılarla, daha sonra siyah Afrikalılarla, Vikingler ve Moğollarla. Avrupa’nın yapmacık-yavan değerlerine öylesine karşı çıkar ki, kendisinin, o değerlerin aynı zamanda hem üstünde, hem altında olduğu, onlara göre çok daha dürtüsel, çok daha vahşi olduğu fikrindedir. Rimbaud’nun alaycı mizahı da sahne alır burada: “Galyalı atalarımın aldım gök mavisi gözlerimi, dar kafamı ve savaşta beceriksizliğimi. Üstüm başım en az onlar kadar barbar. Ama yağlamam ben saçlarımı.”

Bütün şiirin en önemli özelliği yarım yamalak işitilen bir diyalogu, bir karşılıklı konuşmayı andırması; bir dizi kesik kesik cevap yapıştırmalar, fikir öne sürmeler, serzenişler, anlaşmazlıklar. İlk paragraf, atalarının antik Galyalıları olduğunu ilan etmesiyle başlarken, ikinci paragraf şöyle başlar:

Keşke Fransa tarihinin herhangi bir döneminden atalarım olsaydı. Ama yok. Hiç yok.

Apaçık ki, ben hep aşağı bir ırka ait oldum. Anlamaktan âcizim, başkaldırıyı. Benim ırkım, talan etmek dışında, hiç ayaklanmadı, başkasının avı bir leşin, başına üşüşen kurtlar gibi.

O uzun kıta, beklenmedik bir biçimde bilime, ilerlemeye, matematığe alkışla sona ererken (ki bu övgü, modern okurun işkillenebileceği bir ironi de barındırmaz pek), hemen bir sonraki kıta, İsa'nın şaire bir yardımının dokunamayacağını, çünkü onun da aşağı ırka mahkûm edildiğini ilan eder. Bölüm başlığı olan “Kötü Kan” açık bir biçimde, aşağı ırkı temsil ediyor. Konuşan (şiirin konuşan öznesi) ayrıca, yolculuğa çıkacağını bildirir, bir kehanetle der ki: “Günlerim tükendi, terk ediyorum Avrupa'yı. Deniz havası ciğerlerimi yakacak.” Yüzecek ve güneşten bronzlaşacaktır ve tütün tüttürecek ve eriyen metaller kadar sert içkiler içecektir. Ve der ki: “Altınım olacak: tembel ve barbar olacağım.”

Ama hayır – hemen bir sonraki paragraf, ya da “düzyazı şiir kıtası” şöyle başlar: “Gitmiyoruz”. Ve bu şekilde, bütün şiir boyunca, okur, önce bir bildiri sonra onunla çelişen başkası, önce bir sav, sonra onu reddetme arasında ilerler durur. Burada dikkat çekilmesi gereken de, bu özel belagat stratejisinin, şiirde pek rastlanan bir şey olmadığı, polemiklerde ya da başka tür tartışma metinlerinde sık karşılaşılan bir yöntemdir bu. Şiir, daha çok, daha yüksek bir lirizm lehine, diksiyonun duruluğundan, hüner ve ustalıktan özgürleşme, karşılıklı konuşmalardan uzak durma peşindedir. Eğer bir şair çoksesli ise – yani, çok değişik seslere sahipse – genellikle komik olmayı çalışıyordur (müthiş çenebaz bir eser olan *Don Juan*'daki Byron gibi). Ama Rimbaud asla komik değildir, yer yer iğne-

leyici (sarkastik) olsa da. Rus edebiyat kuramcısı Mihail Bah-tin şöyle der: “Şiir dünyası, her zaman biricik ve yadsınamaz bir söylemle aydınlanır, şair, bu dünyanın içinde hangi çatış-maları, hangi vahim çelişkileri keşfetmiş olursa olsun, fark etmez. Çatışmalar, çelişkiler, kuşkular konunun içinde kala-bilir, düşüncelere, duygulara – özetle, malzemeye – yapışıp kalabilirler, ama dilin içine öylece akmazlar. Şiirde, kuşkunun dili bile, kuşkudan arınmış bir dille yazılmalıdır.”

Cehennemde Bir Mevsim, kasıtlı olarak bu düşünceyle çatı-şan bir biçimde yazılmıştır. Tartışmanın fosil-formlarıyla doldurulmuş olarak, bütün diyalektik gücüyle, çelişkiden kuşkuya gider gelir. Diğer uzun serbest şiiri *Aydınlanma-lar*’da (*Illuminations*) Rimbaud, saf şiir yazmayı başarmıştır – yüce ve tek anlamlı. *Cehennemde Bir Mevsim*’in taban ta-bana zıddıdır. Bu iki kitap, hemen hemen peş peşe yazılmış olsalar da, (Rimbaud külliyyatının herhangi iki kitabı için de söylenebileceği gibi, yazma hayatı çok kısa sürmüştü çün-kü) birbirlerine zıt kutupta iki ayrı esinlenmeyi ortaya ser-mektedirler. *Aydınlanmalar* daha çok soğuk, fütürist (gele-ceğe dair) ve gayri-şahsi iken, *Cehennemde Bir Mevsim*, daha adından başlayarak, retrospektif (geçmişe dair), Post-Hiris-tiyan ve otobiyografiktir.

Cehennemde Bir Mevsim’in diyalektik deviniminde Rimbaud, mazlum bir Afrikalı kabile üyesinin hayatını düşünür; acı, gü-nah ve rezillik içinde bir hayattır bu. Sonra beyaz adamlar gelir, konuşmacı (şiirin öznesi) vaftiz edilir, ona giyecek ve iş verilir. Kurtarılmıştır! Konuşmacı, azizleri ve cenneti düşlemekten, neredeyse çılgına döner, meczuplaşır, sonra şu dizelerle ifade ettiği bir çöküş yaşar: “Uzun bir saçmalık. Sadece masumiye-tim kaldı, ardından gözyaşı dökülecek. Hayat bir saçmalıktır, bir fars, herkesin sürdürdüğü, şu hayat.”

“Kötü Kan”ın son kıtasında, şair, idam mangasına onu vursun diye yalvarır ve buruk bir biçimde ekler: “Alışırım buna da, bir Fransız öyle yapar, işte bizim onurdan anladığımız.”

Bir sonraki bölümün başlığı *Cehennem Gecesi*’dir. Şair, cehennemin gerçekten var olabileceği fikrini kurcalar. Belki de, sadece Hristiyanlar için vardır cehennem (“Cehennemde olduğuma inanıyorum, öyleyse varım” ve “Teoloji ciddidir, aşağıda cehennem var.”) Şair, Cehennem ateşini hatta üçlü dirgeni¹¹ hayal eder. Belli bir noktada, öfkesi ve kibri yüzünden, cezalandırıldığını düşünür gibidir. Kibrine bir örnek olarak, “Bende bütün yetenekler mevcut,” diye seslenir, adi metallerden altın yapabileceğini, hatta görünmez olabileceğini iddia eder.

“Delirium I: Aptal Bakire, Şeytanî Damat” başlığı altındaki bölümde, Rimbaud’nun (Şeytanî Damat’ın) sebep olduğu acıları çekmekte olan, Verlaine’i (Aptal Bakire’yi) konuşturur. Bakire, (bu adı Matta İncili’nde geçen, İsa’nın gelişine henüz hazır olmayan ruhları anlatan bir İsa meselinden alır) Tanrı’yı beklerken, “şu öteki” tarafından dövülmüş, hırpalanmış olmaktan şikâyetçidir. Acıdan dibe vurmuştur. Hep acı çeker ve hıçkırır hıçkırır ağlar. Kadın arkadaşlarını imdada çağırır: “Şeytanî Damat’ın kölesiyim ben.”

Şeytanî Damat içinse, şunları söyler: “Neredeyse çocuktu daha. [...] Gizemli zarafeti beni baştan çıkardı. Bütün insani işlerimi güçlerimi unuttum, onun peşinden gittim. Ne hayat ama! Gerçek hayat, yok, eksik. Biz dünyaya ait değiliz. O nereye giderse peşinden gittim, buna mecburum. Ama o, sık sık, bu zavallı rûhu bırakıp, çekip gidiyor işte bensiz, bensiz: İblis! O bir Şeytan, biliyorsun, bir insan değil o.”

¹¹ Şeytan ya da zebani tasvirlerindeki üç uçlu yaba.

Stilize edilmiş bu dil, bir oymacının, ahşap estamptaki keski darbeleri gibi, her cümle bir sonrakine karşı olarak, kabaca ortaya konmuştur, ama yine de, biz (okur olarak) bu mutsuz âşıkların, birbirlerine sarf ettikleri sözcüklere ve onların fırtınalı aşklarının gerçek mahiyetine, olabilecek en yakın mesafede dururuz.

Der ki o: “Kadınları sevmiyorum. Aşk yeniden icat edilmelidir, bildiğimiz aşk. Kadınlar, onlara sunduğumuz güvenin peşinde. Bu güvene kavuştuklarında, sıcaklıklarını ve güzelliklerini rafa kaldırırılar; geriye kalansa soğuk dudak bükmelelerdir, modern evliliklerin gıdası. Ama buna karşın, iyi yoldaşlık kurabileceğim kadınları mutluluk kaynağı olarak görürüm, ama onları da çok geçmeden hoyratlar ele geçirir, anca kasaplar kadar hassas olabilecek hoyratlar...”

Rimbaud’nun diline doladıklarından biri evlilikse, diğeri de o bilindik böbürlenici / aşağılayıcı üslubuyla “aşağı” ırktan olmak yakınmasıdır. Bakire’nin haykırışı şöyledir:

Kötü şöhreti şan ve şerefe, gaddarlığı bir tür cazibeye çevirdiği sözlerini dinledim onun: “Ben uzak bir ırktanım, atalarım İskandinav’dı: böğürlerini delip kendi kanlarını içerlerdi. Bedenimi boydan boya kesip biçip dövme yapacağım, bir Moğol gibi korkunç olacağım; göreceksin, caddelerde bağıracağım. Öfkeden kudurmak istiyorum. Mücevherler gösterme bana asla, onlar süründürür kıvrandırır beni halının üzerinde. Hazinelemlerim mi, onları tamamen kanla yıkayacağım. Asla çalışmayacağım ben ...

Bu, gaddar bir paşa ile onun dehşete düşmüş beyaz kölesi hakkında, “Sardanapulus’un Tecavüzü” diye bilinen¹² bir tür Or-

¹² Delacroix’nın “Sardanapalus’un Ölümü” adında bir tablosu var,

yantalist fantezidir; bu tasvirde, her yerde altın, kırmızı kan ve sakallı sadistler vardır – tabii, buradaki sadist sakallı değildir, bir çocuktur. Bir de, yine bir kez daha, Rimbaud ile ilgili olarak aşına olduğumuz, çalışmayı reddetme ile karşılaşırız. Bunu, hem bir mektubunda Verlaine’e yazmıştı genç şair, hem de şu an, kendisi çatı katında homurdanırken, tarlada çalışan aile üyelerine de tekrarladığı, su götürmez.

Rimbaud’nun bir simyacı olma ve büyücülüğün sırlarını öğrenme tutkuları, partneri tarafından bize şöyle bildirilir: “Onun uyuyan sevgili bedeninin yanı başında, ne çok saatler boyunca uyanık bekledim geceleyin; gerçeklikten, hangi sebeple, kaçmak istediğini merak ederek. Böyle bir isteği hiç kimsede görmedim ben. Toplum için tehlikeli olabileceğini fark ettim onun (ona bir şey olur diye korkmadan). Hayatı değiştirme sırlarına sahipti, belki de o.”

Kulağımıza, Verlaine’in “Seni anlıyorum” sözü çalınca, bu mutsuz çifte hemen kulak kabartıyoruz, ama o söz, Rimbaud’nun sadece omuz silkmesine neden oluyor. Rimbaud partnerini sürekli onu terk etmekle tehdit ediyor. Korkmuş olan “bakire”, ona asla çekip gitmeyeceği sözü verdiriyor. Gerçekten de, elli defa söz veriyor o da, ama bir aşğın söz vermesi, diye ekliyor, “benim ona, ‘seni anlıyorum’ demem” kadar boş. Burada, eşcinsel bilinçlenmeye dair *avant la lettre*¹³ bir değini de var: “Ya da bir gün bir uyanacağım, yasalar ve ahlak kuralları değişmiş olacak – onun sihir gücü sayesinde – ve dünya, bir taraftan aynı kalırken, öte taraftan beni arzularımla, zevklerimle, kaygısızlığımla özgür bırakacak.”

White, “Sardanapulus” demiş.

¹³ “Henüz böyle bir şey yokken, literatüre girmemişken” anlamında bir deyim.

Böylesine samimi, böylesine dramatik, böylesine yakıcı söyleyişlerle söze dökülmüş olan bütün bu bölüm, şöyle biter: “Yeniden genç bir anne, sevgili kız kardeş tavırlarına bürünüyor işte. Keşke daha az inatçı olabilseydi, o zaman kurtulurduk. Ama onun tatlılığı bile ölümcül. Ona teslimim ben, – Ah, aklı-mı yitirdim ben! Belki bir gün bir mucize gibi kaybolacak, ama tetikte olmalıyım cennete mi ağacak diye, görmek istiyorum sevgilimin yükselmesini.”

Rimbaud, şöyle bitirir: “Ne tuhaf bir çift.”

Düşüncesinin, bir konudan diğerine, bir tahterevallide inip çıkar gibi, artık-aşına- olduğumuz yengeçvari ilerleyişiyle, Rimbaud, şimdi artık (bir önceki bölümdeki sihir güçlerine, başka “yeteneklerine” de atıfta bulunarak) sözün simyasından söz eder, bütün duyulara ulaşabilen yeni bir dil bulmak yeteneğinden: “Sessizlikleri ve geceleri yazdım, anlatılamaz olanı notalara döktüm. Bir sabit-nokta verdim baş dönmesine.” Bu dilsel melekeler, şaire, etrafında gördüğü her şeyi büsbütün dönüştürmek, başka-laşıma uğratmak fırsatı tanır – bir fabrika yerine bir cami, gölün dibinde, su altında bir misafir odası, tarlada yanında durduğu bir bostan korkuluğuna ulanan yere düşmüş bir vodvil afişi – ve etrafındaki insanların bir çokluk, başkalık barındırdığını düşlemek. Şu ruhsuz beyefendi aslında bir melektir, ya da şu sıradan aile, aslında bir batında doğan köpek yavrularıdır. Kitaptaki birkaç şiir de, kâhinliğe, biliciliğe dair yeni yetenekleri sergilemek için, nazım biçiminde yazılmıştır. Rimbaud, böylece, “Sarhoş Gemi”yi, “Çalınmış Yürek”i de hatırlatarak, kısa kariyerinin yeni bir özetini sunmuş oluyor bize: “Alıp başımı gittim, beynimi efsunlayan büyülerden uzaklaşmak zorundaydım, gittim.

Denizde – sanki beni kirlenmelerimden arındırabilecekmiş gibiydi deniz – Güney Haçı takımyıldızının yatıştırıcı doğuşu-

nu gördüm. Gökkuşağı tarafından lanetlenmiştim. Mutluluk, ölümcül uğursuzluğumdu benim, vicdan azabım, uğraşımdı benim; yaşamım, güce ve güzelliğe adanamayacak kadar geniş olacaktı hep.”

Bir sonraki bölümlerde, “Geçimsiz” ve “Şimşek”, Rimbaud, bütün melekleri ve şeytanlarıyla aynı anda güreşe tutuşmuş gibidir. Huzursuzluğu için (“malaise”i için) Batı’yı ve onun “bataklıklarını” suçlar: “İşte Doğu’nun sona ermesinden beridir, ruhun çektiği acılara sebep olan bütün dur durak bilmez gelişmeleri kavramak isteyen aklım.” Doğu ve Batı, onun düşüncesinin, tezi ve antitezidir. Rimbaud, sanki çoktan Batı’yı ardından bırakmaya karar vermiş gibidir, ve sanki, tek korkusu, bir tür Oryantalist bilgelik rüküşlüğüne, ucuzluğuna (kitsch) düşmektir. Kafası allak bullaktır. “Kur’an’ın katışık bilgeliği” sözü, İsa’nın görkemli orijinal mesajının, etkisiz kalışının akıbetini düşündürür. Batı’nın kötü alışkanlıkları (sarhoşluk, tütün, cehalet, batıl inançlar), bizim “ilkel anavatanımız olan Doğu’nun, bilgece düşüncesi”nden çok uzağa düşmüştür. Sonra, aklının başka bir köşesiyle, Katolik Kilisesi adına konuşurken, Doğu’dan öğreneceği hiçbir şey olmadığı yanıtını dile getirir, çünkü kafasındaki, aslında Doğu değildir, Cennettir. Sonra da sözü felsefe alır ve din adamlarını eleştirir – ve nihayet, Rimbaud, dönüp dolaşıp, tekrar bilimi ve ilerlemeyi onaylayarak bitirir sözünü: “Bilim bize ayak uyduracak kadar hızlı ilerleyemez.”

Çalışmalı mıdır, yoksa azametli bir aylak mı olmalıdır? Bilim çok şey vaat ediyor olabilir, ama çok yavaş ilerlemektedir. Ölüm cazip gelebilir – ama hayır, hayatta kalmak, yaşamak istemektedir. *Cehennemde Bir Mevsim*’in gençlere bu kadar çekici gelmesinin nedeni, belki de, hem böyle görkemli, hem de böyle acı dolu bir düzlemde varolmasıdır. Bir fikir öne sürülür, hatta bu fikirde ısrar edilir, ama hemen bir sonraki cümle tarafından,

alaşağı edilir o fikir. Bu sayfalarda, daha şimdiden zor bir hayat yaşamış, topluma baş kaldırmış, iğneleyici, bütün umutlarını dehasına bağlamış, ama henüz herhangi bir şey kazandığından emin olmayan, erken olgunlaşmış bir yenyetmenin, delici, matkap-bakışlı ciddiyeti vardır – zedelenmiş düşüncenin ve incinmiş duygunun bütün kıvrılıp bükülmeleri, mükemmel bir biçimde sergilenmiştir, bu sayfalarda.

Yine aynı çatışmalı, ama bu kez özenli bir iyimserlik havasında, Rimbaud, metnini “Sabah” başlığı altında, kısa bir bölümle sonuca bağlarken, bize “bugün” Cehennemle ilgili hikâyesinin, sonuna geldiğini ilan eder. Şimdi artık, çobanlardan biri gibi, yıldız ve üç bilge kişiyi – kalp, ruh ve akıl – görmek için göğe bakmaktadır. O günün, batıl inançlarımızdan kurtulup, “İsa’nın gelişini” kutlayan, ilk ibadet edenlerden olabileceğimiz bir gün olmasını umar.

Benzer bir çelişkiyle, gök kubbenin şarkı söylediğini ve ulusların (uygun adım) yürüdüğünü belirtir. “Yine de, köle onlar,” diye yazar, “Hayatı lânetlemeyelim.”

“Adieu” adındaki en son bölümde, Rimbaud, Londra’ya dönme hayalleri kuruyor gibidir, bunu da şöyle seslenerek yapar: “Gökleri ateş ve çamurla lekeli devasa şehir. Ah! Yırtık pırtık giysiler, yağmurda ıslanmış ekmek, sarhoşluk, beni çarmıha germiş olan binlerce aşk!” Sonra da, bütün bunları hayal gücüyle uydurduğunu kabullenir – ve elveda der. “Bütün bu festivalleri, bütün zaferleri, bütün dramları uydurdum. Yeni çiçekler, yeni yıldızlar, yeni insanlar, yeni bir dil icat etmeye çalıştım. Doğaüstü güçler edindiğimi düşündüm. Ah, evet! Artık gömmeliyim, hayallerimi de, anılarımı da. Yetsin artık, sanatçı ve hikâyeci şöhretim.” Aslında şair, anılarını silip, şimdide yaşamaya kararlı görünmektedir: “Mutlak surette çağdaş olmak

gerekir.” Serinkanlılıkla, kafasında netleşmiş bir rahatlıkla, şöyle bağlar sözünü: “Asıl kârım da, eski yanlış aşklara gülüp geçebiliyorum ve şu yalancı çiftlerden utanç duyuyorum, – ne çok kadın gördüm orada; övgüye değecek kadar gerçek olanı barındıran sadece bir tek ruh, bir tek beden oldu, benim için.” Bu şiir, vedaların şiiridir; yalanlara, hayal gücünün abartılı iddialarına, kösnüllüğe, başkalarıyla dolambaçlı ilişkilere, Avrupa’ya, sanata, ahlâk bozukluğuna, geçmişe ve belleğin kendisine, veda eder. Hatta, dile de veda eder: “Artık sözcükler yok, ölüyü içime gömdüm.”

Cehennemde Bir Mevsim, birçok taslak halinde ve iki ayrı dönemde yazılmıştır – 1873 baharında ve daha sonra aynı yılın Ağustos’unda. Bu ince kitap, yekpare bir iç dökme gibi görünse de, aslında, çıkarılmış, dışarıda tutulmuş birçok başka sayfası vardır (ki bu sayfalar ıskartaya çıkarılmış taslaklar olarak, hâlâ durmaktadır) ve bu metnin, akıllıca kotarılmış yeni düzenlemeleri mevcuttur. “Pagan kitap”, uygarlığın çekicilikleri ve iticilikleri konusunda, hızla kendi kendisiyle bezdirici bir diyaloga dönüşür. Kitaba temel oluşturacak şekilde, Verlaine ile geçen hayatına ilişkin, yarısı silinmiş bir taslak bulunur. Daha az gerçek olay ve daha az manzara tasviri vardır, ama “Kötü Kan”ın tamamında çınlayıp duran, (Verlaine’le ikisinin) seslerinin yankıları, ağız kavgaları ile ilgili söylentiler ve Verlaine’in mırıldandığı dualar ve iç çekişlerdir.

Verlaine, Rimbaud ile, Mayısın 18’inde, Belçika sınırındaki bir kasabadan yazdığı mektupla iletişime geçti. O sıralarda, zaten her zaman oldukça yakın durduğu Katoliklik inancına daha sıkı bağlandığı, kısa bir dindarlık döneminden geçiyordu. İki şair, birkaç kez bir araya geldi, ama Mayısın 24’ünde tekrar Londra’ya dönmeye karar vermişlerdi. 27 Mayıs’ta, yeniden o koca şehirdeydiler. Çok geçmeden (şimdi adı Royal College Street

olan) Great College Street 8 numarada, Camden Town'da bir oda tuttular; elinizdeki bu kitabın da yazıldığı, 2008 itibariyle, St. Pancras'ta Eurotunnel (Manş Tüneli) için yapılan istasyona uzak olmayan bir sette bulunan üç evden biri olan bu evi belirlemek için, bir tarih levhası konması planlanmaktaydı. Burası, Londra bölgesinde, günümüze kadar kalmış, tek Rimbaud-Verlaine evidir.

İki şair, hayatlarını kazanacak kadar hızla İngilizce öğrene-meyeceklerini çaresizce anlayıp, Fransızca bilen, ama daha da yetkinleşmek isteyenlere yönelik, Fransızca öğretmenliği için girişimde bulundular. Verdikleri ilanlarda, Verlaine, şair olduğunu ayrıca belirtiyordu; aslında her iki şair de derslerde hazır bulunacaktı. Yüce gönüllü tekliflerine rağmen, müşteri başvurusu çok az oldu. Hâlâ Verlaine'in annesinden gelen harçlıklarla idare ediyorlardı. Rimbaud, artık içkiyle kendinden geçmek ve gezip dolaşmak arzularını dayatmacı bir biçimde dile getirmiyordu. Bir düzen ve sıkı çalışma rejimine girişmiş durumdaydı – yani, aslında *Cehennemde bir Mevsim* üzerine aralıksız çalışıyordu. Öte yandan Verlaine, her zamanki gibi sallapati hallerini sürdürüyordu ve çok geçmeden yine fakirleşmiş bu iki adam, kendilerini bir tür çirkin, çocukça bir oyuna sardırıldılar. Uzun bıçakların metal kısımlarına, sadece uçları açıkta kalacak şekilde havlular sarıp, sonra da birbirlerine hamle ediyorlardı; kan akıttıklarında da, çıkıp bir birahaneye gidiyorlardı. Bu oyun, bugün o zamanki kadar tehlikeli görünmüyor: antibiyotiklerden önce, vücuttaki herhangi bir kesik, ne kadar küçük olursa olsun, potansiyel olarak ölümcüldü.

Bir aptal âşık olarak her zaman çabuk yaralanan Verlaine, Rimbaud'nun sinirlerini aşındırıyordu. Ağız dalaşlarıyla ve yoksulluğun zorunlu aylaklığı nedeniyle, birbirlerini hayli yıp-

ratmışlardı. Ayrıca, Verlaine'in acınası Katolikliği, karısıyla oğlunu terk etmiş olmasının suçluluğu, geleneksellik sınırlarını aşmak isteyen Rimbaud için, ahlaki olarak olgunlaşmamışlık gibi görünüyordu.

Bir gün, Temmuzun 3'ünde, Verlaine, elinde akşam yemeği için bir şişe zeytinyağı ve bir kırmızı ringa balığı ile marketten dönmüştü. Açık bir pencereden onu izlemiş olan Rimbaud, kıs kıs gülererek, "Bir elinde yağ şişesi öbür elinde balığınla ne kadar komik görüldüğünün farkında mısın?" dedi. Bir sebepten, (belki sıcaktan, belki rencide edici aşağılamaların birikmesinden) Rimbaud'nun bu hakareti belirleyici oldu. Verlaine, bavullarını toplamadan çıktı gitti. Rimbaud için para da bırakmamıştı.

Rimbaud, korkuyla ve terk edilmişlik duygusuyla, St. Katherine limanına koştu, orada, Verlaine Antwerp'e giden bir gemiye binmek üzereydi. Delicesine el kol işaretleriyle Verlaine'in gemiden inmesini istedi, ama o reddetti. Rimbaud'nun, şu sonrakı mektubu, öylesine çaresizcedir ki, bu mektupta o alaycı, kendinden emin Rimbaud'dan eser yoktur.

Londra, Cuma öğleden sonra

Geri gel, geri gel, sevgili arkadaşım, tek arkadaşım, geri gel. Sana yemin ediyorum, iyi biri olacağım. Sana huysuzluk ettiysem, bu sadece bir şakaydı hani hep yaptığım, o kadar pişmanım ki, anlatamam. Geri gel, her şey unutulsun. Böyle bir şakaya inanmış olman ne büyük bir talihsizlik. İki gündür hiç durmadan ağlıyorum. Geri gel. Cesur ol, sevgili dostum. Hiçbir şey kaybedilmiş değil. Sadece buraya bir yolculuk yapman gerekecek. Burada, birlikte, cesurca ve sabırla yaşayacağız. Ah, yalvarıyorum sana. Hem ayrıca, bu senin kendi iyiliğin için. Geri gel, her şeyini burada bulacaksın. Tartışmamız sırasında

söylenen hiçbir şeyin doğru olmadığını çoktan anlamış olduğunu ümit ediyorum. Ne korkunç bir an bu! Ama sen, sana gemiden ayrılıp gel diye işaret ettiğimde, niye bana gelmedin? İki yıl boyunca bunun için mi beraber yaşadık? Ne yapacaksın? Eğer sen buraya gelmeyeceksen, benim senin olduğun yere gelmemi istemez misin?

Evet, hatalı olan bendim.

Beni unutmayacağını söyler misin?

Hayır, sen beni unutamazsın.

Sen her zaman benimlesin.

Bir şey söyle, bir cevap ver arkadaşına, artık birlikte yaşamayalım mı diyorsun, ne diyorsun?

Cesur ol, bana acele cevap yaz.

Burada uzun süre kalamam.

Sadece o iyi kalbinin sesini dinle.

Acele söyle bana, senin yanına geleyim mi?

Hayatım boyunca senin,
Rimbaud

Acele, cevap yaz, burada Pazartesi akşamına kadar kalabilirim, daha uzun kalamam. Bir peni bile param kalmadı, son paramı bu mektubu postalamak için kullanıyorum. Kitaplarını ve el yazmalarını Vermersch'e verdim.

Eğer seni tekrar göremeyeceksem, donanmaya ya da orduya yazılacağım.

Ah geri gel, her saat her dakika yeniden ağlamaya başlıyorum. Seni nerede bulacağımı söyle, oraya geleyim, söyle bana, telgraf yaz – Pazartesi gecesi ayrılmak zorundayım, nereye gidiyorsun, ne yapacaksın?

Genç adam, yalnız, parasız ve aç, Great College Street'te (Great College Caddesi'nde), şimdi Rimbaud'nun fanatik hayranları tarafından, "bıçaklar ve ringa balığı" evi olarak bilinen evde, bekledi. Onun elinden, kaleminden çıkmış sürüyle, ama sürüyle mektup arasından, kendini böyle çıplak ve böyle şiddetle ifade ettiği mektup, bu mektuptur.

Verlaine ona gemiden yazdığı mektupla, ayrılmak zorunda kalmış olduğunu, bu şiddet ve rezillikler hayatının, daha fazla devam edemeyeceğini bildirdi. Rimbaud'ya, iğneleyici sözler ettiği için özürler diliyor, ama bir revolver satın alma niyetinde olduğundan da söz ediyor; bunun ucuza gelmeyeceğini, ama otelde geçireceği bir üç günün de o kadar ucuza gelmeyeceğini söylüyor. Sonra da, sözlerine bu üç gün içinde karısı gelip onu eve götürmezse, tabancayla kendi kafasını patlatacağını ekliyor. "En son düşüncem, dostum, sen olacaksın."

Rimbaud kavgacı olmayacağına söz vermişse de, bu mektup, onu aynı zamanda hem yatıştırdı, hem de huzursuz etti. Ve şöyle yazdı:

Öncelikle, mektubunda olumlu hiçbir şey yok. Karın belki de hiç gelmez, belki üç ay sonra, belki üç yıl sonra gelir, kim bilebilir. Nalları dikmek konusuna gelince, seni tanıyorum ben...

Yapacağın şu; (karının gelmesini beklerken) kendini dışarı atacaksın, gezip dolaşacaksın, insanların canını sıkacaksın. Hâlâ farkında değilsiniz, – sen ve seninkiler – öfkeden tepinmeleriniz, iki taraftan da, aynı derecede gülünç görünüyor.

Apaçık şaşırtıcı bir duygusal şantaja sığınarak, Rimbaud devam eder: “Eğer bana gelmek istemiyorsan ya da benim sana gelmemi istemiyorsan, bir suç işliyorsun, bilesin, özgürlüğünü kaybetmiş olarak ve belki şimdiye kadar görüp yaşadıklarından çok daha berbat sorunlar yaşayarak, UZUN YILLAR BOYUNCA pişmanlık duyacaksın.”

Rimbaud’daki bu tepesi atmış ebeveyn tonu ve gözdağı, ilişkilerinin tamamına dair bir davet barındırıyordu. Rimbaud eğer Verlaine’in kasten canını sıkmak ya da ona işkence etmek istemiyorsa; akılcı olması, yetişkin olması, üretken olması için böyle paylıyordu onu. Verlaine, sıklıkla ürkmüş çocuk hallerinde olurdu – eğer sarhoş ve cinayete meyilli değilse tabii. Aslında, çekingen ama hat safhada yaratıcı olduğu, üçüncü bir halet-i ruhiyesi de vardı ki, Rimbaud’yu asıl heyecanlandıran ve etkileyen de buydu.

Verlaine, o sıralarda intihardan vazgeçmişti, ama İspanyol ordusuna katılmaya karar vermişti. Paris’te, Mathilde ondan gelen hiçbir mektubu açmıyordu, ama atmayıp, onları büyük bir çekmecede saklıyordu. Verlaine, karar değiştirmesine rağmen, etkili olabilecek herhangi bir fırsatı kaçırmayan biri olduğu için, Madam Rimbaud’ya son bir intihar pusulası yazıp gönderdi. Katı yürekli yaşlı kadın, bu mektuba, dindarlık ve sağduyunun kuvvetli bir karışımıyla, bir yanıt yazdı:

Ümit ederim ki, size yazdığım şu dakikalarda sakinlikle aklınız başınıza gelmiştir. Kendini öldürmek öyle mi, zavallı adam! Bu koşullar altında kendini öldürmek utanç vericidir. Toplum böyle bir biçimde öleni hakir görür ve Tanrının kendisi de böyle bir günah işleyeni bağışlayamaz ve onu şefaatten uzaklaştırır.

Mösyö, Arthur'la aranızda ne olduğunu, nasıl bir utanç yaşadığınızı bilmiyorum, ama ben zaten her zaman sizin aranızdaki ilişkinin mutlu bitmeyeceğini öngörüyordum. Neden, diye sorabilirsiniz. Çünkü iyi ve namuslu anne-babalar tarafından izin verilip onaylanmayan her ne olursa olsun, onlar çocukları için iyi olmayacak şeylerdir. Siz genç insanlar, siz her şeyi küçümseyip, alay ediyorsunuz, ama bizim tecrübe sahibi olduğumuz da bir gerçek ve siz bizim öğütlerimize yeterince uymadığınızda, mutsuz olursunuz. Gördüğünüz gibi, sizi pohpohlayarak kandırmaya çalışmıyorum. Çünkü ben, değer verdiklerimi asla pohpohlamam.

Dikkat çekici olan, Rimbaud'nun annesinin, komşular ne düşünür kaygısında görünmemesidir. Onun yalın, ahlâki olarak tuhaf dünya görüşünde geçerli olan, sadece annelik otoritesi ve Tanrının isteğidir. İnsanlar zaman zaman onu katı ahlakçı olarak yaftalamışlardır, ama Madam Rimbaud, aslında bu sıfatı hak etmeyecek kadar tavizsiz bir kadercidir.

Verlaine'in ruh halleri, aşırı derecede değişkendi. Bir mektubunda Londra'daki aşk yuvası cehennemine geri döneceğini bildirmiş – ve Rimbaud, bunu hoş karşılamıştı, ona uygun bir davranış olmasa da, çünkü bir öncesinde başkaları ne düşünür diye kaygılanan oydu. Ama sonra, hemen peşinden, Verlaine, Belçika'dan bir telgraf gönderdi:

Gönüllü İspanya... Buraya gel... Otel Liegeois...
Çamaşırlar... El yazmaları mümkünse.

Rimbaud, Victoria İstasyonu'ndan bir trene atladı ve akşamına kalmadan, Manş Denizini geçmekte olan gemideydi. Daha Brüksel'e varmadan, Verlaine'in annesi, oğlunun en

son intihar tehditlerinden dehşete kapılmış halde, oradaydı. Rimbaud'nun oraya gelişinden hemen sonra, Verlaine otele döndü. İspanya büyükelçiliğine gitmiş, İspanya'nın orduda yabancı gönüllülere gereksinmesi olmadığını öğrenmişti.

Ertesi akşam olduğunda, Verlaine tehlikeli derecede sarhoştı. Gece boyunca içmiş, sabah saat altıda oteli terk etmiş, bir süre etrafta dolaşmış ve sabah saat tam 9.00'da, bir silah dükkânına gitmiş ve 7 milimetrelik bir altıpatlar ile, ellilik bir kutu mermi satın almıştı. Bir bara girip içmeye devam etti. Tabancaya üç mermi yerleştirdi. Silah satıcısının sonradan söylediğine göre: "Müşteri, silahı hangi amaçla kullanmak niyetinde olduğundan söz etmeden, çekip gitti."

Rimbaud, Brüksel'e sadece parasız kaldığı ve Londra'da kendi başına yaşaması imkansız olduğu için mi gelmişti? Anne ve oğul Verlaineleri kontrolü altına aldığı anda, sadece onlardan para sızdırıp, Paris'e gidecek kadar bir süre için mi oralarda kaldı? Yoksa, gerçekten Verlaine ile arasını düzeltmek umudunu mu taşıyordu? Eğer öyleyse, Verlaine'in içmesi ve karısına dönme planlarına kafa yorması, keyfini kaçırmış mıydı?

Rimbaud'nun sonradan (Verlaine'e dair) hatırladığına göre:

Bir ara, Paris'e dönme niyetini ve karısıyla arasını düzeltme girişimini ifade ettiği doğru. Benim onunla gitmemi engellemek istediği de doğru, ama her an sürekli fikir değiştiriyordu ve bir türlü belli bir planda karar kılamıyordu.

Belki de, bütün bu tartışmaların bir barda yapılması, bir işe yaramamıştı. Rimbaud, açıkça, silahın kimi incitmek niyetiy-

le alındığını sordu, Verlaine de – Rimbaud’ya bakılırsa “şaka yollu” olarak – “senin için, benim için, herkes için” diye yanıt verdi bu soruya. İntihara mı meyilliydi, yoksa cinayete mi? En sonunda, ondan ayrılmış karısını da, öldürme planı var mıydı kafasında?

Rimbaud’nun İngiliz biyograficisi Graham Robb’un tahminine göre, Rimbaud, Verlaine’e şantaj yapıp, onun eşcinsel olduğunu ifşa etmeyi planlıyordu – bu da elbette ki, Mathilde’in yasal ayrılık için elinde sağlam gerekçesi olması, ve Verlaine’in oğulları Georges’a uygun bir baba olmadığına bir kanıt oluşturması anlamına geliyordu. Robb’un ifadesiyle:

“Rimbaud için şantaj, bariz bir çözümdü. Ya geri dönüp Rimbaud ile beraber yaşayacaktı, ki bu durumda, evliliği sona ermiş olacaktı; ya da, eğer Rimbaud’nun onu eşcinsellik ifşasıyla tehdit ettiği şikayetinde bulunursa, evliliği yine bitmiş olacak, çünkü Mathilde ihtiyacı olan kanıtı elde etmiş olacaktı.”

Geriye şu soru kalıyor: Verlaine, karısının onu hayatından hatta düşüncelerinden çoktan çıkardığını ve ne yaparsa yapsın onu geri kazanamayacağını, hatta ve hatta, onu daha fazla yabancılaştıramayacağını fark edemeyecek kadar, gerçeklikle bağını koparmış mıydı? Belki de Verlaine’in öfkeden gözünün kararması yüzünden, karısına ve oğluna yaşatmış olduğu dehşetleri hiç hatırlamadığı anlamına geliyordu bu. Ya da belki, dipsiz sonsuz bir biçimde kendine-acıması ve paranoyası, onu öyle bir hale getirmişti ki, geçmiş üzerinde kafasında düzeltmeler yapmıştı; artık kendisi bir kurban, karısı da mantığını yitirmiş bir cadaloz olup çıkmıştı.

Rimbaud, onu, Paris’e gitmek için hemen ayrılmakla tehdit ettiğinde, Verlaine, otel odasının kapısını kilitledi ve kapının

önüne oturdu. Hararetli bir tartışmadan sonra, Verlaine tabancasını çıkardı ve Rimbaud'ya ateş etti. Rimbaud'yu bileğinden yaraladı, sonra da kendi yaptıklarından dehşete kapılıp, silahı yere düşürdü; silah tekrar patladı, ama bu mermi hiç bulunamadı. Rimbaud, ifadesinde şöyle dedi:

Verlaine birdenbire yaptığı şeyden sonra, çaresizliğini en şiddetli biçimde gösterdi; annesinin kaldığı yan odaya seğırtti ve kendini yatağa attı. Sanki delirmiş gibiydi: Sonra, tabancayı benim elime tutuşturdu, onu şakağından vurmam için bana yalvardı. Bu davranışı, yaptığı şeyden ne kadar derin bir pişmanlık duyduğunu gösteriyordu.

Verlaine ile annesi, Rimbaud'yu derhal hastaneye götürdüler, yarasının hafif olduğu sonucuna varılıp bandajlandı. Anne-oğul, Rimbaud'ya tamamen iyileşene kadar onlarla kalması için yalvar yakar oldular.

Rimbaud, yine de, yaranın önemsiz olduğunu ama hemen Charleville'e annesinin evine gitmek istediğini söyledi. Verlaine bir kez daha çaresizliğe düştü, ama annesi Rimbaud'ya yirmi frank verdi ve onu birlikte tren istasyonuna kadar geçirdiler. Verlaine çılgına dönmüştü ve Rimbaud'ya gitmesin diye tekrar yalvardı. Sonra elini tabancayı koyduğu cebine soktu. Verlaine, önce ileri doğru sonra tekrar geri dönüp, ona tekrar ateş edeceğini düşünen Rimbaud'ya doğru koştu. Rimbaud, var gücüyle kaçıp bir polis memuruna yanaştı ve ona Verlaine'i tutuklaması için yalvardı.

Artık kaçınılmaz yasal işleyiş devreye sokulmuştu. Polis memuru Verlaine'i cinayete teşebbüsten tutukladı. Başkomiserin karşısında Rimbaud şu ifadeyi verdi:

Son bir yıldır Bay Verlaine ile birlikte yaşıyorum. Gazetelere yazılar yazar ve Fransızca dersleri verirdik. Birlikte yaşanması çekilmez biri haline gelmişti, ben de kendisine, Paris'e dönme isteğimi ifade ettim. Dört gün önce beni terk edip Brüksel'e geldi ve bana Brüksel'e gelip kendisine katılmam için bir telgraf çekti.

Rimbaud, hafifletici nedenlerin hiçbirisinden – sık sık ağız kavgası ettiklerinden, kendisinin bu ileri yaştaki arkadaşını aşağılamalarından, intihar tehditlerinden, ya da Verlaine'in, ondan ayrılmış karısıyla olan acılı ilişkilerinden – söz etmedi. Şüphesiz ki, Rimbaud, Verlaine'e hâlâ kızgındı ve bu ifadesinin sonuçlarını hesaplayamıyordu.

Ya da belki, Rimbaud vurulmaktan dolayı, ateşlenmeye başlıyordu o sırada. Sonraki dokuz günü, hastanede yüksek ateşle boğuşarak ve antibiyotiklerden önceki bir zamanda iltihaplanıp şişmiş yarasının tedavisi ile geçirdi. Sonunda yarasından bir şarapnel parçası çıkarıldı – ki o da Verlaine'in duruşması sırasında, teşhir edildi.

Verlaine, cinayete teşebbüsten yargılanıyor idiyse de, hâkim ve soruşturmacılar iki adam arasında ahlâka aykırı bir ilişkiden şüphelenmeye başladılar. Rimbaud'nun kişisel eşyaları arasında, Verlaine tarafından Rimbaud'ya yazılmış bir şiir buldular. Şöyle soruyordu şiir:

Hangi sert melek beni tıka basa dolduracak
Omuzlar arasından, ben Cennete
Doğru uçuşa geçerken?

Ah sen, Kıskanç şey, bana el sallayan,
İşte buradayım, her şeyimle!
Hâlâ değersizim sana doğru sürünüyorum –
Belimin altına çık ve çiğne beni!

En onur kırıcı olan da şuydu: Verlaine'in bedeni iki doktor tarafından muayene edilip "eşcinsel olup olmadığı" incelen-di. Doktorlar, onun küçük penisini ve özellikle, yine küçük, incelen başını muayene ettiler. Onlar için daha da önem taşıyan, anüstü. İçine bir alet sokup "kasılabilirliğinin" hemen hemen normal olduğunu, herhangi bir zedelenmenin olmadığını bulguladılar. "Bu muayeneden çıkarılabilecek sonuç P. Verlaine'in vücudunda alışkanlık haline gelmiş, hem aktif hem pasif, oğlancılık belirtileri taşıdığıdır. Her iki tipteki belirtiler de, bir iptila ve süreğen bir alışkanlık şüphesi uyandıracak kadar yeterli veriler sunmamaktadır; daha çok, oldukça kısa bir zaman önceki deneyimleri işaret etmektedir." Bu teşhisin, tam da bir önceki cümleyle çelişkisi – eşcinselliğin aynı zamanda hem "alışkanlık" olduğu, hem de öyle olmayıp "yeni" oluşu – (teşhisin) sadece ne kadar saçma olduğunu kanıtlamaktadır.

Kaderin cilvesi işte, Verlaine, geçmişte eşcinsel olmadığını kanıtlamak için tıpkı böyle bir muayene talebinde bulunmuştu; belki de, bu muayenenin tamamen düzmece olduğunu ve hiçbir şey kanıtlamayacaklarını düşünüyordu. Belki de, Rimbaud ile "deneyimleri" anal birleşmeyi kapsamıyordu. Burada Belçikalı doktorların, bulmak istediklerini buldukları anlaşılıyor. Verlaine'in yeni boşandığını ve Mathilde'in onu Rimbaud ile ahlaka aykırı ilişki içinde olmakla suçladığını, biliyorlardı. Küçük penis, belki de akıllarınca düşük bir erkeklik gücüne işaret ediyordu, incelen biçimi de genç, sıkı bir anüse süreklilik gösteren bir girişi düşündürmüştü onla-

ra – kendi anüsündeki hafif genişleme de, güya Rimbaud’nun yakınlaşmalarına işaretledi, o da sadece son zamanlarda, Rimbaud’ya teslim olduğunun kanıtıydı.

Okur, eğer böyle muayenelerin sadece 19. Yüzyılın sözde-bilimsel dönemine ait uygulamalar olduğunu düşünürse, ona Cleveland’daki bir İngiliz kasabasındaki olayı, hatırlatmak gerekir. 1987’de, Ocak ile Haziran ayları arasında, beş yüzden fazla çocuk, sosyal hizmet görevlileri tarafından (bazen gece yarısı baskınlarıyla) zorla ailelerinden uzaklaştırılmıştı, çünkü iki doktor, hepsinin babaları tarafından cinsel saldırıya uğradıklarına karar vermişti. Bu doktorlar, bir tür balon sokma yöntemiyle, hayli tartışmalı “anal genişleme testi” uyguluyorlardı. Çocuklar balonu yeterince sıkı kavrayamazlarsa, doktorlar onların anal saldırıya uğradıklarına karar veriyordu. Kısa bir süre sonra, bütün o bölgede “kurbanlar” için bakıcı aile ya da hastane odası kalmamıştı. Sonunda, bu karşılıklı fikir tartışmaları doktorların aleyhine gelişti ve açılmış mahkemelerde, bu davaların çoğu düştü. Bütün bu çirkin olaylar dizisi, Salem Cadı Mahkemele-ri’nin¹⁴, modern bir örneği olarak görüldü. Verlaine’in “uzmanlar” tarafından yapılmış o muayenesinin, artık bir geçerliliği yoktu, ve aynı türdeki iğrenç bir şehvaniliği gösteriyordu. Ne gariptir ki, bunun sonucu olarak, biz şimdi onun penis ve anüs durumunu, geçmişin önemli şairlerinden herhangi birinin, ayrıntılı anatomisinden daha fazla biliyoruz. İki şair arasındaki ahlaka aykırı ilişkiler, Madam Verlaine’in Brüksel’de yaşayan, Rimbaud ile hiç karşılaşmamış, Verlaine’i de tanıdığı şüpheli olan manevi oğlu tarafından, teyit edildi. O yılların en büyük şairi Victor Hugo, Verlaine’e bir moral destek notu yazdı – eğer otoritelerin bundan haberi olduysa da, belli ki, pek önemsemediler bu notu.

¹⁴ 1692, Massachusetts.

Rimbaud, düşünüp aklı başına gelince, Verlaine'e karşı şikâyetini geri çekti, ama artık çok geçti. 8 Ağustos 1873'te, Verlaine iki yıl hapis ve 200 frank para cezasına çarptırıldı – ki bu en yüksek cezaydı. Rimbaud hastaneden taburcu olmuş, solgun ve ateşli bir vaziyette, birkaç günlüğüne kiralık bir odada kalıyordu. Orali bir ressam, onun yatakta bir portresini yaptı, resimde bir çocukluk hastalığı geçiren – kabakulak, belki de – küçük bir çocuğa benziyordu. Rimbaud, Verlaine'in hükmü bildirilmeden önce, Roche'taki aile çiftliğine yakın bir kasabaya giden (parasını Madam Verlaine'in karşıladığı) bir trene bindi. Son birkaç kilometreyi yürüdü, kendini güvercinliğe kilitledi, bir taraftan sık sık hıçkırarak ve Verlaine'in adını sayıklayarak, (şimdi artık kendisinin de karar verdiği adıyla) *Cehennemde Bir Mevsim*'i bitirdi. Ailesine hasatta yardım etmedi, o, yukarıda, kendi acı meyvesinin hasadını topluyordu. Eğer “Kötü Kan” bölümünü daha önceden, baharda kaleme aldıysa, o zaman, çok muhtemel görünen o ki, şimdi de “Delirium” (“Hezeyan”) bölümüyle, Aptal Bakire'nin (Verlaine'in) monologunun son hallerini yazıp bitiriyor olmalıydı. Ayrıca, metnin bütününe gözden geçirip düzeltmelerini yapıyor ve eski bölümlerini, yepyeni bir düzene sokuyor olmalıydı.

Rimbaud, her zaman Verlaine'i on bir heceli dizelerle yazmaya teşvik etmişti. Bu ölçü, şiire öyle tuhaf ve aksak bir ritim veriyordu ki (Verlaine gibi) incelikli bir şaire, ya da (Rimbaud gibi) sihirli bir şaire, süreklilik gösteren düşünce ya da söz dizimini gizleme fırsatı tanıyordu. Ne tuhaftır ki, hem Rimbaud hem de Verlaine, ayrılıklarının bu ilk döneminde, bu aksayan ritimli on bir heceyi benimsediler, sanki birbirlerine, şiirin tam da nabız atışında bağlı kalıyor gibiydiler, imgelem ya da konu ortaklığından, çok daha derin bir bağlılıktı bu sanki.

Rimbaud, gözden geçirip *Cehennemde Bir Mevsim*'e dâhil ettiği daha eski bir şiiri olan "Gözyaşları"nda, kendi dönüştürücü hayal gücünün hazzına varır. Ardenler kırlarında dolaşır, bir sukabağının usaresini içer, kendi bedenini bir meyhanenin önünde titreyen bir işaret olarak düşler, günbatımının, durgun suyu altına dönüştürdüğünü – bu yüzden içemediğini hayal eder. Bütün bu "görüntüleri", "sessizliği ve geceyi yazmak" dediği şeyi öğrenmiş olduğunun, kanıtı olarak sunar. Ve ekler; "anlatılamaz olanı notalara döktüm. Baş dönmesine süreklilik kazandırdım."

Verlaine cezaevinde kendi on bir dizelik şiirini yazıyordu o sıralarda, "Aşk Suçu" adında, (*Crimen Amoris* diye Latince bir başlığı olan) görkemli bir cehennem ve cennet tasviriydi bu. İlk kıta şiirin havasını belirler:

Hamedan'da ipek ve altından bir sarayda
Güzel iblisler (yeniyetme Şeytanlar)
Bir Müslüman müziğinin ezgileri altında
Yedi Günah'ı döktüler beş duyularından.

Sonra Verlaine, ilk tanıdığı günlerdeki hâliyle idealleştirdiği (ya da alçaklaştırdığı) bir Rimbaud sunar bize:

Çiçeklerden tacı altında on altı yaşında şimdi,
Bütün kötü meleklerin o en güzeli. Kollarını kavuşturmuş
Gerdanlıklarının dalgalı perçemlerinin üstünde,
Düşlere dalmış, gözleri alevlerle yaşlarla dolu.

Diğer şeytansı yeniyetmeler, aklını çelmek için ellerinden geleni yaparlar ama o, onların okşamalarına direnir:

Ve keder, siyah bir kelebek bırakır
Altınlarla tutuşmuş sevgili alınına onun –
Ah, ölümsüz ürkütücü çaresizlik!

Daha sonra bu (yeryüzüne) düşmüş melek, bir kuleye çıkıp yumruğunu kaldırır ve dünyaya seslenir. Tanrıyı yaratacak olanın kendisi olduğunu savunur. Çok uzundur süren bir bölünmenin, kötülüğü iyilikten ayırmış olmasına üzülyordur. Ve biz yetenekli sanatçıların eserlerini, bu “bir ve aynı erdemden” yaratmamış oluşumuzun yanlış olup olmadığını sorar.

Bu ballandırılmış sözler, yanıltır ve düşen bir yıldırım; bu şarkıyı sona erdirir ve kibrin yalancı bir formu içinde, kötülük ve ustalığı nasıl kaynaştıracığını bilen büyücüyü, öldürür.

Kötülük meleşinin ölümünden sonra, şiirin bütün havası değişir (Verlaine bu bölümü, defalarca yeniden yazmıştır). En dingin ve en güzel dizelerinden bazılarıdır bunlar; sanki artık Paris ve Londra’nın çalkantılı kötülüklerini ardında bırakır da, Ardenler’in sessiz gecelerini anımsayarak, büyülü, huzurlu kırları tasvir eder. Bize, bu dizelerde “haşin ve tatlı, evanjelik kırlar”dan, “taşlı yataklarında hızla akan akarsulardan”, “gizem ve dualarla yumuşamış havada uçan” puhu kuşundan söz edilir.

Şiir, “bizi kötülüklerden koruyan Merhametli Tanrı”ya yakarıyla biter. Burada dikkat çekici olan şu; Verlaine bir taraftan Rimbaud’nun hece ölçüsünü kullanırken, diğer taraftan önce Miltonvari bir görkemle¹⁵, sevgilisinin kötülüğünü ilan eder, sonra onu, ona hayat veren sisli, soğuk kırların, kucağına gönderir.

¹⁵ John Milton.

Verlaine, bir kendini yenileme deneyine girişmişti. Sonunda adı “Bilgelik” olacak bir şiirler toplamı kaleme alıyordu, içlerinden bazıları, Fransız dilinde yazılmış en içe işleyen, en inandırıcı Katolik şiirler olacaktı. Elbette, Ortaçağ sonlarının büyük şairleri – Dante, San Juan de la Cruz, Sufi şair¹⁶ Rûmî – Tanrı’ya yüce ilahiler yazmışlardı ama onlar, şüphe duyanların diri diri yakıldığı, acılı dünyevi varoluş karşısında dinin heybeti altındaki bir inanç çağında yaşamışlardı. Verlaine, tersine, bilimin sorgulamalarına ve yazılı derin bilginin arındırıcılığına maruz kalan, yüksek bir şüphecilik çağında, kendi sorunlu inancı hakkında yazıyordu.

Rimbaud’nun kendisiyse, kendi yaşadığı yüzyıla özgü ilerleme ve bilim ruhunu benimsemişti, her ne kadar *Cehennemde Bir Mevsim*’de, sonraki kimi eleştirmenlerin, onun da, bir Katolik şair olduğu iddialarına malzeme verecek kadar bir Hristiyanlık dili kullanmış olsa da. Belki de, o aynı eleştirmenler, kitabın başlığındaki temel inançsızlığı (cehennemin sonsuz değil, bitimli, hep devam eden değil, mevsimsel olduğunu) kabullenmeye yeterince hazır değildiler.

“Kaderim bu kitaba bağlı” dedi Rimbaud, arkadaşı Delahaye’ye. Rimbaud’nun annesi, şaşırtıcıdır ki, şiirlerden pek bir şey anlamamasına rağmen, şiirlerin yayımlanma masrafını karşıladı. Rimbaud, onu Brüksel’deki bir matbaacıya, Jacques Poot’a gönderdi. Rimbaud’nun on dokuzuncu doğum günü olan 20 Ekim 1873’e kadar, kitabın basılma işi bitmişti. Yazar, kopyalarını almak için Brüksel’e gitti. Yaklaşık on kitap aldı, birini Verlaine için hapishaneye bıraktı, sonra Paris’e hareket etti. Orada, yedi kopyasını, hâlâ görüştüğü, hiçbiri ünlü ya da çevresinde etkili olmayan birkaç arkadaşına verdi. Verlaine sayesinde tanıdığı önemli şairler, artık ondan uzak duruyordu;

¹⁶ Mevlana Celâleddin-i Rumî.

onu Verlaine'in korkunç akıbetinden sorumlu tutuyorlardı. İnsanlar, Rimbaud'yu, yetenekli ve önceden namuslu olan evli bir adamın hayatını mahvetmiş bir sokak serserisi ve bir sapkın olarak görüyorlardı. Elbette ki, böyle bir sanat düşmanının, kariyerinde ilerlemesini hiç kimse istemiyordu. Rimbaud, ister istemez Charleville'e döndü, kitabına ilgisini tümünden yitirmiş görünüyordu. Matbaacıya, geriye kalan ödemelerini, hiçbir zaman yapmadı. *Cehennemde Bir Mevsim*'in diğer 490 kopyası Mösyö Poot'un deposunda 1901 yılına değin bekledi – bir gün, bir kitap-kurdu, onları keşfedene kadar.

Yüksek güvenli bir hapishaneye sevk edilmek üzere olan Verlaine, kaçak sokulmuş bir kâğıda, cezaevinde verilen kahveye bir çubuk batırarak, Rimbaud için kargacık burgacık üç dört şiir daha yazabildi. "Crimen Amoris" işte bu yöntemle yazılmış ve Arthur'a verilmişti. Her ikisi de, kendilerine özel olan on bir heceli birkaç şiir daha yazdılar – ama daha sonra ikisi de, bir daha asla, bu ender kullanılan ölçüyle yazmadılar.

Rimbaud, edebi iddiasında hayal kırıklığına, Verlaine'in akıbetinden ötürü yoksunluğa ve dumura uğramış olarak, sessiz sedasız Paris'e döndü. Orada toplumdan dışlanmış muamelesi görüyordu, takıldığı kahvelerde kimse gelip masasına oturmuyordu. Sadece üç dört arkadaşı vardı, bir de yeni tanıdığı, Provans'tan Paris'e taşınmış tanınmayan bir şair olan Germain Nouveau. Rimbaud'dan üç yaş büyük olan Nouveau, sekiz yaşında annesini, on iki yaşında da babasını kaybetmiş, şimdi de ona kalan küçük mirası, tipik bohem hayatıyla, har vurup harman savurmakla meşguldü. Koyu Provans aksanı, insanları gülümsetiyordu. Nouveau'nun boyu en fazla 1.50 idi, kulaklarının arkasına taranmış gür siyah saçları ve iki noktada sona eren kıvrırcık sakalları ve şaşırtıcı derecede keskin siyah gözleri vardı. Zaman geçmeden, Rimbaud'nun büyüüne kapılıp et-

kisi altına girdi (ki bu, birkaç arkadaşını huzursuz etti), ve iki genç adam, neredeyse birdenbire, Paris'ten ayrılıp Londra'ya gitmeye karar verdiler.

Nouveau eşcinsel miydi ve Rimbaud'ya âşık mıydı? Rimbaud ile tanışmadan kısa süre önce bir kadınla bir ilişkisi olmuştu, ama çok sonra tuhaf bir biçimde “Reddetme” adında muammalı bir şiir yazdı – yarı mizahi, oldukça kapalı, belli ki oyunbaz bir alıştırma olarak yazılmış bu şiir, “Benim rûhumda bir kulampara” diye başlar, ama sonunda “ben kulampara değilim” bildirisiyle biter. Şiirin başıyla sonu arasında şair, kuşkularla çevrili yaşam deneyimini irdeler, arkadaşlığı zehirleyen bir dile düşmüşlüğü betimler: “Arkadaşlık, şu güzel dişi köpek / Aşkın mehtabına doğru uluyan”. Nouveau, ayrıca, kulamparalık akımının kurucusunu betimler, pek fazla taraftarı yoktur bu akımın. Kurucunun adının “veau” ya da “veal” ile uyaklı olduğunu öğreniriz (elbette ki, olsa olsa Rimbaud ya da Nouveau olmalıdır bu). Sonra bize, bütün insanlık heteroseksüel olsa, bir tek istisna kalacağını söyler – muhtemelen Rimbaud'dur bu, ama onun adını anmak, bütün bu şiirle seslendiği hanımefendinin “iffetli kulaklarını” incitecektir. Bir başka tuhaf bölümde, Nouveau şöyle bir vurgu yapar; madem “sadece bir yarım-adam”dır (kısa boyuna bir göndermeyle), onu tamamlayacak birini arama hakkı yok mudur?

Yıllar sonra Nouveau'nun arkadaşı Jean Richepin hatıralarında, Rimbaud'nun o sıralarda şiirlerinden çok rezaletleriyle tanındığını ve güçlü kişiliğiyle “narın tabiatlı, güçlü bir erkeğe kapılan bir kadının ürkekliğine sahip heyecanlı bir kişiliği olan” Nouveau'yu, kolayca etkisi altına aldığını yazar. Richepin'e göre Nouveau'nun Rimbaud ile Londra'ya gitmesi bir kaçırılma olayından ibarettir.

Nouveau, hayalperest, gelgeç akıllı, dengesiz bir adamdı. Sonra ki yıllarda Verlaine ile tanıştı, Verlaine onu Katolikliğe döndürdü. Nouveau'nun sonradan öyle derin mistik tecrübeleri oldu ki, birden fazla kez hastaneye yatırılmak zorunda kaldı (alkolizm de bu “kuruntularında” zararlı bir rol oynadı); en sonunda, Büyük Perhiz sırasında, aşırı bir gayretle oruç tutmaktan öldü. Orta yaşlı bir adamken, Aix-en-Provence'da bir kilisenin önünde dilencilik yapacaktı. Otuz yıl önce Nouveau'yu bir ressam ve şair olarak Paris'ten tanıyan Cezanne, ona her Pazar bir madeni para verecekti. O zamana kadar, kendisine “Humilis”¹⁷ diyordu ve kendi şiirlerinin yayımlanmasına, şiddetle karşı çıkıyordu. Hatta şiirlerini basma girişiminde bulunan bir yayıncıyı, mahkemeye bile verdi.

Rimbaud ile Londra'dayken, onun düzyazı şiirlerini içeren “*Aydınlanmalar*”ında büyük anlam buldu ve şiirlerin hepsini kendi el yazısıyla temize çekti. Londra'da, Waterloo İstasyonu yakınında, ikisi bir odayı paylaştı, bir de bir İngiliz'e Fransızca konuşma dersleri verme işinde güç birliği ettiler. İkisi de British Library'de çalışmak için kayıt yaptırdılar. Nouveau'nun Paris'teki arkadaşlarına yazdığı mektuplar, üzücü bir şekilde bir zamanlar Verlaine'in yazdıklarını andırıyordu; insanlar Rimbaud'nun, Nouveau'nun da canına okuduğundan kaygılanıyorlardı.

Rimbaud, *Aydınlanmalar*'ı kuşkusuz ki aylardır yazıyordu, ama el yazmalarını bir araya getirip düzeltmelere başlaması, bu zamana denk geliyordu. Bu düzyazı şiirlerin çok azı, iki ya da üç sayfayı aşan uzunluktadır. Ya çok az, ya da hiç otobiyografik bağlantıları olmadığı gözükmetedir. Birçoğunda, resim sanatına göndermeler vardır – bu da, belki de, hem ressam hem şair olan Germain Nouveau ile birlikte yaşadığı dönemin etkisindendir.

¹⁷ Bodur, kısa, alçak.

Cehennemde Bir Mevsim'deki bölümlerin aksine, *Aydınlanmalar*'daki şiirler tez-antitez tahterevallisinde ilerlemedikleri gibi, yarı örtük bir tartışma biçiminde canlandırılmazlar. Bu yeni eserde, karşılıklı-konuşmaya dair hiçbir şey yoktur, bir görüş öne sürme ve onu yeniden gözden geçirme yoktur, sav ve karşı-sav yoktur.

İlk şiir “Tufandan Sonra”, erken-gerçeküstücü bir hava tutturur. Tufanın ardından, kunduzlar bir bent inşa eder haldedir ve “Alplere bir piyano yerleştiren” bir Madam görürüz. Kervanlar yola düzülür ve “Muhteşem-Otel, buzulların kaosunda ve kutup gecesinde inşa edilmişti”r. “Çocukluk” adındaki sonraki şiirde, Rimbaud’nun kendi çocukluğundan hiçbir şey süzülüp gelmez. Sadece sultanlar, prensesler, din gezginleri (hacılar), ve “tatlı bir mutsuzluk içindeki küçük yabancılar ve insanlar” hakkındadır şiir. Buna ek olarak, “Çalmayan bir saat var”dır ve “alçalan bir katedral ve yükselen bir göl” vardır.

“Masal” adlı şiirde, bir prens, görünüşü, hal ve tavırları “çoklu ve karmaşık aşk”ı ve “anlatılamaz – hatta katlanılamaz – bir mutluluğu” vaat eden bir cinle, “karışık kaynaşır”. “Antik”te, Rimbaud, tanrı Pan’ın bağışlayıcı oğluna yakarır. “Kalbin,” der, “karnında atıyor, içinde bir çift cinsiyetin uyuduğu. Gezinip duruyor geceleyin, şu kalçanın, şu ikinci kalçanın ve sol bacağının, yumuşacık hareketleriyle.” Bu dizeler, Rimbaud’nun en son üslubunun tam da özü olarak ünlenmiş, unutulmaz olmuşlardır: “*Promène toi, la nuit, en mouvant cette cuise, cette seconde cuise et cette jambe de gauche.*” Sözler, son derece stilize bir tablo izlenimi uyandırır; tıpkı sonradan, Nijinski’nin, Debussy’nin “Bir Pan’ın Öğleden Sonrası” için yaptığı koreografinin görünümü gibi.

Öteki şiirlerde, Rimbaud, yine ya yeni duygulanımlara ulaşmak amacıyla yola çıkmaları yüceltir ya da kösnüllüğün yeniden doğuşu için çağrıda bulunur. “Kemiklerimize yeni bir aşk-bedeni giydirildi.” “Yeni bir uyum”dan, “yeni erkekler”den ve “yeni aşk”tan söz eder. Neredeyse Gnostik ifadeler vardır: “Biliriz biz her gün, ama her gün nasıl adarız bütün hayatımızı, nasıl.”

Bununla beraber, kitabın çoğunluğu donuk ve gelecekçidir; yoksul genç ailelerin mutlu bir biçimde meyveler yediği caddeleri olan kristal kentlerle ilgili düşüncelere dalınır. Bir başka kentte, kısa bir köprü “yaklaşık dört buçuk kilometre çapında artistik çelik iskeletli”, kocaman bir kubbeye uzanır. Bir masal ihtişamından, hassas-ölçümlü ebatlara tuhaf dil geçişleri vardır; işte bu da, Rimbaud’nun gerçeküstücülere çekici gelen tarafıdır. Eleştirmenler, sonradan, Verlaine’in bütün usaresini emip, içip mükemmelce sindirebildiklerini hissettikleri halde, Rimbaud hâlâ bir biçimde yenmez-yutulmaz olarak kalmıştır onlar için. Asimile edilmesi olanaksızdı onun, bu nedenle, gelecek kuşaklar için ve yorumcular için, hiçbir zaman büyüleyiciliğini yitirmedi.

Birçok şiirde, İngilizce sözcükler bulunur, yer adları ya da tuhaf İngilizceleştirmeler (ana dili Fransızca olanların yapabileceği hatalar). “Steerage”, “turf”, “Cottage”, “Pier”, “Railways” gibi muhtelif İngilizce sözcükler. Belli ki, tam olarak ne zaman olduğu kesin olmasa da Rimbaud, bu şiirleri yazarken İngilizceyle çok haşır neşirdi. Tam dört kez Londra’da yaşamış, toplamda on bir ayını orada geçirmişti. Bu son Londra döneminden, elimizde, Rimbaud’nun elinden çıkmış, çalışmak için derlediği, uzun bir az kullanılan İngilizce sözcükler listesi var.

Illuminations’a (*Aydınlanmalar*’a) alınmış iki şiirin, zaman zaman, Fransızca’da yazılmış ilk serbest nazım şiir oldukları söy-

lenir – yani, düzensiz, ölçsüz, uyaksız dizelerle yazılmış şiir (belki de İncil’deki ilahilerin Avrupa dillerine çevrilmesi, serbest nazımın kaynağı olmuştur). Serbest nazım tarzındaki şiirler “Bahri” ya da “Hareket” (“Seyir”) olarak adlandırılır. Her iki sözcük de denizin hareketleri ile ilgilidir ve “Hareket”in tuhaf bir biçimde, yenilik, modernlik çağrışımı vardır. İşte Nuh’un Gemisi’nin tuhaf, fütüristik hikâyesinin ikinci kıtası:

Dünyanın fatihi onlar
Şahsi ve kimyevi bir kader peşindeler;
Eğlence ve rahatlık onlarla yolculuk eder.
Liderleri onlar ırkların, sınıfların,
Gemi’ye tırmanan hayvanların!
Huzur ve baş dönmesi var
Çalışmanın korkutucu gecelerinin
Tufansı ışığında.

Rimbaud tarafından, hiçbir yerde *Les Illuminations* (Aydınlanmalar) başlığı yazılmamıştır, belki de kitabın basılmasına önyak olan Verlaine’in koyduğu bir başlıktı bu. Notlarına bakılırsa (sık düştüğü İngilizce hatalarını biliyoruz) Verlaine, sözcüğün “renkli levhalar” anlamına geldiğini düşünüyordu, belki de onun (ya da Rimbaud’nun) kafasında (Emanuel) Swedenborg’un ruhani aydınlanmaları gibi bir şey vardı. Rimbaud, bu İsveçli gizemcinin eserlerini incelemişti, ayrıca Londra’da, bir süre Swedenborgcu bir kilisenin yakınında yaşamıştı. Ya da belki de bu başlıkla, ani esinlenmeler gibi bir şeyi kastediyordu.

Yirminci yüzyılın büyük Fransız şairi Yves Bonnefoy’un dediğine göre, kitabın son şiiri “Cin”, “dilimizin en güzel şiirlerinden biridir”, ki bu düşünce, eleştirmen ve çevirmen Roger Munier’de de yankısını bulmuştur. Munier şöyle yazmıştır: “‘Cin’, şiirden öte bir şeydir. Bizimki gibi, tanrıların ortadan çe-

kilmesinden sonraki bir dünyada, “kanonik” diye nitelendirdiğimiz büyük metinler arasında sayabileceğimiz, vahiyli bir metindir bu.” Munier, saptamasında haksız değildir; çünkü cin, bir tanrı değildir, kısmen tanrısal, kısmen insani (ayrıca kısmen hayvani ve kısmen robotsu) görünse de. Tanrısal yeteneklerle donatılmıştır, ama daha sınırlı, daha yerel türden yeteneklerdir bunlar. Ulvî, ama mesafeli... Sonsuz, ama dünyamıza bir me-teordan daha sık uğramayan...

Kuşkusuz, bu şiire “son” şiir demek, yanıltıcıdır, çünkü şiirler hiçbir zaman belirli ya da özel bir sırayla yayımlanmamışlardır, ayrıca Rimbaud’nun bu konudaki niyet ve kararları da netlik kazanmamıştır. Şiirlerdeki görsel imgeler, tuhaf süperpozeler sunarlar; yani, bir görüntüyü diğerinin üstüne bindirip, ortaya çıkan bileşime bakıp, onu sergilemek gibi bir durum arz ederler: “bir körfez, tekneler yok... rıhtımlar arasında devasa şamdanlarla yüklü tekneler, yok” tipik bir süperpoze örneğidir.

Olağanüstü olan şudur; kısacık yazarlık kariyerinde Rimbaud, Latin şiirinden Romantiklere, Parnasçılardan Sembolistlere, oradan Gerçeküstücülere, üstelik daha gerçeküstücülük ortada yokken, bütün bir şiir tarihini kat etmiştir.

Aydınlanmalar’daki çoğu şiir gibi “Cin” de gölgeli, hayalimsi, esin verici ve okunmaz bir metindir:

Şefkattir o, şimdide onun varoluşu, çünkü ilan etti açık bir ev olduğunu köpüklü kışa ve yazın sesine, odur, içkileri ve yiyecekleri arındıran, odur, tarıfsız mekânları büyüleyen, odur üstinsanın hazzı, yerinden kımıldamaz yörelere iştirilmiş. Şefkattir o ve gelecek, güç ve aşk! ki biz, hiddetimizin ve sıkıntımızın batağından, görüyoruz

yukarıdaki koşuşturmayı, öfkeli bir kargaşada zevkten esirmek bayrakları arasından.

Aşktır o, mükemmel kesimli ve yeniden icat edilmiş bir boyutta kesilmiş, mucizevî ve öngörülemez ve sonsuzluktur o: ölümcül cazibelerin sevgili düzeneği. Korkmuş haldeyiz hepimiz onun imtiyazlarından – onun ve bizim: ah kıvancı sağlığımızın, oyunu melekelerimizin, kendine hizmet eden duygumuz ve ona tutkumuz, odur, sonsuz yaşamında yıllarca bizi sevecek olan...

Bize dönsün diye onu çağırıyoruz ama o durup bakmıyor bile... Ve bir çekip giderse Çılgınca Sevmek, çanlar çalar, onun vaatleri de çanlar çalar sonra: “Ardında bırak bu boş inançları, bu eski bedenleri, bu aileleri ve bu nesilleri. “Bütün bu çağ, işte iflas bayrağını çeken çağ!”

Çekip gitmeyecek o, yeniden inmeyecek cennet katından, öfkeli kadınları ya da neşeli erkekleri kurtarmayacak, bütün bu günahı aklayacağı yok: yok başka şey söylenecek çünkü o var çünkü sevgili odur.

Nefesleri onun, başları onun, maratonları onun; ürkütücü hızı mükemmel biçiminin ve devinmesinin.

Ah zihninin doğurganlığı onun ve uçsuz bucaksızlığı kâinatın!

Bedeni onun! Düşlenmiş yansızlığı onun, çözülüp dağılışı yeni bir şiddetle melezlenmiş merhametin!

Görünüşü onun! Görünüşü! O geçerken, bütün aşağılayıcı acılar yükselir.

Işığı onun! Müzik, bütün yoğunluğuyla devinim halindeki acının kükremelerini bastırır.

Adımı onun! Göçler, antik çağ istilalarından da geniş.

Selâm ona ve bize! Bütün yitik günahlardan daha iyi huylu kibir!

Ah dünya! Ah yumuşak şarkısı yeni mutsuzluğun!

Hep tanıyordu bizi hepimizi o, ve hep sevdi bizi hepimizi o. Hadi selamlayalım onu bu kış gecesinde ve izleyelim onun bir burundan diğerine, fırtınalı kutuptan şatoya, kalabalıktan sahile, bir bakış atmadan diğerine dümen kırmasını, izleyelim enerjisini ve duygularını tüketmesini ve hadi bırakalım onu, gönderelim gelgitlerin altına, bir kar çölündeki zirvelerin tepesine, görünüşünü, bedenini, ışığını izlerken onun.

Germain Nouveau, Haziran'da, Londra'da şiddetli bir kırılmayla değil ama, yine de kesin bir biçimde, Rimbaud'yu terk etti. Ona sadık kaldı, ama bir sanatçı olarak. Daha sonra Rimbaud, *Aydınlanmalar*'ın el yazmalarını, bu düzyazı şiirleri, basılmalarına önayak olacağına söz vermiş olan Nouveau'ya vermesi için Verlaine'e bıraktı. Ama öyle olmadı; şiirler, bir on yıl daha basılmadı. *La Vogue* adında iki haftada bir çıkan bir edebiyat dergisinin 1886 yılının 13 Mayıs - 21 Haziran arasındaki birkaç sayısında tefrika edildiler. Şiirlere "En son Arthur Rimbaud şiirleri" yakıştırmaları yapıldı. Şair, elbette ki hâlâ hayattaydı, ama bir süredir kimse ondan bir haber almamıştı. Bir kitap formatında (Verlaine'in övgü dolu bir önsözüyle) çıktıklarında, Rimbaud Sembolistlerin öncüsü olarak selamlandı. Félix Fénéon *Illuminations* (*Aydınlanmalar*) için yazdığı bir değerlendirme yazısında, "eskide kalmış bir epik ya da endüstriyel gelecekte, uzak bir uygarlığın imgeleri" demiştir. Bizim şimdiki bakış açımızla, "endüstriyel gelecek" daha emin bir iddia gibi görünüyor.

Londra'da yalnızken, kendini oradaki Fransız sığınmacılar tarafından toplumdan dışlanmış hissetti. Hafiften deli ve çok bohem olan Nouveau bile, ondan söz ederken, adını söylemek yerine ölçülü bir biçimde basitçe "Şey" (*Chose*) diyordu

– sonradan, İngilizce gey argosunda yarı-sevecen yarı-alçalıcı, imâlî bir sözcük haline geldi bu sözcük (“Miss Thing” / “Bayan Şey”).

Haziran 1874’te, Rimbaud hastalandı ve hastaneye yatırıldı. Hastalığının ne olduğu hakkında hiçbir şey bilinmiyor, ama bu sonraki birçok hastalığının, ilkiydi. Ama her ne idiyse, annesini yardıma çağırmasına yetecek kadar ciddi bir hastalıktı bu. Madam Rimbaud ve kızkardeşi Vitalie, Ardenler’den yola çıktılar ve 6 Temmuz’da Londra’ya vardılar. Rimbaud, onlara Easton Yolu’nun sonundaki Argyle Meydanı’nda, geniş bir oda buldu. Vitalie, günlüğüne, o en iyi küçük kızkardeş tutumuyla, şöyle yazdı: “Zayıf ve solgun, ama çok daha iyi, hele bir de bizi görmenin hoşnutluğu, onun tamamen iyileşmesini hızlandıracak. Biz trenden inmek üzereyken karışıklığa rağmen bizi hemen gördü ve yanımıza geldi...”

Sonraki yirmi altı gün boyunca, Rimbaud, annesi ve kız-kardeşi için tercümanlık yaptı ve onları düzenli gezilerle Londra Kulesi, Parlamento Binaları, Buckingham Sarayı, Trafalgar Meydanı, Albert Anıtı, Saint Paul Katedrali, hatta Thames’in altındaki yaya geçidi “Thames Metrosu”na varıncaya kadar, şehrin görülecek yerlerine götürdü. Tipik bir geri kalmış köylü kızı olan Vitalie, Londra’dan nefret etti, sıra özlemine kapıldı. Biliyordu ki, Arthur tamamen sağlığına kavuşmadan ve bir “mevki sahibi iş” bulmadan, annesi Fransa’ya dönmek istemiyordu. Bu ziyaretten sonra, Arthur, kesin bir biçimde, annesiyle arasını düzeltti, sonraki yıllarda da gittikçe ona daha çok bağlanacaktı. Birçok kış aylarını onunla geçirecekti, sonbaharda, hasat zamanı ona yardım edecekti, yolculukları onu nereye götürürse götürsün, onunla sık sık mektuplaşacaktı.

Rimbaud, bir iş buldu – hayatında ilk kez. Nerede ve nasıl bir iş olduğuyorsa tam anlamıyla bir esrar perdesi ardında kaldı. Bir teoriye göre İskoçya’da bir okulda, Fransızca öğretmenliği idi – ama belki de Reading’de bir okuldu. Her halükarda, 1874’ün 31 Temmuz – 7 Kasım arasındaki döneminde olanlar, belirsizliğini korumaktadır. 7 Kasım’da ve sonraki iki günde Rimbaud Times’a bir ilan verdi:

Yüksek düzeyde edebi ve dilsel donanıma, mükemmel konuşma becerisine sahip bir PARİSLİ (20), güney ya da doğu ülkelerine seyahat etmek isteyen bir BEYEFENDİYE (sanatçılar tercih edilir), ya da bir aileye EŞLİK ETMEKTEN¹⁸ memnuniyet duyacaktır. Referansları iyi. – A. R. No 165, King’s Road, Reading.

İlandan bir sonuç çıkmadı. Ama bu ilanın, bize gösterdiği tek şey, Rimbaud’nun içindeki yoğun yolculuk arzusu. Beyefendi sanatçılar (eğer mevcut idilerse), muhtemelen, yirmi yaşındaki hoşsohbet birine, Bulgaristan ya da Yunanistan gezileri sırasında, ihtiyaçları yoktu.

Sonraki dört yıl boyunca, 1875’ten itibaren, Rimbaud, baştan-başta bütün Avrupa’ya, hatta daha uzağa, uzun yolculuklara çıktı. Anlaşıldığı kadarıyla, birkaç dili akıcı konuşacak kadar öğrenip, sonrasında ticaret dünyasında bir çevirmen olarak çalışmak düşüncesindeydi. Yirmi birinde, hayatını bütünüyle değiştirmeye – ve nefret uyandırıcı bir şöhretten başka hiçbir şey elde etmediği edebiyat dünyasından uzaklaşmaya – dair güçlü bir istek duyduğu, açıkça görülüyor. Biz onun yetenekli ve başarılı bir şair olduğunu düşünüyoruz, ama o, kendisini bir başarısız olarak

¹⁸ Sözcük “ACOMPAGNY” diye imla hatalı yazılmış.

görüyordu. Okulunu yarıda bırakmıştı ve hiçbir zaman, Fransız okul sisteminde, öğretmenlik yapabileceği genel bir sertifika alamamıştı. Paris’te, bir haydut ve bir baş belası – üstüne üstlük bir homoseksüel – olarak nam salmıştı. Nereye gitse, bu skandal onu takip ediyordu. Paris edebiyat dünyasının, Rimbaud’nun, modern şiirin babası olduğunu kabul etmesi için, daha on iki, ya da on beş yıl geçmesi gerekiyordu. İnsan merak ediyor: Acaba daha uzun yaşasaydı – ve yaşamını Fransa’da sürdürseydi – bu kadar yüksek bir konuma sahip olur muydu?

Altı çizilmesi gereken bir şey varsa, o da şu: Rimbaud edebiyata sonsuza dek veda etmişti. O zamandan itibaren, hayatının sonuna kadar, edebiyatla ilgili hiçbir şey yazmadı, hatta hiçbir şey okumadı. Yaratıcılık yıllarına (on beşinden on dokuz yaş arasındaki) dönüp baktığında, onları utanç yılları, bir sarhoşluk zamanı, bir homoseksüel skandal dönemi, hiçbir şey kazan-dırmayan kibir ve isyan yılları olarak gördü. Başarıya susamış durumdaydı – herhangi bir şeyde, az ya da çok. Önce şiiri denedi ve *Cehennemde Bir Mevsim*’e kimse dönüp bakmayınca, şiiri bıraktı. Sonra bir gezgin, iş adamı ve tercüman olabilmek için, başka diller öğrenmeye soyundu. Kendini bir piyaniste dönüştürmeye çalıştı, ama bundan çabuk vazgeçti. Geçer akçe olan hiçbir becerisi yoktu – sadece dehası vardı, onu da kimse takdir eder görünmüyordu – böylece silah kaçakçılığına, ithalat-ihracata, bir de, hakkında (mümkün olduğunca kuru bir biçimde) yazılar da yazdığı, keşif işine yöneldi. Yazar olarak başarısız olduğundan, bütün o bohem değerlerden vazgeçti, bir tür saygınlığı ve anesinin takdirini de kazanabileceği, finansal bir başarıyı arzuladı.

1875 Ocağında, Charleville’de annesiyle kaldı ve kendini Almanca çalışmaya adadı. 13 Şubatla, annesinden aldığı az bir harçlıkla Stuttgart’a giden trene binip oradan ayrıldı. Alman-

ca'yı, Almanya'da öğrenecekti. Londra'da yaptığı gibi, Fransızca dersleri vermek üzere ilan verdi, ama yine hiç başvuran olmadı.

Rimbaud'nun, beklenmedik bir ziyaretçisi oldu – Verlaine – hapisten yeni çıkmıştı ve Belçika'dan sınır dışı edilmişti. Verlaine, annesiyle köylerinde birkaç gün geçirdikten sonra, Paris'e gitmişti, orada, sonunda boşanma işlemlerini tamamlamış olan karısını görebilmek için, nafile girişimlerde bulundu. Madem Mathilde onu reddetmişti, Verlaine, hemen sonrasında, Rimbaud'yu arayıp buldu.

Verlaine, son zamanlarda Katolikliğe dönmesine ve yeni dindar hallerine ilişkin, gösterişli tavırlar takınıyordu, hatta henüz Rimbaud onu görmeden önce, ortak arkadaşlarıyla mektuplaşmalarında, ondan söz ederken alaycı bir biçimde ona (Cizvitlerin kurucusunu kastederek) "Loyola" diyordu. Şubat sonlarında, Rimbaud ve Verlaine, Stuttgart'ta birlikte iki buçuk gün zaman geçirdiler. Rimbaud, bu çiçeği burnunda dindar Verlaine'i, Alman tarzı içkili mekânlara götürdü – ve çok geçmeden, bizim havari, kör kütük sarhoş olmuştu. Ama zaten hemen, o mukaddes hallerini, bir kenara bırakmıştı. Rimbaud, ortak arkadaşları Delahaye'ye yazdığı mektupta şöyle diyor: "Verlaine önceki gün buraya geldi, pençelerinde bir tespih... Üç saat sonra, tanrısını inkâr eder hale geldi ve Efendimizin 98 yarasının, yeniden kanamasına sebep oldu. Burada iki buçuk gün kaldı, çok makul bir süre, sonra da itirazlarımı kabullenip, oraya, adaya gelip çalışmalarını sürdürmek üzere, Paris'e döndü." Gerçekten de 20 Mart'ta Verlaine, İngiltere'de Stickney, Lincolnshire'da bir gramer okulunda, Fransızca ve tasarım öğretmeni olarak göreve başladı.

Verlaine ve Rimbaud, her ne kadar başka yollarla birbirleriyle bağlarını sürdürmüş olsalar da, bir daha hiçbir zaman görüş-

mediler. Verlaine, hâlâ, en azından onu kıskanacak kadar, önem veriyordu Rimbaud'ya. Özellikle, şu ufacak tefecik Germain Nouveau'yu, merak ediyordu; onunla Londra'da bir buluşma ayarladı, iki şair bir araya geldiklerinde, sarhoş oldular ve muhtemelen birbirleriyle "Şey"i yâd ettiler. O sıralarda, Verlaine'in şöhreti, en düşük düzeydeydi hatta bir Parnasçılar antolojisiinde yer almak umuduyla şiirlerini gönderdiğinde editör onları, "Yazar, lâıyk bulunmadı" notunu düşerek hemen reddetti.

Rimbaud, Stuttgart'ta iki buçuk ay kaldıktan sonra, yeni menzili olan İtalya'ya doğru yola çıktı; bu kez, İtalyanca öğrenmeye karar vermişti, ama o kadar parasızdı ki, İsviçre'deki Gothard Geçidi'ni yürüyerek geçmek zorunda kaldı. Yorgun argın, Milan'a vardı, orada, katedrale bakan bir evde, dul bir kadının pansiyonunda kaldı. Evin diğer sakinleri, renkli bir çeşitlilik arz ediyordu: Aşçılar, çul çaput satıcıları, işçiler ve terziler. Pansiyoncu kadına, misafirperverliğinden ötürü teşekkür etmek için, *Cehennemde Bir Mevsim*'in bir kopyasını hediye etti –bu, herhangi bir biçimde, kendi şiirsel çalışmasına gösterdiği ilgiye dair görüp göreceğimiz en son olaydır.

Sonraki durağı, Marsilya oldu. Rimbaud, başka bir dil daha öğrenmek için oradan İspanya'ya geçmek niyetindeydi, ama hastalandı ve bir süre, Marsilya'daki bir hastanede kaldı – belki de tam da on altı yıl sonra, öleceğı hastane, bu hastaneydi. Bir arkadaşı, Rimbaud ile Marsilya'da karşılaştığında, eski-şair, geçimini hırsızlık yaparak sağladığını, hatta manastırın yatakhanesinde parasız oda almak için, bir keşişi ayarttığını beyan etmişti. Çok geçmeden, Verlaine ve Rimbaud'nun çocukluk arkadaşı Delahaye, bu küçük dedikodudan haberdar olmuştu; Verlaine'e yazdığı karikatürlü bir mektupta, Rimbaud'yu gözünde bir damla yaş, çok şişman bir keşişe yalvarır halde göste-

riyordu. Her halükârda, Rimbaud, İspanya'ya gitme projesinden vazgeçmişti.

Rimbaud ve Verlaine'in, artık sevgili olmasalar da, ilişkilerini dostane bir mesafede sürdürdüklerini düşünmek, memnuniyet verici olurdu. Ama Rimbaud, her zaman olduğu gibi, Verlaine'den para koparma çabalarını sürdürdü. Hatta eski aşığını şantajla tehdit etti. Verlaine, Delahaye'ye yazdığı bir mektupta, Rimbaud'nun "laf anlamaz nankörlüğünden", kabalığından, "bazı karanlık şantaj imâlarıyla zıvanadan çıkmış densizliğinden" şikayet etti. Çok sonra, Verlaine ve Delahaye, Rimbaud'nun yazdıklarını savunucusu olup, onu dünyaya ender gelmiş bir dahi olarak takdim ettiklerinde, bu dönemde yazdıkları dedikodulu, çirkin imâlarla dolu mektuplaşmalarını, çok gerilerde bırakmışlardı.

Rimbaud, Charleville'e annesinin evine döndü. Küçük kızkardeşi Vitalie, kansere yakalanmıştı. Sıkıntıdan patlamış olan Rimbaud, bir piyanist olmak istediğine karar verdi, aile evine getirilmek üzere, bir piyano sipariş etti; çok geçmeden, öfkeli komşular gürültüden şikayet etmeye başladılar. Daha sonra bilim alanında çalışmak istediğini ilan etti, bir zamanlar küçümsediği lise diplomasını almak için, bitirme sınavına girmek istedi, bu kez fen bilimlerinden girecekti – ama bu tasarısı, sonuçsuz kaldı. Delahaye, Rimbaud'nun tükettiği içki miktarından dehşete düşmüş olarak, Verlaine'e dert yanarak, arkadaşları "Şey" in sonunun tımarhane olduğunu yazdı. Her zaman çabuk kavrayan biri olmuş olan Verlaine, Delahaye'ye yazdığı mektuplarda, bir dolu ipe sapa gelmez komik şiirde "Rimbe" ile ilgili, en son haberleri şiirleştirdi. Hicivli olan bir tanesinde, şöyle yazdı:

Rimbaud: Bir Âsinin Çifte Yaşamı

Yorulmak bilmeyen lânet
Adımlarını izler bütün dünyada ufuklar el ederken,
Sen, günahkâr kayıp çocuk, el kol hareketlerin bir satır
gibi!

Aynı şiirin alt satırlarında, Verlaine şunları ekledi:

Artık doğru düzgün işler peşinde değilsin: dilin
Tükendi aşırı argodan ve küçümsemelerden,
gündelik yalanları iş edinmekten.
Belleğinse, kapandı gitti müstehcenlikten,
En küçük bir fikri bile yakalayamaz artık ...
Ey uysallık tanrısı, bu çocuğu öfkeden koru.

Belki de, yeni piyanist-bilim adamı imajına uysun diye, Rimbaud saçlarını kafatasına kadar kazıttı – en parlak çağlarında uzattığı, bitlerin yuvası olarak besleyip büyüttüğü o alımlı saçlarını. O sıralarda sürekli baş ağrılarından şikayet ediyordu ve o gür, inek yalamış saçlardan kurtulmanın, sorunu çözeceğini düşünüyordu.

Verlaine, Rimbaud’ya 12 Aralık 1875’te, son mektubunu yazdı. Ona şantaj yapacağı ya da başka türden bir sorun çıkaracağı korkusundan genç adama adresini vermeyi reddediyordu. Rimbaud’ya para desteği vermek istemiyordu. Onun Katolik inancına dönmeye hazır olduğunu öne sürmekten de, kendini alıkoyamıyordu. “Seni böyle aptalca bir yolda görmek çok acı verici. Sen ki, bu kadar zekisin, bu kadar hazırsın; bunu bir kabullensen, sen de çok şaşıracaksın aslında! Bak, senin her şeyden ve herkesten iğrenmen yok mu, işte ona meydan okuyorum ben, her şeye ama her şeye karşı bu bitmez tükenmez öfken, yok mu – nedenini çok iyi biliyorum, bu öfkenin, sen bir türlü anlamasan da.” Her zaman iyimser olmuş olan Verla-

ine, Rimbaud'nun bitmeyen tedirginliğinde ve öfkesinde bile, dinsel bir göreve yönelmenin, ilk adımlarını görüyordu. İki adam, ilişkilerinde en dip noktaya gelmişlerdi; En iyi Fransız Rimbaud biyograficisi Jean-Jacques Lefrère'in saptamasıyla: "Verlaine'in gözünde; Rimbaud, şantajcının önde gideni ve nankör biri haline gelmişti. Rimbaud içinse, Verlaine, gönülsüz bir para kaynağı ve ikiyüzlü bir Cizvit'ti."

Aralığın 18'inde Rimbaud'nun kızkardeşi Vitalie on yedi yaşında öldü, muhtemelen dizindeki yumrulu bir tümörden (o zamanın teşhisiyle "tubercular synovitis"). Rimbaud Vitalie'i çok severdi, kızkardeşi sık sık Londra'ya onun ziyaretine gelirdi, Rimbaud eve her dönüşünde küçük kızkardeşine hediyeler getirirdi.

Bilimden ve piyanodan sıkılmış olan Rimbaud, şimdi de Rusça'ya yönelmişti. Rusya'ya gitme tasarısı da vardı kafasında ve bu dilde ilerlemek için de, kendini bir gardıroba kilitleyip, aç susuz, gerektiğinde yirmi dört saat boyunca, Rusça sözlüğünü hatmedecekti. Bir zamanlar o kadar kilise karşıtı olmuşken, şimdi bir misyoner olup uzak diyarlara bedavadan gönderilme fikri de hoşuna gidiyordu. Gerçekten de, Rusya'ya gitmek için yola çıktı, ama ancak Viyana'ya kadar varabildi, orada bir arabacı tarafından soyuldu ve dövüldü, sonra da topallayarak eve, annesine geri döndü.

Kısa süre sonra, yeniden Brüksel'deydi, Hollanda donanmasına katıldı, acemi asker olarak önce Sumatra'ya, sonra Java'ya yola çıktı, oraya vardıktan bir ay sonra da firar etti. *Wandering Chief* adlı bir İngiliz gemisine bindi, Ümit Burnu'nda bir fırtınada, hayatta kaldı, sonra İrlanda'da karaya indi, oradan da Charville'e tekrar annesinin yanına döndü. Rimbaud bu uzun ve beyhude yolculuğu niye yapmıştı? Kısmen, Hollanda hükü-

metnin ödediği – bir çarşı esnafının yıllık kazancı kadar olan – ikramiye için, şüphesiz. Ama daha çok yolculuk hazzı için. Rimbaud, yolculuğa can atıyordu ve bir kez kanına girmişse, o yolculuğa çıkmaktan başka bir şey düşünemiyordu. Daha sonra, evlenmeyi bile aklından geçirdi, ama çöpçatanına – annesine – bir şart koştu; sakın bir hayat sürebilecek biri olmadığı için, evleneceği kız, onunla en uzak yerlere gidebilecek biri olmalıydı.

Sonraki iki yıl, 1877 ve 1878, Rimbaud'nun hayatının en gizemli dönemleri arasındadır. Amerika'da bir iş bulmaya çalışmış, ama bunda başarısız olmuştu. Kopenhag ve Stokholm'e yolculuk etti, orada bir Fransız sirki için bilet sattı. Sonra Marsilya'ya gitti, oradan İskenderiye'ye giden bir gemiye bindi, ama İtalya'da gemiden indirildi çünkü sindirim sistemiyle ilgili ateşli bir hastalığa tutulmuştu. İtalyan doktor, aşırı yürümekten kaburga kemiklerinin mide duvarlarını aşındırmış olduğunu söyledi – abartılı gelecek ama, Rimbaud'nun, Ardenler'den bütün Alp Dağlarını geçip ta İtalya'ya kadar bir değil iki kez yürüyerek gittiğini düşünürsek, bu kesinlikle mümkündü. Her seferinde olduğu gibi Charlevill'e geri döndü, eski arkadaşları onun biraz daha içe dönük ve sessiz olduğunu fark ettiler, sanki onlarla da, Avrupa'yla da, bütün bağlarını çoktan koparmıştı.

20 Ekim'de, yirmi dört yaşına bastığı gün, Rimbaud, Mısır'a gitmek niyetiyle Charleville'den ayrıldı. İskenderiye'de iki hafta geçirdi, oradan da bir taş ocağında yirmi kişilik bir taş işçisi ekibinin işçi başı olarak çalışacağı Kıbrıs'a geçti. Burada emrindeki adamlar dinamitle taş yataklarını patlatıyor, çıkan döküntüleri de topluyorlardı. Mayıs 1878'de, Kıbrıs'ta işe başlamasından altı ay sonra akciğer hastalığıyla ateşlenmiş olarak eve doğru yola çıktı. Annesinin tuttuğu doktor,

ona tifo ve sıtma teşhisi koydu. Eski arkadaşı Delahaye, Rimbaud'daki bedensel değişimlerden– çökmüş yanaklarından, seyrek kahverengi sakalından, derin, sakin sesinden – sarsılmıştı. Delahaye, ona, hâlâ şiir yazıp yazmadığını sorduğunda, sanki arkadaşı ona hâlâ çemberle oynayıp oynamadığını sormuş gibi, yarı-kızgın yarı-neşeli bir bakışla bakıp, şöyle yanıt verdi; “O işle artık ilgilenmiyorum.” Bir yıl kadar sonra, Charleville’de bir arkadaşı, birkaç şiir kitabı satın almış olmakla övündüğünde, Rimbaud homurdanarak, öyle kitapların, duvardaki çatlakları gizlemekten başka bir işe yaramadığını söyledi.

1880’de Rimbaud çalışmak için tekrar Kıbrıs’a döndü, ama bu iki ay sürdü, patronuyla bir çekişmeden sonra işten ayrıldı. Ama bu kez, her nasılsa, memleketi Ardenler’e dönmedi, bunun yerine, Mısır’a gitti. Kızıldeniz limanında yapabileceği herhangi bir iş arıyordu. Yolda tanıştığı Fransız bir adam, ona Arabistan’ın güneybatısındaki en büyük liman kenti olan Aden’e gitmesini önerdi (bugünkü Yemen). Rimbaud, oraya 1880 Ağustosunun ilk yarısında ulaştığında, hayatının bir sonraki ve son bölümüne, bir sayfa açılmış oldu. Çünkü sonraki on yıl boyunca, 1891’de Fransa’da öleceği zamana kadar, Afrika’da yaşayacak ve orada çalışacaktı.

Aden’e varır varmaz hastalandı. Hava dayanılmaz sıcaktı. En büyük, en önemli şehir olan Crater, sönmüş bir yanardağ kraterinin civarına kurulmuş bir şehirdi. Oraya yılda sadece bir kez yağmur yağıyordu, dolayısıyla içme suyu daha çok deniz suyunun damıtılmasıyla elde ediliyordu. Rimbaud kahve çekirdeklerini derecelendirip sınıflandırma işinde görevlendirildi; Aden, kahve, fildişi, devekuşu tüyü, altın, inci, hayvan derileri gibi bölgesel ürünlerin, ayrıca türlü türlü baharatın ve tütsü, buhur gibi ürünlerin toplanma bölgesiydi. İşe başladığında, hesabında

sadece yedi frank vardı. Annesine (iki ay sonra ilk kez) yazdığı mektupta, birkaç yüz frank biriktirir biriktirmez, neredeyse efsanevî bir ada olan Zanzibar'a yola çıkacağını bildirdi; yıllar boyunca, defalarca Zanzibar'dan hayallerinin menzili diye söz edecekti, her seferinde, "Orada çok iş var" sözünü ekleyerek.

Rimbaud'nun, Arabistan ve Kuzey Afrika'da geçirdiği on yıla dair bilgilerin çoğunu, annesine ve hayatta kalan kız-kardeşine yazdığı mektuplardan ediniyoruz. Bunlar, değişmez bir biçimde şikâyet dolu ve netameli mektuplardır. "Aden bir kaya," diye yazmıştı bir tanesinde, "bir tek otun, bir damla iyi suyun bulunmadığı (insanlar damıtılmış deniz suyu içiyor), berbat bir yer. Hava aşırı sıcak, özellikle, ikisi de sıcak hava dalgalarına maruz kalan, Haziran ve Eylül ayları. Çok serin olan ve iyi havalandırılan bir ofiste bile, çoğu zaman sıcaklık gece gündüz 35 derece. Her şey çok pahalı, daha neler neler. Yapacak bir şey yok bu konuda; burada hapiste gibiyim, ama elbette kendi ayaklarım üzerinde durup, daha iyi bir iş bulana kadar, en az üç ay daha dışımı sıkıp çalışmak zorunda kalacağım."

Bir sonraki mektubunda, bir taraftan içinde bulunduğu koşullardan yakınırken, memleketi hakkında iğneleyici bir söz etmekten de kendini alamadı: "Herkes kabul eder ki, Aden, dünyadaki en bıkkınlık verici yerdir ama şu sizin yaşadığınız yer hariç."

Yeni patronu, vatandaşı bir Fransız olan Alfred Bardey, bir iş arkadaşına yazdığı mektupta Rimbaud'yu şöyle tasvir etmiştir: "Çok az konuşan, sağ elini küçük, düzensiz hareketlerle sallayarak kısa açıklamalarda bulunan, uzun boylu, hoş bir adam." Bardey ayrıca, yerli iş arkadaşlarının saygısını kazanacak kadar Arapça konuştuğunu de belirtmiştir, her ne kadar ona, bütün alt kademedeki Avrupalılar için kullandıkları, Arapça "kötü", "huysuz" anlamına

gelen “Kararı” deseler de. Bardey, Rimbaud’nun geçmişini çok ayrıntılı araştırmamış, ama onun samimi ve dürüst hallerinin aurasından oldukça olumlu etkilenmişti.

Rimbaud, edebiyata kesin bir biçimde sırtını dönmüş olsa da, kitaplara saplantısı devam etti. Flaubert’in “trajik-komik” romanı *Bouvard et Pecuchet*’deki, kendi kendini yetiştirmiş, dokunaklı ama gülünç iki karakteri gibi, Rimbaud da, pratik bilginin her alanında, her şeyi öğrenmek istiyordu. Fransa’dan metalürji, hidrolik, buharlı bir gemiyi çalıştırma, gemi inşaatı mimarisi, mineraloji, kereste deposu tanzimi, marangozluk için bir cep kılavuzu, duvarcılık ve benzerleri gibi kitaplar sipariş etti. *Arabacılar ve Araba-Yapımcıları için Yeni Elkitabı*, *Camcının Elkitabı*, ayrıca, tuğla yapımı, dökümcülük, mum yapımı, porselen yapımı, boyacılık, telgrafçılık konularında, elkitapları sipariş etti. Görkemlilik ve kapsayıcılık merakıyla, *Buharlı Gemilerin Komutanı* adında bir talimat kitabı sipariş etti. Önceleri dilin siyasyası aracılığıyla dünyayı yeniden şekillendirmek umuduna kapılmış olan Rimbaud, şimdi ilgisini gerçek teknik ve pratik bilgilere indirgemişti. Yine de hedefi – yani her şeyi bilmek ve her şeyi kontrolü altında tutmak – değişmemiş, aynı kalmıştı.

Yeni şirketi, onu dağlar arasında yüksek duvarlarla çevrili ve Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’ya beş yüz mil mesafedeki Harar’a gönderdi. Rimbaud’nun orada bulunduğu zamanlarda Harar daha yeni Mısır’ın egemenliği altına girmişti ve bölge, Mısırlıların liderliğinde, Sudan askerleri ile dolu bir kışla tarafından kontrol ediliyordu. Mekke, Medine ve Kudüs’ten sonra, İslam’ın en kutsal dördüncü şehri olarak kabul ediliyordu. Harar, Kızıldeniz kıyısındaki Zeila şehrinden, yakıcı çölün eşek ya da atla geçildiği yirmi günlük bir mesafedeydi. Develer sadece mal taşımak için kullanılıyordu. Ona refakat etmesi için parayla

tutulan herbir kabile üyesi, başlarına süs olarak düşmanlarının testis torbalarını takıyordu (elli yıl sonra Habeşliler, Mussolini'nin düzinelerce askerini hadım etmiş ve o testis torbalarıyla bir zafer takını süsleyip, bunun fotoğrafını çekip, Il Duce'ye göndermişlerdi).

Harar'ın havası, yüksek rakımdan dolayı nispeten daha serindi. Şehir içinde yaşayanları, aslan ve leoparlardan koruyan üç metrelik duvarlarla çevriliydi. Kimi zaman sırtlanlar sokaklarda yaşayan hasta ve zayıf düşmüş insanları mideye indirmek için kerpiç duvarın gediklerden içeri sızıyorlardı. Harar'ın – Zimbabve'nin başkenti Harare ile karıştırılmaması için söyleyelim ki – 30.000 nüfusu vardı. (Yaklaşık yüz adet camisiyle) kutsal bir Müslüman yerleşim yeri olarak, yakın bir zamana kadar Avrupalılara yasaktı; 1854 yılında, Sir Richard Francis Burton, Arap bir tüccar kılığında oraya giren ilk Hristiyan olmuştu. Şehir, kanalizasyonu olmadığı için kokuyordu. At alım-satımıyla meşhurdur. Ayrıca kahvesiyle de tanınıyordu, oranın yerlileri çay gibi, sıcak suda demleyerek içiyordu kahveyi. Dil öğrenmek konusunda çalışkan ve yetenekli olan Rimbaud, Arapça pazarlık edebiliyordu zaten, ama bununla kalmamış yerel Harari ve Oromo dillerini de kısa sürede öğrenmişti. Kervanlarla yola çıktığında, bir Arap tüccar gibi giyiniyor, başını örtüyordu, böylece yolda hiçbir sorunla karşılaşmıyordu, bir tek o çarpıcı mavi gözleriyle, bir açık veriyor olabilirdi. Turist rehberlerinin, Rimbaud'nun evi diye gösterdiği ev, aslında onun ölümünden sonra inşa edildi. Onun gerçekte oturduğu ve çalıştığı yıkık dökük “saray” – ki çoktandır yıkılmış durumdadır – o sırada, şehirdeki iki katlı tek binaydı. Bir zamanlar, oranın paşa konağıydı bu bina.

Rimbaud, şirketinin muhasebe defterlerini tutuyor, kahve torbalarını tartıyor ve yerli kahve simsarlarının parasını ödüyordu. Şirketi, ayrıca fildişi ve hayvan derisi satın alıyordu.

Arthur Rimbaud, aslanların tehdidi altında duvarlarla çevrili ve ancak çöl kervanlarıyla ulaşılabilen bir şehirde yaşadığı, müezzinlerin ezan sesleriyle uyandığı ve fillerin dişleriyle de ilgili bir iş yaptığı halde, eve yazdığı mektuplarında bütün bu egzotizmden, birtakım anlamlar çıkarmamıştır. *Cehennemde Bir Mevsim*'de uzak diyarların hasretini çekmişti; şöyle yazmıştı: "Oturmuşum, bir cüzzamlı gibi, kırık bardakların ve ısırganların üstünde, güneşin yiyip bitirdiği bir duvarın dibinde." Şimdi, değil mi ki "rüyası" gerçek olmuştu, belki de bu katı gerçeklik, onu ayıltmıştı. Ya da belki de, mektuplarında, sağlam kişilik, çalışkanlık ve para dışında hiçbir şeye saygısı olmayan duygusuz annesine, bunlardan söz etme gereği duymamıştı. Rimbaud'nun yeni tarzına ilişkin, daha fazla ipucu, Paris'te hassas aletler yapan birine yazdığı mektuptaydı: "Fransa'da (ya da dışarıda) matematik, mekanik, astronomi, elektrik, meteoroloji için üretilmiş en iyi aygıtla ilgili her şeyi öğrenmek istiyorum."

Rimbaud, sadece yirmi altı yaşındaydı ve suç teşkil eden davranışlarını, sarhoşluğunu, şiir ve edebiyat sevdasını, yaratıcılığını, eşcinselliğini, hatta ve hatta kibrinin önemlice bir kısmını, geride bırakmış gibi görünüyordu. Harar'daki bir genelevde, frenjiye yakalandığına dair, birtakım kanıtlar var. Annesine yazdığı bir mektupta, şöyle diyor: "Çok önemli olmayan bir hastalık kaptım, ama bu iklim, her türlü hastalık tehlikesine açık." Sonra, yakınmacı bir dille, para biriktirir biriktirmez Harar'dan ayrılacağını da ekliyor: "Çünkü eğer burada bir prens gibi yaşadığımı düşünüyorsan, bir de bana sor, aptalca ve sinir bozucu bir hayat sürdürüyorum." Sonra annesinden, babasının yazdığı kâğıtları arayıp Arapçadaki fıkra ve sözcük oyunlarını derlediği dosyayı bulmasını istiyor, bu mektupta. Babası, ailesinden yirmi yıl ayrı yaşadıktan sonra, 17 Kasım 1878'de ölmüştü – aile mektuplarında, mirasla ilgili imzalanması gereken bir belgeden söz edildi-

ği tarihe denk gelen üç ay sonrasına kadar, sözü bile edilmemiş bir olaydır bu. Yüzbaşı Rimbaud'nun, ailesinin hayatında hiçbir zaman bir rolü olmamıştı. Onu altı yaşından beridir görmemiş olan oğlu Arthur'un, onunla ortak yönü, yolculuk sevdası ve başka kültürlerle ve dillere karşı büyük merakı olmuştu, ama onunla bütün benzerliği de bununla sınırlı kalmıştı.

Rimbaud, kendi ayakları üzerinde durma arzusunu – bütün kazanımların kendi hesabına yazılacağı – kendi düzenleyeceği bir keşif yolculuğunu, ya da kendi kervanını yönetme isteğini, hiç yitirmedi. Aslında, bu yıllarını geçirirken, hayallerinde, Zanzibar'a gitmek, Ardenler'den Afrika'da yaşamaya gönüllü olacak hoş bir kızla evlenmek, bir mühendis olarak yetiştireceği bir oğul sahibi olmak – ve Afrika'da ticaret yapıp, zengin olmak vardı. Bu hayallerin, bir teki bile gerçekleşmedi. Belki de bu nedenle, eve yazdığı mektuplar her zaman somurtuk bir üslupta oldu. Bir tanesinde, annesine şunları yazdı: “Senin yaşında hâlâ çalışmak zorunda kalmak ne büyük talihsizlik. Heyhat, ben yaşamaya hiç de öyle düşkün değilim; ama yaşarsam da, etrafta yorgun argın gezinmeye alışkınım; ama kendimi ileride de bu şekilde tüketmek zorunda kalırsam ve bu şekilde, böyle berbat bir iklimde, saçma olduğu kadar iç burkucu kaygılarla yıpranırsam, korkarım ki varoluşumu kısa tutacağım... Küçük de olsa, kendi işimi kurmak istiyorum, çünkü burada bütün hayatımı kölelikle geçirmek istemiyorum.”

Kendi kervanını yönetecek hâle gelene kadar, bir süre daha Bardey için çalışması gerekiyordu. On beş günlük bir keşif gezisinde, Yunanlı bir tüccarla birlikte, güneye Baubassa'ya doğru yola çıktılar – dünyanın bu bölgesini keşfeden ilk Avrupalılar, onlardı. Rimbaud, hastalanıp birkaç hafta ateşler içinde yattı, yol arkadaşının atını da aslanlar yedi. Kervanın, hiç kazancı olmadı bu yolculukta.

Harar'a döndüklerinde, ani bir tifüs salgını baş gösterdi. Her sabah yirmi kişi öldü (yağmur yağsaydı ölü sayısı iki katına çıkardı). Cesetler, duvarların dışına bırakıldı, orada sırtlanlar ve akbabalar onları kemiklerine kadar yedi bitirdi. Annesi, ona seyrek yazdığından, belli ki onu unuttuğundan yakınan bir mektup yazdığında, yanıtı şöyle oldu: "Ama düşünüyorum ben seni ve senden başka da hiçbir şey düşünmüyorum. Ancak, sana burada beni zaten çok fazla iğrendiren işimle ilgili ya da beni dehşete düşüren bu ülkeyle ilgili ne söyleyeyim ki?" Bir sonraki mektubunda, yakınma havasını sürdürdü, "Buradaki iklim sevimsiz ve nemli; yaptığım iş ise anlamsız ve bunaltıcı." Rimbaud terfi aldığında, annesine şunu yazdı: "Bir şeye ihtiyacın olursa, benden bir miktar para al, param senindir. Burada, kendimden başka kaygılanacağım kimsem yok, benim çok az paraya ihtiyacım oluyor."

Harar'da bir yıl kaldıktan sonra, patronu onu Aden'e geri çağırdı – tam da bir kolera salgını başlamışken. Oradayken, annesinden aldığı bir mektupla Fransa'daki askerlik hizmetinin hâlen beklemede olduğunu öğrendi. Fransa'da, her genç erkek, belli bir biçimde askerlik hizmeti yapmak zorundaydı. Rimbaud askerliğini yapmamıştı ve bu sorun şimdi onu sürekli kaygılandırıyordu, aslında bu kaygı, ölüm döşegine kadar yakasını bırakmayacaktı. Sonradan, ağbisi Frédéric'in askerlik hizmeti, onu askerlikten muaf tutacaktı.

Rimbaud, Afrika'da sıcaktan terleyip, sıkıntıdan patlayarak, servetini ve olumlu kişiliğini oluşturmak için mücadele ederken, memleketi Fransa'da şair olarak ünü artmaya başlamıştı – bunun başlıca nedeni de Verlaine'in çabalarıydı. Çocukluk arkadaşı Delahaye ona bu husustan söz eden bir mektup yazdığında, ondan, Harar ve çevresindeki bölgeyi kapsayan coğrafyaya ilişkin bilimsel bir makale yazmak için ona (Rimbaud'ya)

gerekli olacak, yerölçüm aygıtları göndermesini istediği, oldukça resmi, bir mektup yazdı. (Bu vefakâr arkadaşı Delahaye'ye yazdığı bir sonraki mektubunda da, ona yanlılıkla Ernest yerine Alfred diye hitap etti.) Ardenler'le bağıni koparmış olsa da, annesi onun parasının bir kısmını, onun adına, kendi çiftliklerine bitişik birkaç dönümlük bir araziye yatırdı.

Her şeyden şikâyet eden mektuplarında, Rimbaud zaman zaman, kendi aksi mizacıyla ilgili tuhaf yorumlarda bulunuyordu: "Umarım, ölmeden önce biraz olsun huzur bulabilirim. Elbette alıştım her türlü eziyete; eğer yine de şikâyet edersem, bu bir tür şarkı söylemek olur." Hayatının bu bölümünde, Rimbaud için en uygun düşecek adlandırma "Çileli Bülbül" olurdu, belki de.

Bir kere, bütün faaliyetleri düzenli bir çerçeveye oturuyor. Gerçek bir yetenek ve çalışkanlıkla, öğrendiği dillerde yetkinleşiyor. Alkolsüz, dengeli, kendini geri planda tuttuğu bir hayat sürüyor, Avrupalı meslektaşları ve işverenleri üzerinde iyi bir izlenim bırakmaktan da samimiyetle gururlanır görünüyor. Müsrif erkek kardeşi Frédéric'in, ona şantaj yapmak için, eşcinsel geçmişini gündeme getirdiği haberini aldığında, annesine şöyle bir yanıt yazıyor: "Frédéric'in bu yaptığı, beni şaşırtmadı: O tam bir geri zekâlı, bunu hep biliyorduk zaten ve her zaman onun bu boş kafalılığına, kusursuz bir saygı ve hayranlık duyuyorduk." Daha sonra Rimbaud, kendini savunur bir dille şöyle yazıyordu: "Aden'de hiç kimse, benim aleyhime bir şey söyleyemez. Tam tersini söylerler ama. Son on yıldır, herkes benim hakkımda olumlu düşünmüştür. Anlayana sivrisinek saz!" İyi ve sağlam karakterli biri olarak görünmek için hep daha fazla yanıp tutuşmasına karşın, etrafındaki insanlar hakkında aşağılayıcı yorumlar yapmaktan da kendini alamıyordu. Birçok gözlemci için sessiz, öfkeli ve mutsuz biri

olarak göze çarpıyordu, hatta onu “tuhaf” olarak anıyorlardı. Bir keresinde, yerli bir tüccarı kendisini küstahlıkla suçladığı için tokatladı, bu, diğer Arapları kızdıran bir olay olmuştu.

Daha önceki, Paris'teki edebiyat hayatına dair, kafasında, küçümsemeden başka bir şey yoktu. Örneğin Patronu Bardey ona Londra'daki zamanlarına ilişkin bir soru sorduğunda, bu soruyu “işte, sarhoşluk zamanları” diye geçiştirmişti. Afrika'daki başka bir meraklı meslektaş, onun şairlik kariyeriyle ilgili bir soru sorduğunda, “Zırvalık – sadece zırvalık” demişti. Onun Fransızca olarak kullandığı sözcük, pek yaygın kullanılmayan, “çalkalama, durulama”dan gelen ve “bulaşık suyu”, “pis su”, aynı zamanda “kötü şarap” anlamlarındaki *rinçures* idi. “Zırvalık”, kulağa hitap ederek, boş gürültü, yaygara anlamını çağrıştırırken; *rinçures* bir tuhaflığı imler ve zihne kazınır, akılda kalır.

Enerjisinin bir kısmını bilimsel ve pratik faaliyetlere yönlendirmiş olsa da, Rimbaud'nun, Afrika'da bütün yapmak istediği, para kazanmaktı. Şubat 1884'te, Ogaden'de yaptığı bir yolculukla ilgili bir coğrafya derneğinin bir yayınında, bir makale yayımladı; Sossyté de Géographie diye yüksek sesle okunan makale, “kuruluşuna” rağmen, faydalı bulundu. Bir başka sözde-bilimsel girişimde, Rimbaud, fotoğraf çekmek ve tabetmek için, gerekli malzemeyi satın aldı. Hepsi biraz bulanık çıkmış fotoğraflar arasında, çuval gibi bol, kirli-beyaz kıyafetler giyinmiş halde, üç adet oto-portresi vardır. Bu fotoğraflarda, zayıf, yüzü çizgili ve daha yaşlı görünmektedir. O çocuksu melekten, eser kalmamıştır.

Djami adında, yedi yıl boyunca onunla beraber kalmış, kendisine daha sonra bir miktar para bırakacağı, erkek bir hizmetçi (uşak) tuttu. Kimileri, Djami onun sevgilisi miydi acaba diye merak etmiştir, ama bu çıkarımı işaret eden, hiçbir kanıt yok-

tur; Djami'nin karısı ve çocukları vardı. Bir köle değildi Djami, gerçi Rimbaud'nun hiçbir surette, köleliğe herhangi bir itirazı yoktu (hatta bir keresinde, beyaz bir arkadaşından, ona iki köle çocuk satın almasını istedi – arkadaşının epeyce kızgınlıkla reddettiği bir istekti bu, böyle bir fikri kafasından tamamen çıkarıp atmasını tavsiye etmişti ona). Rimbaud'nun İngilizce dilindeki ilk biyograficisi, Enid Starkie, hâlâ, (şimdi bile) süren bir efsane yaratmak için, bu “kanıtı” eğip bükerek, onun bir köle taciri olduğuna dair bir hikâye uydurdu. Rimbaud, evet, bir silah kaçakçısı oldu, ama asla bir köle taciri olmadı. Kölelik ve köle ticareti, Afrika'da hayatın gerçeklerindendi, ama hiçbir köle taciri, beyaz değildi (hepsi Arap'tı).

1884'te, bir yıl boyunca, Rimbaud, Habeşli bir kadınla birlikte yaşadı. Bildiğimiz kadarıyla da, hayatı boyunca tek metresi, bu kadın oldu. Rimbaud'nun tanıdıklarından biri, kadının Avrupa tarzında giyindiğine, her gece Rimbaud ile birlikte yürüyüşe çıktığına ve sigara içmekten çok hoşlandığına ilişkin bir anısını aktarmıştır. Rimbaud Aden'den ayrıldığında, Habeşli kadına bir miktar para bırakıp, onu evine geri gönderdi. Adını kimse bilmiyor, ama çok şaşırtıcı bir fotoğrafı bulunuyor; kadın, genç, düzgün görümlü, biraz erkeksi yüz hatlarını çevreleyen ve siyahî, mat teniyle karışıklık oluşturan tertemiz, beyaz bir başlıkla görüntülenmiştir bu fotoğrafta. Rimbaud “yerleşiyor” muydu? Onunla tanışmış olan İtalyan bir kâşif, sonradan, onun bir kulübede yaşadığını, kaka yapmak zorunda kaldığında oradaki köylüler gibi çömelerek yaptığını söylemişti. İtalyan'ın ayrıca aktardığına göre de, köylüler onun “neredeyse bir Müslüman” olduğunu düşünüyordu.

Oradaki itibarına ve sağlam konumuna rağmen Rimbaud, Afrika hayatını “bütün dünyanın en berbatı” olarak niteliyor ve anesine mektubunda, oradaki bir yılın, başka herhangi bir yerin

beş yılına eşit olduğuna emin olmasını söylüyordu. Yakıncı bir mizacı olsa da, Afrika'dan nefret etse de, Fransa'yı özlemiyordu. Hayır, oradaki soğuğa asla katlanamazdı, öyle diyordu mektupta, Fransa'yı ancak yazın ziyaret edebilirdi – ve ne olursa olsun, yolculuğa çıkacak kadar zengin olursa, hiçbir yerde iki aydan fazla kalmayacaktı. Annesi, eşit derecede hem acıklı durumdaydı hem de mutsuzdu. Rimbaud'dan aylardır hiç haber alamadığından yakındığı bir mektubunda, şöyle diyor: “Sessizliğin çok uzun sürdü, neden bu sessizlik? Ne mutlu, hiç çocuğu olmayanlara, ya da çocuklarını sevmeyenlere! Çocuklarının başlarına gelebilecek her şeye kayıtsız onlar.”

1885'te, Rimbaud işini bırakıp (aslına bakılırsa, uzun süredir patronu olan Bardey'in işleri tükenmekteydi) bağımsız bir tüccar oldu. Şeva'nın kırk üç yaşındaki kralı Menelik'e, silah götürmek üzere bir kervan organize etmek için, Pierre Lobutut diye biriyle bir mukavele imzaladı. Menelik, birçok bölgeyi birleştiriyor, Habeşistan topraklarını genişletiyordu. Rimbaud'nun da eski karargâhı olan Harar'ı fethetmek niyeti vardı; böylece Kızıldeniz'e bir ulaşım yoluna kavuşacak, geniş, geçilmesi olanaksız çölü geçmek zorunda kalmaktan kurtulacaktı. Yüzyılın sonuna doğru, Menelik Habeşistan'ın ilk imparatoru olacak, yönetimi, uluslararası kabul görecekti (sonraki imparator Haile Selasi, Menelik'in teyzesinin bir akrabasıydı); ve Menelik'in, İncil'deki bir hükümdarın adını alması, tesadüfi değildi: efsaneye göre bu hükümdar, Süleyman ile Sabâ Melikesinin oğluydu.

Rimbaud, keşif gezisine girişmeden önce, Cibuti'nin hemen kuzeyindeki Tajura limanı kıyısında, yükleme için bekledi. 2040 tüfek ve 60.000 Remington mermisi aldı, onları, bir deve kervanı oluşturarak – ki bu neredeyse ümitsiz bir çabaydı, çünkü oranın sultanı, çok fazla rüşvet talep ediyordu – bir kamp bölgesinde bekletti.

VIII

Yaklaşık dokuz aylık görüşmelerden ve gecikmeden sonra, Rimbaud, nihayet kıyıda iç bölgelere doğru harekete hazırды. Ortağı Labatut, kısa süre önce kemik kanserinden ölmüştü. Başka bir iş ortağı Paul Soleillet, aynı zamanlarda ölümcül bir yüksek ateşin tetiklediğı bir kalp krizinden ölmüştü – bahtsızlıkla sonuçlanacak bir yolculuğun, uğursuz başlangıcıydı bu. Rimbaud, dünyanın en büyük iç-bölge tuz gölünün bulunduğı, gerçek bir ay yüzeyi görüntülü, dünyanın en sıcak ve en kurak çölünde, elli günlük bir yolculuğa çıkmak üzereydi. Volkanik toprakta bitmiş, çok az bitki vardı. Rimbaud, tuttuğı kervancılarla ve develerle birlikte, dört aylık bitkin düşürücü bir yürüyüşten sonra, Menelik'e ait ilk köye, ancak 6 Şubat 1887'de ulaşabildi.

Rimbaud, Arapçayı ve Habeşistan'ın (şimdiki Etiyopya'nın) iki dilini konuşabiliyor da olsa, yorulmak bilmezliğıyle ve güçlü iradesiyle tanınıyor da olsa, huysuz mizacı ve kadınları hor görmesi, onun Menelik'in muhteris ve kinci karısının gönlüne ya da gözüne girmeyi reddetmesine, böylece, diplomaside elzem bir hata yapmasına sebep oldu. Sonuç olarak, kral, Rimbaud'nun yeni ölmüş iş ortağı Labatut'un, ciddi miktarda ödenmemiş borçları kaldığını bildirdi. Kral, yasal saydığı bu borçların toplamını, Rimbaud'ya silahlar için öde-

yeceği paradan düşme kararı aldı. Rimbaud, Labatut'la aralarındaki iş ilişkilerini ayırdıklarına dair, önceden bir anlaşma imzalamış olduğunu söyleyerek, buna itiraz ettiğinde, kral bu itirazı dikkate almadı. İşin daha da kötüsü, Labatut, ardında, geri kalan kazançlardan pay talep eden, Habeşli bir dul bırakmıştı. Rimbaud'nun başına akbabaların üşüştüğünü öğrenen öteki – gerçek ya da sahte – alacaklılar da, öne atıldı. Kral, onların kimi iddialarına arka çıktı, kısa süre içinde Rimbaud için işler iyice sarpa sarmaya başladı, nihayetinde, Menelik'in başkenti Entotto'da yaklaşık iki ay geçirdikten sonra, kös kös Harar'a döndü. Rimbaud, yirmi bir ay süren planlama ve uğraş sonrasında, anaparasının yüzde altmışını kaybettiğini bildirdi – muhtemelen bir abartıydı bu. Görünen o ki, bütün kayıplarına rağmen yine de hatırı sayılır bir miktarda kâr elde edebilmişti – ne kadar olduğunu, kimse asla bilemez, ağzı çok sıkı biriydi o.

Rimbaud, sadece 33 yaşında olmasına rağmen, romatizmadan dolayı, bütün bedeni gittikçe daha fazla acı çekiyordu. Habeşistan'da çektiği eziyetler – ve genelde Afrika yılları sırasındaki aşırı zorlu hayatı – onu çok yıpratmıştı. Belki de, bu silah kaçakçılığı yolculuğundan elde ettiği anlamlı tek başarı, İskenderiye'de Fransızca basılan, *Bosphore Egyptien* adlı bir gazetede, bir makalesinin yayımlanmasıydı. Bilimsel bir rapor değil de bir mektup biçiminde olan bu makale, Habeşistan ve Harar'ın son dönemdeki durumuyla ilgili yorumlarda bulunuyor ve Fransızların, stratejik nedenlerle, Cibuti'yi ele geçirmesini tavsiye ediyordu – Fransızlar bir yıl sonra, gerçekten de, tam da öyle yaptılar. Uzak Doğu'ya değeri ölçülemez bir kestirme yol sağlayan Süveyş Kanalı'nın, 1869'da tamamlanmasından beridir, Avrupalı bazı güçler, Afrika'da toprak ele geçiriyorlardı (tarihçilerin “Afrika'ya Hücum” diye adlandırdıkları bir dönemdir bu).

Kısa bir zaman sonra, Rimbaud'nun eski patronu Bardey, Société Géographique'in bülteninde, Rimbaud'nun Menelik'in başkenti Entotto'dan Harar'a yaptığı yolculuğa dair – önceden bilinmeyen bir güzergâhtı bu – bir yazı yazdı. Rimbaud artık, bir zamanlar ergenlik yaşlarındayken planladığı gibi, bir gazeteci olmak istiyordu. Çeşitli Fransız gazetelerine makaleler gönderdi, ama onları yayımlatamadı. Bu sırada, Bardey'e kısa bir mektup yazıp Harar'da daha fazla kalmak niyetinde olmadığını, “çünkü özgür bir hayata alışkın” olduğunu söyledi. Hep sözünü edip durduğu, Zanzibar'a gitmek takıntısı için yırtındı, ama bir sonuca ulaşamadı.

Rimbaud, bir kez daha, annesi ve kız kardeşine, son sızlanmalarıyla şöyle yazdı:

Son iki yıldır işlerim çok kötü gitti, kendimi boşu boşuna yıprattım durdum ve elimdekileri yitirmemek için büyük zorluklar çektim. Bu şeytansı ülkelerle işimi sonsuza dek bitirmek istiyorum; ama işlerin daha iyiye gideceğine dair umudumu koruyorum ve aklınızın alamayacağı bir yoksunluk ve acının tam ortasında, sabrederek, zamanımı tüketmeye devam ediyorum. Hem sonra, Fransa'da ne yapabilirim ki? Bundan böyle sakın bir hayat sürdüremeyeceğim kesin, üstüne üstlük oranın soğuşundan çok korkuyorum – ayrıca, yeterince param yok, ne bir iş, ne bir dış yardım, ne bağlantılar, ne bir meslek, ne de herhangi başka bir kaynağım var. Geri dönersem, orada kendi mezarımı kazıp duracağım...

Sonra şunu ekliyor sözlerine: “Siz beni bu bitmez tükenmez sızlanmalarım, yeni bir Yeremya gibi görüyor olmalısınız, ama benim durumum da pek neşeli bir durum değil doğrusu.”

Rimbaud, Zanzibar'a yolculuğa çıkmak yerine, Harar'da kendi işini yapmaya karar verdi. Sakin bir hayata katlanamayacağını ısrarla söylemesine rağmen, Harar'da bir dört yıl daha kaldı ve Afrika'daki en az yer değiştiren Avrupalı tüccarlardan biri oldu. İtalyan bir ziyaretçisi, onu, kendi tasarısı olan, düğme derdinden kurtulunmuş, aşırı basit, pamuklu bir pijama giymiş haliyle betimledi. Rimbaud, Yunanlı bir arkadaşıyla uzun, durgun Harar akşamları geçiriyordu – ve haftada en az bir kez, atının üstünde yakınlardaki ilgi çekici yerlere kısa gezintilere çıkıyordu. Kendi işinde pamuk, ipek ve ufak tefek mamuller ithal edip, kahve, kokular, fildişi ve altın ihraç ediyordu. Fransız bir işadamı, Rimbaud'nun, kitaplığındaki kitaplarını düzenlemeye karşı gösterdiği “titizlik ve sarıhlığı” başka hiçbir şeye karşı göstermediğini söylemiştir. Oranın, bir Fransız olan, piskopos, Rimbaud'yu, uzun boylu, ağzı var dili yok, kültürlü olduğu apaçık, ama “ketum ve esrarengiz” yapıda biri olarak betimliyordu. Yine başka bir Fransız ziyaretçisi, anılarında Rimbaud'nun seçkin ama suskun tavırlı biri olduğunu, gün boyunca, avuç avuç kızarmış darıdan başka hiçbir şey yemediğini yazdı.

Kısaca Rimbaud, iyi vakit geçirir gibi görünse de, kısa süre sonra annesine yazdığı mektuplarda eski konusuna geri dönmüştü:

Aslında, her zaman çok sıkılıyorum, benim kadar çok sıkılan hiç kimseyle karşılaşmadım. İşte böyle, bir ailesi olmadan, hiçbir entelektüel uyaran olmadan yaşayan; şu kazançlarını arttırmak istediğim ama sadece beni istismar etmek isteyen, dolayısıyla ilişkileri düzeltmemi imkânsızlaştıran ve ilk fırsatta çekip giden şu zencilerin [Fransızca olarak: *Nègres*] ortasında kaybolmuş olarak yaşayan, benim gibi birinin varoluşu, sefilce bir varoluş

olmuyor mu bu durumda? Onların melez dilini konuşmak ve onların iğrenç yemeklerini yemek zorunda kalmak, tembelliklerinden, ihanetlerinden ve aptallıklarından kaynaklanan yüzlerce zorluk yaşamak! Üstelik, en kötüsü de bu değil. En kötüsü, yavaş yavaş uygar toplumdaki tamamen kopup, onlar gibi bir yabaniye dönüşüyor olmak korkusu.

Rimbaud, o bölgenin insanlarıyla ya açıkça dalga geçiyor ya da başka bir Avrupalıyla göz göze geldiğinde, arkalarından kaş göz ediyordu. Ama o, tümüyle bir ırkçı değildi; o, genel olarak insanlardan nefret ediyordu. Herkese tepeden bakıyordu.

20 Şubat 1891'de, annesine yazdığı bir mektupta, Rimbaud ilk kez dizinde korkunç bir ağrı olduğundan söz etmektedir. Bir kez daha, suçu, etrafındaki vahşilerin ona çektirdiklerine, berbat havaya ve iğrenç yiyeceklere yüklemektedir mektubunda. Bacağını sürekli bandajladığından, havaya kaldırdığından ve ovdurduğundan söz eder – ama hiçbir şeyin faydası olmamaktadır. Artık, dizini bükemiyordur ve şekilsiz bir biçimde şişiyordur dizi.

Annesi, ona bir kavanoz merhem ve iki varis çorabı gönderir.

IX

Rimbaud, dizini tıbbi olarak doğru düzgün tedavi ettirebilmek için Marsilya'ya gitmesi gerektiğini biliyordu, ama bu yolculuğu sürekli erteliyordu çünkü ona borcu olanlardan alacaklarını son kuruşuna kadar almak istiyordu. En sonunda, tuttuğu on altı adamın, tepeleri aşır, çölü geçerek onu taşıyabileceği üstü örtülü bir tahtirevan tasarımı yaptı. Sahile ulaşana kadar, bütün yolculuk uzun bir çarmıha gerilme ıstırabı gibiydi, çünkü yoldaki her sarsıntı bütün vücuduna yayılan bir acı veriyordu. Harar'dan Zeilah limanına kadar 185 mili aşabilmek için çıktıkları bu yolculuk, adamlarının on bir gününü aldı. Oradan, üç günlük bir seyirle, Kızıldeniz'i geçip, Aden'e vardı. Aden'de, bir Fransız bankasına parasını yatırıp, bankadan bir poliçe aldı. Orada bir hastaneye yatışı yapıldı ve doktor derhal bacağıının uzun süredir ihmal edilmiş tümörlü alt kısmının kesilmesi gerektiği öngörüsünde bulundu. Ama sonra herkes, Fransa'ya bir dönüş yolculuğunun, en iyi seçenek olduğuna karar verdi. Rimbaud, 9 Mayıs 1891'de, gözü yaşlı uşağı Djami'den ayrılıp, Marsilya'ya doğru yola çıkacak olan *Amazon*e adlı gemiye bindi. Yolculuk on bir gün sürdü, Mayıs'ın 20'sinde, Marsilya'da, hayatının son beş ayının dördünü geçireceği Conception Hastanesi'ne yatırıldı.

Rimbaud'nun, önce Harar'da, sonra Aden'de işlerini yoluna koymak için onca zaman harcamış olması, tedavi şansının aleyhine bir durum oluşturdu. Kendi açgözlülüğü yüzünden, ölümüne mahkûm oldu. Elbette ki hep mutsuz bir kaderi olmuştu, ama tedavi arayışını geciktirmekle, bu kötü kaderini daha da kötüleştirmekten başka bir şey yapmamıştı.

Sonunda, bacağı dizinin epeyce üstünden, 27 Mayıs'ta yepyeni bir ameliyat odasında, en modern şartlar altında çalışan Doktor Édouard Pluyette adında bir cerrah tarafından, ampute edildi. Rimbaud'ya kloroform enjekte edildi ve odası bilimsel gelişmenin izin verdiği en steril hale getirildi. Mayıs ayı bitmeden, bir iş ortağına, kendinden emin olarak, yirmi gün içinde tedavi olacağını yazdı. Habeşistan'a dönüp, yapay bir bacak sayesinde normal olarak çalışıp gezinme hayalleri bile kuruyordu. Eski patronu Alfred Bardey, onu hastanede ziyaret etti ve Rimbaud'nun Somali dağlarını ve çölünü geçerken çektiği bütün eziyetlerin, uzun ve ayrıntılı hikâyesini dinledi. Bardey'den, geride bıraktığı Harar'da yüzlerce binlerce insanın kıtlıktan ölmekte olduğunu, bu yüzden birçoklarının, yamyamlığa tevessül ettiği haberlerini aldı. Kuraklık, tahılları telef etmişti.

Haziran sonuna doğru, Rimbaud koltuk değnekleri yardımıyla yürümeye çalışıyordu, ama kesik bacağı, ağırlığını taşıyamayacak kadar acı veriyordu, doktorlar da sabırlı olması için onu yüreklendirdiler. Annesi, ameliyat için gelmişti – on yıl sonra birbirlerini ilk kez görüyorlardı. Maurice Riès adında bir ziyaretçi, Rimbaud ailesinin bu kadar paragöz ve vesveseli olmasına çok şaşırılmıştı. Afrika'dan Fransız bir iş ortağı olan Riès, Rimbaud'ya – borcunun toplamı olan – otuz bin franklık bir çek yazdı. Riès'in, parayı bankaya yatırmak için, Madam Rimbaud'ya refakat edeceği bir saat belirlendi. Ama Madam

Rimbaud, belli ki yolda onun kendisini soyacağından kaygılanıp, randevu saatinden önce bankaya gidip, çeki kendi başına bozdurdu. Riès, daha sonrasında, bu davranışa çok şaşırdığını gizlemedi.

Madam Rimbaud, Marsilya'ya geldikten sadece birkaç gün sonra, Arthur'un gözyaşlarına rağmen, Ardenler'deki çiftliğe dönmek için yola çıktı. Rimbaud hastanede yalnız kaldığında, kızkardeşine mektuplar göndermeye başladı. 23 Haziran'da şöyle yazıyordu: "Beni sorarsan, yapabildiğim tek şey, gece gündüz ağlamak, ben artık ölü bir adamım, artık ömrümce sakat kalacağım. Sanırım iki hafta içinde iyileşeceğim, ama hiçbir zaman koltuk değneksiz yürüyemeyeceğim... Endişelerim beni delirtiyor. Sen de yüzleş bununla, hayatımız uzun bir bedbahtlıktan ibaret. Ne için yaşıyoruz ki?"

Arthur, koltuk değneğiyle bile zar zor yürüyordu. Kanserden ve ve uzun zaman yatakta kalmaktan zayıf düşmüştü. Koyu kasvetin içinde, bir tek ışık parlıyordu – fark etti ki, askerlik zorunluluğu, artık bir çözüme kavuşmuştu, artık askerlik yapmak zorunda kalmayacaktı. Aile çiftliğine dönme planları yaptı; orada iyice toparlanacak, yapay bir bacakla yürümeyi öğrenecek ve soğuk havalar bastırmadan, Afrika'ya dönmek için hazırlanmış olacaktı. Isabelle'e şöyle yazdı: "Bu nasıl bir sıkıntıdır, nasıl bir bezginliktir, nasıl bir üzüntüdür böyle; hele önceki gezilerimi ve daha sadece beş ay öncesine kadarki hareketliliğimi düşündüğümde!" Rimbaud'nun yürüme zorlukları, aynı zamanda ruhsal bir işkenceydi, çünkü onun için hareketsizlik demekti bu. "Gezinip dolaşamamak, gece gündüz kafama taktığım şey: bu tam bir işkence. İsterdim ki şunu bunu yapayım, oraya buraya gideyim, bakınayım, yaşayayım, yola çıkayım: ama olanaksız, en azından uzun bir süre için olanaksız bu, sonsuza kadar değilse tabii."

Cerrahın bacağına amputé etmesine izin verdiği için korkunç bir hata yaptığı kararına vardı. Her şey amputasyondan daha iyiydi. Rimbaud'nun yakınma yeteneği, şimdi gerçek bir fırsat da bulmuştu ya, kederle süslenmiş bir hâle de gelmişti: “İnsanların ve nesnelerin sana doğru geldiğini görmekten titriyorsun, seni yere sereceklerinden ya da öbür bacağına da kıracaklarından korkuyorsun. Zıplayarak yürüdüğünü gören insanlar sana alayla gülümsüyor. Oturur haldeyken bile ellerin kasılıyor, koltukaltın yarı yarıya kesilmiş gibi oluyor ve yüzün aptal gibi görünüyor. Üstüne bir çaresizlik çöküyor ve oturduğun yerde tamamen işe yaramaz biri gibi kalıyorsun, sızlana sızlana geceyi bekliyorsun, o beklediğin gece, şafak sökene dek aralıksız bir uykusuzluk getiriyor, günün ağarması da, önceki akşamdan daha da fazla bir hüznü getiriyor sana.”

23 Temmuz'da, hastanedeki altmış üç günün sonunda, Rimbaud nihayet trene atlayıp annesinin çiftliğine doğru, tek başına yola çıktı, yolda birkaç aktarma yaptı. Döndükten sonraki ilk birkaç gün şakalar yaparak, annesini ve kızkardeşini şaşırttı ve onların üzüntülerini, sevinç gözyaşlarına döndürdü. Kıpırdamadan oturmaya katlanamadığından, onlarla birlikte üstü açık bir at arabasıyla, uzun gezintilere çıktı. Yanında, Habeşistan tarzı bir arp getirmişti, akşamları onlara arp çalıyordu. Ama çok değil, birkaç gün sonra, morali ve fiziksel durumu tamamen tersine döndü. Koltukaltı o kadar çok sızlıyordu ki, koltuk değnekleriyle etrafta gezinemez olmuştu. Gün boyunca, ya bir sandalyede oturuyor ya da yataktan çıkmıyor ve kaygılı bir öfkeyle ağlıyordu. Çocukken, ağbisiyle birlikte, bir keresinde bir kötürüme taş atıklarını hatırlamıştı; şimdi de çocukluk günahı yüzünden cezalandırıldığına karar vermişti. Ağbisi Frédéric, Arthur'a şantaj tehdidinde bulunduğu beridir, ailede defterden silinmişti. Kimse ona Arthur'un hastalandığından da eve döndüğünden de söz etmedi.

Isabelle, Arthur'un kalbinde annesinin yerini almıştı. Anne-siyle bağlantısının sadece mektuplar aracılığıyla olduğu zamanlarda, Arthur için onun ne kadar katı ve geçimsiz olabildiğini unutmak, nispeten daha kolay olmuştu. Ama şimdi, yine onun çatısı altında yaşıyor ve onun ne kadar zorba ve duygusuz olabildiğini, yeniden hatırlıyordu. Annesinin stoisizmi, onu kendinden uzaklaştırdı; kız-kardeşinin, ona karşı, gözü yaşlı, aşırı düşkünlüğünü tercih etti. Ayrıca Arthur, annesinin ameliyattan sadece birkaç gün sonra, onu Marsilya'da tek başına bırakıp gittiğini de unutamıyordu. Önceleri, zor kazanılmış küçük servetini ona bırakmak istiyordu, ama artık düşünceleri değişmişti. Annesini artık sevmiyordu – kalbi ona karşı taşlaşmıştı.

Aile çiftliğine gelişinden tam bir ay sonra, Arthur, kızkardeşiyle birlikte yeniden Marsilya'ya gitmek için trenle yola çıktı. Oradan gemiyle Aden'e gitmeye kararlıydı. Güneye yolculuk, dayanılmaz bir azaptı. Rimbaud artık – her tarafına yayılmış olan – kanserden öylesine acı çekiyordu ki, tren vagonunun sarsılmalarıyla bile, acıdan hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Bir trenden diğerine aktarma yapmak, tam bir işkenceydi. Doktorların, yarım bacağının geri kalanını da kesmeleri gerektiğini söyledi, çektiği acı, o raddededeydi. Isabelle'in hatırladığına göre, minderleri üst üste yığıyor, sürekli pozisyonunu değiştiriyor, bir bu yöne bir o yöne dönüyor, ama kendini hangi pozisyonda tutarsa tutsun, acısının dayanılmazlığı azalmıyordu.

Marsilya'ya döndüklerinde, Rimbaud, hastaneye yatması için ikna edildi. Orada, hiç olmazsa geceleri uyuyabilecek kadar, acısını hafifletecek morfin vurulabiliyordu. Ama genel bir felç, bütün vücudunu sarıyordu. Kesik bacağı – Isabelle'e göre – "kalçasıyla karnı arasında devasa bir ur"a dönüşmüştü.

Madam Rimbaud, kızına ve oğluna gücenmişti, Isabelle'in her gün yazdığı mektuplara yanıt yazmayı reddetti. Annenin kendisi de hastaydı; Isabelle'in ona bakmasını ve hasatı toplamada kendisine yardım etmesini umuyordu. Fakat Arthur, Isabelle'in yazdığına göre, eğer yanından ayrılırsa, canına kıymakla tehdit ediyordu onu. Arthur için özel olarak tasarlanmış, mekanik, yeni bir bacak geldi, ama o, "bunu asla kullanamayacağım, her şey bitti, her şey tamamen bitti, öleceğimi hissediyorum" dedi. Artık kolları da paralize olduğu için, doktorlar yeni bir tedavi yöntemine başvurmaya karar verdiler; kol ve bacaklarına elektrik şoku uyguladılar, ama bu da bir sonuç vermedi. Rimbaud'nun annesi, oğlunun miras olarak bırakacağı parasına güveniyordu ve muhtemelen, kızına, oğlunun son isteklerini umursamayıp, nesi var nesi yoksa eve getirmesi talimatını vermişti. Isabelle, bunu kararlılıkla reddetti: "Mektubuna ve Arthur'a gelecek olursak: Hiçbir surette, onun parasını hesaba katma. O gittikten sonra, yolculuk ve cenaze masrafları vs. karşılandıktan sonra, parasının başka insanlara kalacağına, kendini hazırlamalısın. Mutlak surette kararımı verdim ki, onun isteklerine saygı göstereceğim, bu isteklerini yerine getirecek olan bir tek ben kalsam da, parası ve bütün varı yoğu, o kimi uygun görmüşse onlara gidecek. Onun için yaptıklarımı ağgözlülükten yapmadım, o benim kardeşim olduğu için yaptım. Bütün bir kâinat tarafından terk edilmiş olsa da, ben onun yalnız başına ve çaresizce ölmesine izin vermek istemiyorum. Ama ben, tıpkı hayattayken olduğu gibi, o öldükten sonra da, ona sadık kalacağım; parasını ve öteberisini ne yapmamı istediğini söylerse, bundan dolayı acı çekmek zorunda kalsam bile, harfi harfine işte onu yapacağım."

Isabelle'in sonradan hatırladığına göre; Arthur, kısa bir uykudan uyanıp, pencereden dışarı güneşe bakmış ve şöyle demişti: "Ben toprağın altına gireceğim, sen de güneşin altında

gezineceksin.” 20 Ekim 1891’de, 37nci doğum gününü kutladı. Aşırı dindar Isabelle’e bakılırsa, Arthur, bu sırada bir ölüm döşeği dönüşümü geçirmiş ve Katolik inancına geri dönmüştü. Bu “olay”ın, sofu kızkardeşin hararetle bir temennisi olmadığına dair, elimizde hiçbir kanıt yok. Rimbaud, bir şairken de sonrasında da, her zaman şiddetli bir kilise karşıtı olmuştur, Afrika’da, daha akli başında bir işadamı olduğunda da, yine dinsel olan her şeyden uzak durmuştu. Harar’da hiçbir zaman bir kilise ayinine katılmamıştı, oradaki din adamıyla bir dostluğu olmasına rağmen. Kaleminden (eğer, Isabelle’in sonradan iddia ettiği gibi, *Cehennemde Bir Mevsim*’in kimi pasajlarında, örtük olarak bulunmuyorsa) Tanrı inancını ya da Kilise’nin gizemlerini imâ eden, bir tek sözcük bile çıkmamıştı. İlginç bir biçimde – yine Isabelle’e göre – bu dönüşümden sonra Rimbaud, sürekli olarak Allah’a yakarmıştı.¹⁹

Sayıklama aşamasında, artık hiç acı duymuyordu. Aralıksız olarak Isabelle’e homurdanıyordu, ona sık sık “Djami” diye sesleniyordu. Bilinci kapanmadan önce, son anda (hayâlî) bir taşıma şirketi müdürüne, yola çıkışını düzenleyen bir mektup dikte ettirdi. Yükleme istediği bir fil dişi ürünler envanterini de dâhil ettirdi. 10 Kasım’da öldü ve ölü bedeni memleketine götürüldü, orada sadece annesi ve kızkardeşinin katıldığı bir törenle, gömüldü. Papaz, bölgedeki eski sınıf arkadaşlarına ve dostlarına haber vermek istemiş, ama annesi kulağına şöyle fısıldamış: “Yaygara koparmayın. Bu anlamsız.”

Orgu çalan, Rimbaud’nun eski piyano öğretmeni idi. Beş korist ilahi söyledi ve sunakta sekiz papaz yardımcısı çocuk, hazzır bulundu. Madame Rimbaud, sunağın çevresindeki cenaaze süslemeleri için 82 frank, mumlar için de 100 frank ödedi.

¹⁹ Orijinal metinde, bu cümlede, White, “Allah” sözcüğünü kullanıyor.

Bu, sadece iki matemlinin hazır bulunduğu bir cenaze töreni için, pahalıydı, birinci sınıftı. Sonunda, Charleville mezarlığında, başka akrabalarının da yattığı aile-mahzenmezarına gömüldü; burası, her yıl yüzlerce seveninin, bu tedirgin rûha saygılarını sunmak için, ziyaretine geldiği yerdir.

Rimbaud efsanesi, şaşırtıcı bir biçimde uzun-ömürlü, kendisiyle-çelişik ve yaygınlaşan bir efsane olagelmıştır; sözgeli mi, Verlaine'in ölümünden sonraki şöhretinden, çok daha etkin olmuştur. Belki de, kapalı, müphem şiirler yazan şairler (ki Rimbaud kapalılığın, iphamın mucidiydi) açık olanlardan daha seçkin hâle gelmiştir sonradan, çünkü sadece müphem olanlar yoruma muhtaçtır – hem akademik yorumcular hem genç gizemciler için, çekiciliklerini daha uzun süre korumuşlardır. Rimbaud'nun durumunday sa, bir asî olarak – öfkeli kibriyle, fotojenik görüntüsüyle, aşırı küstahlığıyla, sapkın cinselliğiyle ve daha on dokuz yaşındayken sanatı kesin bir biçimde bırakıp, ansızın ve cecurca Afrika'ya gidiş iyle – zaten kendi şöhreti bulunuyordu.

Üstelik Verlaine gibi sadık bir destekçisi vardı. Rimbaud, Harar'daki iş ortaklarına, Verlaine ile geçirdiği yıllarına ilişkin, ya hiç konuşmamıştı ya da o yıllardan küçümsemeyle söz etmişti. Bir keresinde Rimbaud, geçmişindeki şairlerle ilgili onu sorguya çeken patronu Bardey'e, "o tipleri" oldukça iyi tanıdığını söylemişti; Bardey, başka bir keresinde de, Rimbaud'nun, kendisine Verlaine'in bir mektubunu gösterdiğini, o mektupta, eski dostu Verlaine'e "Düş yakamdan, beni rahat bırak!" mesajı ("*Foutez-moi le paix!*") gönderdiğine değ inildiğini ileri sürdü.

Belki de Rimbaud, insanların şurada burada onların sevgili olduklarına dair hâlâ konuştuklarını, biliyordu. İlişkilerinin

dile düştüğü kesindi, özellikle Verlaine'in, Rimbaud'yu vurmaktan hüküm giymesinden sonra. Hayatının bu perdesinden (içkiye düşkünlük, ahlaka aykırılık ve serserilik döneminden) utanç duyuyor idiyse, şüphesiz ki, bunu Afrika'da tanıdığı Avrupalılarla tartışma konusu yapmadı. Onlara sadece, güvenilirliğini, dürüst kişiliğini kanıtlamak istedi.

Verlaine, Rimbaud ile irtibatı kopmuş olsa da, dâhisine hep bağlı kaldı. 1883 yılında "*Lanetli Şairler*" ("*Les Poètes Maudits*") adı altında Rimbaud, Mallarmé ve Tristan Corbière hakkında üç kitapçık yayımladı. Şimdi, zamanlarının devleri arasında sayılan her üç şair de, Verlaine haklarında yazı yazmadan önce, tanınmıyorlardı. Rimbaud için yazılan metin, özellikle cesaret gerektiriyordu, çünkü geçmişteki skandalların: işte, mahkemesi, hapsedilmesi, Rimbaud ile ahlaka aykırı ilişkileri, boşanması gibi skandalların, yeniden eşelenmesine sebep olabilirdi. 1875'ten 1880'e kadar Rimbaud'ya karşı sert, öfkeli ve alaycı konuşan Verlaine, artık ondan sadece sevgi ve hayranlıkla söz ediyordu. Hazırladığı kitapçığa Rimbaud'nun birkaç şiirini de koydu; bunları Paris edebiyat çevresinden birçok kişi ilk kez okuyordu. Şaşkınlığa düşmüşlerdi. Edmond Lepelletier'nin yazdığına göre, on beş yıl önce tanıdıkları o çocukla ilgili, hiç kimsenin pek de olumlu hatıraları yoktu. Bütün hatırladıkları, onun kaba saba davranışları ve böbürlenmeleriydi: "Verlaine'in ondan alıntılادıkları, onu gün yüzüne çıkarma girişimi gibiydi." Ona göre, Verlaine'in çabaları olmasa, Rimbaud, unutulmuş bir edebi akım olan *Zutisme*'in tarihinde, sadece bir dipnot olarak kalacaktı.

(Verlaine'in *Lanetli Şairler* kitapçığından) Üç yıl sonra, 1886'da, *Aydınlanmalar* (*Les Illuminations*) ilk kez – önce *La Vogue* adındaki edebi dergide, daha sonra da kitap olarak – basıldı. Yayımlanmaları bu kadar geciktiyse, bunun nedeni, elyazmalar-

rın Mathilde'in, yani eski rakibinin ün kazanması için kılını kıpırdatmama kararında olan Verlaine'in karısının, eline geçmiş olmasıydı. Ama boşanması gerçekleşip yeniden evlendiğinde, artık Verlaine'in adıyla anılmak yaftasından kurtulduğunda, merhamete geldi ve elyazmaları teslim etti. Düzyazı şiirler, derginin ardışık beş sayısında basıldı. Kitap 1886'da iki yüz kopyalık bir baskıyla ve Verlaine'in biyografik bir önsözyle çıktı. *La Vogue*, daha sonra *Cehennemde Bir Mevsim*'in tamamını da, üç sayı üst üste yeniden basarak, *Aydınlanmalar*'ın başarısının peşine takıldı.

Baskı adedi çok az görünse de, kitabın başka yazarlar üzerindeki etkisi büyük oldu. Sonradan Rimbaud'nun en ateşli savunucularından biri olacak olan genç Paul Claudel, *La Vogue*'da okuduğu şiirlerden çok etkilenmişti. *Cehennemde Bir Mevsim*'i okurken "doğaüstünün capcanlı, neredeyse fiziksel bir etkisini" hissettiğini ileri sürdü.

Rimbaud daha hayattayken ve Afrika'da çalışırken Fransa'da onun hakkında, bazı çılgınca söylentiler dolaşıyordu. Kimileri, Asya'da eserler yarattığını öne sürüyordu. Başkaları, Afrika'da olduğunu ve orada "zenciler kralı" (*roi de nègres*) olduğunu söylüyordu. Daha başkaları da, onun domuz yetiştiricisi olduğu ya da canı bir köylü (*un paysan assassin*) olduğu konusunda ısrarcıydılar. Sadece bir tek edebi dergi, *Le Symboliste*, onun nerede olduğu ve neler yaptığı hakkında tam ve doğru bilgi vermişti, hatta sabık patronu Alfred Bardey ile yapılmış bir röportaj eklenmişti bu yazıya.

1887'de, Paris'te, Rimbaud'nun öldüğüyle ilgili yanlış bir haber dolaştı, bu da Verlaine'e en büyük şiirlerinden biri olan "*Laeti et errabundi*"nin esin kaynağı oldu. Bu şiirde, şöyle seslenir:

Diyorlar ki sen ölmüşsün – sen! Şeytan
Görsün yüzünü, her kim yayıyorsa
Bu telâfi edilmez şayiayı
Ve kapımda kopardığı yaygarayı!

İnanmam inanamam buna, ölmüşsün, sen ha,
Küçüğüm benim, yarı-tanrılar arasında bir tanrı!
Bunu söyleyenler çıldırmış olmalı –
Ölmüşsün, sen ha, benim büyük, ışık saçan günahım,

Sen, mucize-yaratan şiirim ve benim
Her şeyi bilen felsefem ve benim
Memleketim ve benim bohemyam,
Öldün mü şimdi? Peki, al senin olsun ömrüm.

Verlaine, hayatı boyunca birçok erkek ve kadına birçok şiir yazmış ve yayımlamıştır, ama hiçbirisi on beş yıldır görmediği bir adamın, böyle tutkuyla ve yoğunlukla yüceltilmesine, yaklaşamaz bile.

1888’de Verlaine “Günümüzün Adamları” adlı bir dizide *Arthur Rimbaud* başlıklı bir yazı yazdı. Dizideki biyografik bilgilerin çoğu yanlışlarla dolu ve baştan savmaydı. Verlaine’e göre, Rimbaud hayattaydı, Aden’de yaşıyordu ve sırf kendi zevki için, büyük sanat eserleri yaratmakla meşguldü. Yine, aynı yazıda Verlaine, Rimbaud’nun şiirlerinden – özellikle o gün itibariyle, neredeyse bir antoloji şiiri haline gelmiş olan “Sesliler” şiirinden – geniş, açıklayıcı alıntılar yaptı. O sıralarda Rimbaud, o kadar ünlenmişti ki, başka şairler onun taklitlerini yazıyorlardı – ki Verlaine, bu şairlerin maskelerini düşürmek ve onları ifşa etmek için, ayrı bir çaba içine giriyordu.

Rimbaud, artık sadece Sembolistlerin değil, aynı zamanda (daha önce adlarını bile duymadığı şüphesiz olan) Dekadanlar'ın liderleri arasında sayılıyordu. Marsilya'daki küçük bir edebiyat dergisinin editörü, Aden'deki Fransız konsolosu aracılığı ile Rimbaud'ya bir mektup yazmış, ona hayranlığını bildirip, yeni şiirlerinden göndermesi ricasında bulunmuştu. Rimbaud, bu mektubu yanıtlamadı.

1891'de ölümünden sonra Isabelle, Arthur'la ilgili sık sık yazılar yazdı. Herkesin onu bir aziz gibi görmesini istiyor, onun ölüm döşeginde iman edişini ve Afrika'daki iş arkadaşlarına ve hizmetçilerine karşı meleksi inceliğini fazlasıyla vurguluyordu. Isabelle kendine Paterne Berrichon takma adını almış olan muhteris bir yazarla evlendi; Rimbaud ile hiç tanışmamış olan bu yazar, kısa süre içinde Rimbaud'nun portrelerini yapıp, dehasına ve azizliğine methiyeler yazar oldu.

Çokgeçmeden, önemli önemsiz, klasik popüler hemen hemen her yöneliş, okul ya da akım Rimbaud'yu sahiplenir oldu. Bir uçta, Isabelle'in ve büyük mütedeyyin şair ve oyun yazarı (Meryem için bir Tebliğ) Paul Claudel'in başını çektiği Katolikler vardı. Öteki uçta da, 1920'lerde başlayan, Rimbaud'yu kurucu ve öncü etkilenme kaynaklarından biri olarak ilan eden, Gerçeküstücüler vardı. 1961'de *Rimbaud Efsanesi* (*Le Mythe de Rimbaud*) adında iki ciltlik Fransızca bir eser yayımlandı. Kitaptaki dizine şöyle bir göz atmak bile, Sembolist Rimbaud'ya, Dekadan Rimbaud'ya, Gerçeküstücü Rimbaud'ya, Kabalacı Rimbaud'ya, Sihirbaz Rimbaud'ya, Aziz Rimbaud'ya, Faşist Rimbaud'ya, Fransız vatanseveri Rimbaud'ya, Komüncü Rimbaud'ya, Bolşevist Rimbaud'ya, Dürüst Burjuva Rimbaud'ya, Ardenler'in Sesi Rimbaud'ya, Eylem Adamı Rimbaud'ya, Maceracı Rimbaud'ya, Haydut

Rimbaud'ya, Sapkın Rimbaud'ya dair tezlerin, bilimsel makalelerin, ve eleştiri kitaplarının, gizli bir kütüphanesini, gözler önüne seriyor!

Şimdi artık herkes Rimbaud hakkında söz almış durumdadır. Marcel Proust “hemen hemen üstinsan” diye yazdı. Bob Dylan, bir şarkı sözünde “İlişkiler hep kötü gitti tamam, benimkiyse Verlaine ile Rimbaud’nunki gibiydi” dedi (“You’re Going to Make Me Lonesome When You Go” adlı şarkısında). Patti Smith Rimbaud’nun ilk cemaate katılış ayini hakkında “Easter” (“Paskalya”) adında bir şarkı yazdı. Jim Morrison Rimbaud’yu “ustası” ilan etti. Antonin Artaud, Rimbaud’nun öldürüldüğünü iddia etti “çünkü onlar, onu öldürmek istiyordu”. (Bu “onlar”ın kimler olduğu hiçbir zaman açıklık kazanmadı.) Milan Kundera, 1968’de “binlerce Rimbaud’nun” dünya çapındaki öğrenci ayaklanmalarında, barikatları tuttuğunu yazdı. Jack Kerouac Rimbaud için bir şiir yazdı – aslında Beat şairlerinin hepsi, duyuları sistematik olarak bozma çağrısı yapmış bu adamı yüceltiyordu. Roland Barthes, onu analiz etti, tıpkı onun “*Je est un autre*” – “Ben bir başkasıdır” – sözünü masaya yatırıp çözümlemiş, onu Baudelaire’le kıyaslayıp övmüş olan Sartre’ın da yaptığı gibi. Martin Heidegger, Mario Vargas Llosa, Pablo Neruda, Jean Cocteau, Lawrence Durrell – son yüzyılda yaşamış birçok ünlü düşünür ve sanatçı, hâlâ kavrayışımızın hemen önünde “rüzgârdan tabanlarıyla” (*semelles de vent*) hızla kaçarak, bizden yakasını sıyırmaya devam eden Rimbaud hakkında, fikirlerini dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Rimbaud'nun Fransızcadaki en iyi biyografisi Jean-Jack Lefrère'in 1242 sayfalık *Arthur Rimbaud*'sudur. 2001 yılında Fayard tarafından basılmış bu kitap, aklı başında ve ayrıntılı bir araştırmanın ve çözümlemenin eseri olup, konusunun gerçek bir anıt-yapıttır, ne bir evliyanamedir ne de bir hastalıknamedir bu kitap. Lefrère ayrıca 2008'de, *Arthur Rimbaud: Mektuplaşmalar* başlığı altında, 1032 sayfalık bütün mektuplarını yayımlamıştır. Daha önceden Fransızca yazılmış, birkaç İngilizceye de çevrilmiş, mükemmel ve okunmaya değer birçok biyografi mevcuttur. En iyileri, Jean-Luc Steinmetz'in *Arthur Rimbaud: Bir Muammanın Varoluşu*, Pierre Petitfiles'in *Rimbaud* ve (sadece Fransızca) André Dhotel'in *La vie de Rimbaud* ve de Claude Jeancolas'ın *Rimbaud* adlı biyografileridir.

İngilizcedeki klasikleşmiş biyografi, Enid Starkie'nin ilk baskısı 1937'de yapılmış *Rimbaud*'sudur. Starkie bir romancı gibi yazar, ulaştığı kimi sonuçlar da gerçeğe dayalı olmaktan ziyade kurgusaldır. İngilizce'deki günümüz biyografilerine gelince, Graham Robb'un *Rimbaud*'su açık ara en iyisidir, bu kitaba şahsen çok şey borçluyum. Rimbaud'nun Afrika dönemi hakkında da iki önemli kitap vardır: Alain Borer'in *Rimbaud Habeşistan'da* ve Charles Nicholl'ın *Başka Biri: Arthur Rimbaud Afrika'da* adlı kitapları. Steve Murphy (adı yanıltsın) yazılarını Fransızca kaleme alır ve Rimbaud ve İkinci İmparatorluk hakkında *Rimbaud et le menegarie impérial*'in, ayrıca da *Le Premier Rimbaud ou l'apprentissage de la subversion*'un yazarıdır. Rimbaud'nun ölümünden sonraki "kariyeri" ile ilgili artık eskimiş ama hâlâ bilgilendirici ve yararlı bir kılavuz da René Étiemble'in *Le Mythe de Rimbaud*'sudur.

Verlaine'in Fransızca'daki en kusursuz ve tamamlanmış biyografisi, *Alain Buisines'in Verlaine: Histoire d'un corps*'udur. İngilizce'de daha eski birkaç biyografisi vardır. En iyisi Joanna Richardson'ın *Verlaine*'idir. Klasik olan biyografisi Henri Troyat'nun *Verlaine*'idir. Lawrence ve Elisabeth Hanson *Verlaine: Prince of Poets*'i yazmıştır (Amerika'da *Verlaine: Fool of God* başlığıyla çıkmıştır) ve bu kitap onun eşcinselliğini irdelemekten kaçınmayı başarmıştır – oldukça vahim bir ihmaldir bu.

Françoise Lalande'in Rimbaud'nun annesi için yazdığı *Madame Rimbaud* adlı bir biyografiye başvurdum, ayrıca Alexandre L. Amprimoz'un Germain Nouveau konulu bir tez çalışmasını bir solukta okudum.

Elbette ki Rimbaud'nun akrabaları ve arkadaşları tarafından yazılmış birçok kitap vardı, bunların arasında öğretmeni Georges Izambard, kızkardeşi Isabelle ve onun kocası Paterne Berrichon, çocukluk arkadaşı Ernest Delahaye ve daha başkaları, ancak bu kitapların çoğunun baskısı yoktu ve sadece uzmanların ilgi alanına giriyorlardı. Paul Claudel'in, Rimbaud'nun toplu eserlerinin 1912'deki baskısı için yazdığı önsöz, büyük şairin konumuna ilişkin başka bir izah gerektirmeyen hatta neredeyse aksi savunulamaz bir yazı olarak okunmalıdır. Öbür uçta da, "gerçeküstücülüğün papası" André Breton'un hazırladığı bir kara mizah antolojisindeki Rimbaud maddesi vardır (Breton Rimbaud'yu yetersiz bir biçimde komik olmakla suçlar).

Rimbaud'nun şiiri için kendimi Alain Borer'in *Oeuvre- Vie* kitabının yüzüncü yıldönümü baskısına borçlu hissediyorum, burada yapıtı, sonradan eklenmiş araçlar olmaksızın, tam olarak yazılma sırasına göre sunuyor. Antoine Adam tarafından yazılmış *Oeuvre complètes*'in standart baskısı, 1972 Pléiade baskısıdır; hem tarihsel bakımdan hem de yorumlamalar açı-

sından, bu baskının bilgi notları paha biçilmez değerdedir. İngilizce’de bütün şiirlerinin birkaç tam çevirisi mevcuttur. Wallace Fowlie’nin *Rimbaud: Complete Works, Selected Letters*’ı – Seth Whidden tarafından gözden geçirilmiş iki-dilli bir baskısı – yararlıdır ancak Jeremy Harding ve John Sturrock tarafından çevirilip bilgi notları düşülmüş Penguin yayını *Arthur Rimbaud: Selected Poems and Letters* kadar hatasız değildir. Wyatt Mason, bir Modern Library baskısında bütün mektuplarını çevirmiştir. Tek bir şiir için yapılmış en iyi çeviri, Alan Jenkins’in İngilizceleştirdiği “The Drunken Boat”tur. Benim biyografimdeki bütün Rimbaud ve Verlaine çevirileri, bana aittir.

Verlaine’in, bütün düzyazıları için ayrı, bütün şiirleri için de ayrı bir Pléiade baskısı vardır. Buna ek olarak, Gallimard, Rimbaud’nun günümüze kalmış çoğu görüntülerini ve dünyasını kapsamlı olarak barındıran bir *Album Rimbaud*, bir de daha az tatmin edici bir *Album Verlaine* yayımlamıştır.

İngilizcede öyle çok eleştirel inceleme vardır ki insan hangisinden başlayacağını bilemez. Belki de en bilinenleri Henry Miller’ın *The Time of the Assassins*, Wallace Fowlie’nin *Rimbaud* ve Edmund Wilson’un sembolizm incelemesi *Axel’s Castle*’dır.

Muhtemelen günümüzdeki insanların çoğu Rimbaud ve Verlaine ile Leonardo DiCaprio’nun oynadığı *Total Eclipse* filmi sayesinde karşılaşmışlardır.

TEŞEKKÜR

Michael Carroll'a, bir kez daha kendi yazı çalışmalarına ara verip, bu metnin hazırlanmasına ve düzeltilerine yardımcı olduğu için teşekkür etmek isterim. Onun yüreklendirmesi, tavsiyeleri ve bağlılığı paha biçilmez değerdedir.

Bu kitap, sıcaklığı, zekâsı ve yorulmak bilmez enerjisiyle bana her zaman ilham veren, Princeton'da meslektaşım Carol Rigolot'a ithaf edilmiştir. Biz onunla Amerika'daki zaman zaman sıkıntılarla dolu Fransızca akademi dünyasında silah arkadaşlarıyız.

James Atlas'a bu biyografi görevi için teşekkür etmek isterim – şimdi geniş bir hacme ulaşmış koleksiyonunun ilk kitabı olarak yazdığım kısa Proust biyografisine de eklenmiş oldu bu kitap. Yayın temsilcim Amanda Urban, her zaman en iyi okurum ve mükemmel bir mümessil oldu benim için.

Arkadaşım Elisabeth Ladenson, benim için her zaman yüreklendirici olmuştur – Fransız edebiyatı konuşmaktan haz aldığım, geniş bilgisine ve anlatım gücüne hayranlık duyduğum bir dostumdur. Kendisi beni bu kitap için yaptığım araştırmalarda değeri ölçülmez yönlendirmelerde bulunan Antoine Compagnon ile tanıştırmıştır. Ayrıca Marie-Madelaine Rigopoulos, kendisinin bile tahmin edemeyeceği kadar yardımı dokundu bana. Büyük Cocteau biyograficisi Claude Arnaud, Rimbaud ile ilgili tuhaf önsezilerimin peşine takılmama izin verdi. Başka bir biyografici Kirk Davis Swinehart, bu sayfaların hazırlanma aşamalarında beni dinlemek ve projemi hayata geçirme aşamalarında da benimle heyecanını paylaşmak onurunu bana bahşetti.

Joyce Carol Oates, bu küçük kitabı yazarken yürüdüğüm, zaman zaman çetrefilli de olan bu yol boyunca, yanımda durdu, tıpkı geçmişte de çok sık yaptığı gibi.

ÇEVİRMENİN NOTU VE BİR TEŞEKKÜR

Bu Arthur Rimbaud biyografisini çevirirken, okuma hazzı yaşadığımı belirtmezsem, Edmund White’a ve onun bu sürükleyici, roman tadındaki kitabına, haksızlık etmiş olurum.

Kitaptaki şiirleri İngilizce’den çevirdim. Türkçe’de, Rimbaud ve Verlaine şiirlerinin Fransızca aslından yapılmış çevirilerini de bulup okumak, hem “çeviride yitirilen” anlam katmanları, derinlikleri ve genişliklerine biraz daha yaklaşmayı mümkün kılabilir, hem de bu karşılaştırmalı okuma serüvenleri sayesinde, kusurlar bulmanın doyumsuz tadına varılabilir. Uzun sözün kısası: Sürç-ü Lisan ettiysem, affola.

Özellikle bu kitaptaki iki Rimbaud şiirinin çevirisinde yardım ve katkılarını esirgemeyen sevgili dostum, şair Tamer Gülbek’e yürekten teşekkür ederim.

Cem Uzungüneş

ÇIKTI

Kim Fortuny

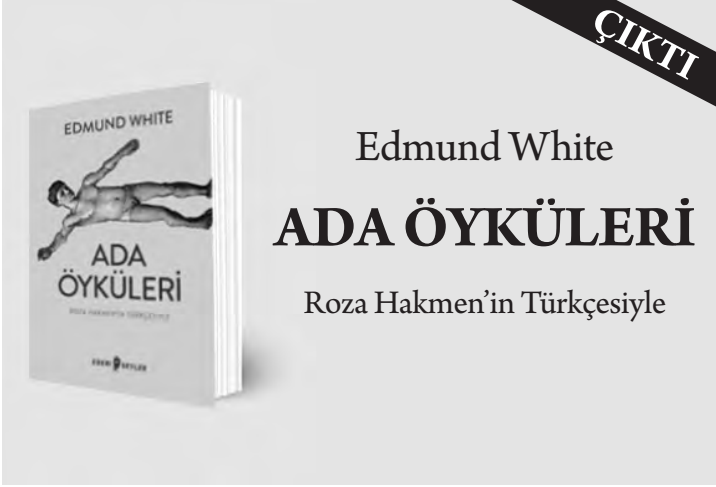
AMERİKALİ YAZARLAR İSTANBUL'DA

Melville, Twain, Hemingway, Dos Passos,
Bowles, Algren, Baldwin ve Settle

Doğu Seyahatleri, her daim Batı'nın ilgisini çekmiştir. İster oryantalizm diyelim ister otantizm. Jan Potocki'den Gerard de Nerval'e değin birçok yazarın kendi "Doğu"suna şahitlik etmiştik. Bu kitap, "Büyük" Modernizm'in oluşmasına katkı sunan yazarların İstanbul'daki serüvenlerine eşlik etmekle kalmıyor, zaman içinde konuklarıyla beraber değişme uğrayan İstanbul'u da gözler önüne seriyor.

Amerikalı Yazarlar İstanbul'da, Amerikan yazınının en önemli figürlerinin İstanbul'da geçirdiği günlere ışık tutarak bir zaman tüneline sokuyor bizleri. Enfes bir yazargeçidine şahitlik edeceksiniz bu kitap ile; Dos Passos'tan Hemingway'e, Melville'den James Baldwin'e...

Amerikalı Yazarlar, İstanbul'da...

Ada Öyküleri, ünlü Amerikalı yazar Edmund White'ın Türkçe'de yayımlanan ilk kitabı. Öyküler Girit'te ve yazarın üç yaz geçirdiği Büyüka'da geçiyor. Edmund White, kitaptaki dört öyküyü Türkiye okuru için özel olarak bir araya getirdi ve kitaba özel bir önsöz yazdı.

Edmund White, son 40 yıldır yaygınlaşan eşcinsel edebiyatın kurucularından olduğu kadar çağdaş dünya edebiyatının da çok önemli isimlerinden biri.

Hem yaşadığı eşcinsel hayatı - iyi ya da fena, meleksi ya da şeytani, onarıcı ya da kırıcı - bütün yönleri, duyguları, duyarlıkları, kimsenin yakalayamadığı şaşırtıcı ayrıntılarıyla korkusuzca gözleyen ve anlatan bir yazar - hatta kitapları bu korkusuz üslubuyla yalnız kendi ülkesinde değil, dünyanın bir çok ülkesinde eşcinseller için rehberlik görevi yapıyor.

Hem de (Amerika ile sınırlı olmayan) edebiyat bilgisi, beğenisi ile gücü Henry James'in hizasında değerlendirilen bir yazar. Kendi deyimiyle şeffaf bir dili amaçlayan ama her büyük romancı gibi çağının insanlık manzarasının bütün derinliğini taşıyan bir dil zenginliğine sahip.

ÇIKTI

Ergin Günçe
**BİR KALKIŞMA
YÜREĞİNDE ÇİÇEK**

Hazırlayan: Ali Özgür Özkarcı

Ergin Günçe, uzun bir “unutuluş”un ardından son yıllarda adından çokça söz edilmiş bir şair. Özellikle Gezi’nin ardından etkisini perçinledi. Elinizdeki kitap, şiirin uyumsuz geometri hocası üzerine hazırlandı. Necmiye Alpay’dan Murat Belge’ye, Ertuğrul Kürkçü’den Akif Kurtuluş’a, Yalçın Küçük’ten Mahmut Temizyürek’e birçok isim Ergin Günçe üzerine konuştu ve düşündü. Bir Kalkışma Yüregindeki Çiçek, Ergin Günçe şiirinin meraklılarına ithaf edilmiştir.

Necmiye Alpay Ertuğrul Kürkçü Özdemir İnce

Murat Belge Salih Yurttaş Mahmut Temizyürek

Akif Kurtuluş Haydar Ergülen Ali Çakmak

Gonca Özmen Utku Özmakas Barış Özgür

Murat Alat Yalçın Küçük Dadal Günçe

Ali Özgür Özkarcı

Beckett Hatırlarken, Hatırlamak Beckett'i, yazara dair yapılmış en oylumlu çalışma.

Beckett hayattayken, o bilindik ketumluğuyla, eserlerinin kendi adına konuşmasını tercih etti. Bu seçkinin ilk yarısında Beckett, bu kitap ile ilk defa yayımlanan içten söyleşilerinde; kendi hayatı, yazıları, arkadaşları ve iş arkadaşlarıyla ilgili fikirlerini ve samimi görüşlerini açıklıyor. James Joyce ile olan arkadaşlığını ve onun Fransa'daki Nazi işgaline karşı direnişteki rolünü tartışıyor.

Kitabın ikinci yarısında; dostları ve iş arkadaşları Beckett'in öğrencilik, öğretmenlik ve genç yazarlık yıllarına ve 1953'te Godot'yu Beklerken'in aniden kazandığı başarısına ışık tutan anılarını paylaşıyor. Okuyucunun onu en iyi tanıyan, onunla beraber çalışan veya onun süregelen etkisine hayranlık duyan oyuncular; Hume Cronyn, Jean Martin, Jessica Tandy ve Billie Whitelaw, oyun yazarı dostları ve yazarlar Edward Albee, Paul Auster, E. M. Cioran, J. M. Coetzee, Eugène Ionesco, Edna O'Brien ve Tom Stoppard dahil birçok kişinin Beckett'e dair anımsadıkları ile Beckett müptelalarının büyüleneceğini düşünüyoruz.

Ayrıca yazarın çoğu önceden yayınlanmamış 109 fotoğrafının söyleşilere ve anılarına eşlik ettiğini de ekleyelim.

